

Nr 31

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utveckling av försörjningsmöjligheterna i Tornedalen; given Stockholms slott den 3 januari 1962.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, bereda riksdagen tillfälle att yttra sig angående de av föredragande departementschefen angivna riktlinjerna för utvecklingen av försörjningsmöjligheterna i Tornedalen.

GUSTAF ADOLF

Torsten Nilsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redovisas en av riksdagen begärd utredning om försörjningsläget i Tornedalen och Överkalixbygden. Vidare framlägges en översikt över de åtgärder, som föreslås för att skapa bättre försörjningsmöjligheter för befolkningen i detta område och stimulera till ökad verksamhet inom näringslivet.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 januari
1962.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Nilsson, frågor angående utveckling av försörjningsmöjligheterna i Tornedalen samt anför.

Inledning

Med anledning av väckta motioner (I: 79 och II: 98) hemställde 1954 års riksdag om en utredning rörande de åtgärder, som kunde sättas in för att göra Tornedalen och Överkalixbygden rustade att försörja sin egen befolkning med anlåtande av befintliga naturtillgångar och tillgänglig arbetskraft. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 17) anförde bankoutskottet bl. a. följande.

Utredningen borde vara helt förutsättningslös och direkt inriktas på praktiska åtgärder, vilka redan på kort sikt kunde förbättra utkomstmöjligheterna för befolkningen. I första hand borde man försöka underlätta för bygdens egen befolkning att finna uppslag för lönande företagsamhet samt överväga, huruvida inte det stöd från det allmännas sida, som sedan länge lämnats med betydande belopp, kunde givas i sådana former, att bygdens förutsättningar till produktivt arbete ökades. Sådana bidragsformer, som syftade till att främja och underlätta en rationellt bedriven och på längre sikt ekonomiskt lönande verksamhet, vore självfallet att föredra framför subventioner och direkta understöd, vilka kunde bidra till att fördröja ett bättre utnyttjande av resurserna. Särskilt borde det klarläggas inom vilka branscher en nyetablering av lönande företag lämpligen kunde komma till stånd. Vidare borde undersökas, om möjligheter föreläge att förbättra jord-

brukets och trädgårdsodlingens avkastning och att underlätta avsättningen. Då skogen finge anses som bygdens viktigaste råvarukälla, borde förhållandena inom skogsbruket särskilt uppmärksammas och undersökningar göras rörande förutsättningarna för en ekonomiskt fördelaktig vidareförädling av skogens avkastning. Därjämte borde kraftförsörjningens och kommunikationsväsendets områden uppmärksammas.

Den 26 maj 1954 uppdrog Kungl. Maj:t åt länsstyrelsen i Norrbottens län att i samarbete med arbetsmarknadsstyrelsen företa den av riksdagen begärda utredningen med iakttagande av vad bankoutskottet anfört i nämnda utlåtande. Länsstyrelsen har därefter verkställt utredning rörande Tornedalens, varmed avses såväl egentliga Tornedalens som Överkalixbygden, innefattande Haparanda stad samt Nedertorneå, Karl Gustav, Hietaniemi, Övertorneå, Överkalix, Korpilombolo, Tärendö, Pajala, Junosuando och Kare-suando landskommuner.

Utredningsarbetet har delats upp på två etapper. I en första del (SOU 1958: 22) av det av länsstyrelsen publicerade betänkandet »Tornedalsutredningen» lämnas en redogörelse för utredningsområdets struktur och utseende, befolkningsförhållanden, naturtillgångar och övriga förhållanden. Denna första del utsändes på remiss till ett stort antal myndigheter och organisationer, vilka bl. a. lämnade förslag till åtgärder för att främja Tornedalens utveckling. Med stöd av avgivna utlåtanden och företagna expertutredningar har länsstyrelsen därefter framlagt en andra del av betänkandet (SOU 1960: 37) med huvudvikt på förslag till direkta åtgärder för att skapa bättre försörjningsmöjligheter inom utvecklingsområdet och stimulera till ökad verksamhet inom näringslivet.

Över betänkandets andra del har efter remiss *yttranden* avgivits av i hudsak samma myndigheter och organisationer, som yttrat sig över den första delen. Därvid har i förekommande fall yttranden från regionala organ m. fl. bifogats. Yttranden har avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, domänstyrelsen, fiskeristyrelsen, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, kammarkollegium, kommerskollegium, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, sjöfartsstyrelsen, skogsstyrelsen, skolöverstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, överbefälhavaren, överstyrelsen för yrkesutbildning, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, 1958 års skattutjämningskommitté, biltrafiknämnden, jordbrukets forskningsråd, kommittén för näringslivets lokalisering, länsvägnämnden i Norrbottens län, lappfogdarna i Norrbottens norra distrikt samt länets skogsdistrikt, malmutredningen för Norrbotten, statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader, statens fritidsnämnd, statens hantverksinstitut, statens jordbruksnämnd, Sveriges geologiska undersökning, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, Norrbottens länsavdelning av Svenska landskommunernas förbund, Haparanda stad, Tornedalskommunernas förbund, Hie-

taniemi, Karesuando, Karl Gustavs, Korpilombolo, Nedertorneå, Pajala, Överkalix och Övertorneå landskommuner, Svenska landskommunernas förbund, Svenska gruvindustriarbetareförbundet, Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund, Svenska samernas riksförbund, Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, Svenska turistföreningen, Svenska turisttrafikförbundet, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges skogsägareförbund, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Sveriges utsädesförening, Jernkontoret, Riksförbundet Sveriges 4 H, Landsorganisationen i Sverige, Norrbottens kustfiskareförbund, Norrbottens läns landsting, Riksförbundet Landsbygden folk, Sällskapet Same-ättnam, Svenska cellulosa aktiebolaget och Norrlandsförbundet varjämte yttrande inkommit från Mo och Domsjö aktiebolag.

De av länsstyrelsen framlagda förslagen berör ett flertal departements verksamhetsområden. Vissa av förslagen föranledda anslagsäskanden framlägges i annat sammanhang. För att underlätta en samlad överblick av Tornedalens sysselsättningsproblem anhåller jag att nu få anmäla hela ärendet.

Befolkningen

Betänkandet

Hittillsvarande befolkningsutveckling

Mellan åren 1930 och 1952 tillväxte Tornedalens befolkning från 36 389 till 46 740 personer — en ökning med ca 28 %. Befolkningen i Norrbottens län tillväxte samtidigt med ca 25 % och befolkningen i hela landet med ca 17 %. Befolkningstillväxten har varit kraftigast och pågått längst i Tornedalens inlandskommuner samt i Haparanda stad. Orsaken till Tornedalens kraftiga befolkningstillväxt under 1930- och 1940-talen är det ovanligt stora födelseöverskottet. Under 1950-talet har födelseöverskottet sjunkit kraftigare i flertalet av Tornedalens kommuner än i övriga delar av länet och riket men ligger fortfarande i regel över både läns- och riksnormerna.

Under 1930-talet vägde siffrorna för in- och utflyttningen tämligen jämnt inom Tornedalen utom i de södra kommunerna, där utflyttningen var större än inflyttningen. Under 1940- och 1950-talen uppvisar samtliga kommuner i Tornedalen — utom Haparanda under 1940-talet — flyttningsförluster och dessa tenderar att bli allt större. Detta förhållande i förening med det sjunkande födelseöverskottet har lett till att befolkningen i Tornedalen som helhet efter år 1952 fram t. o. m. år 1959 minskat med ca 2 300 personer eller 5 %.

Av flyttarna var 20 % i åldern 0—15 år och 60 % i åldern 15—30 år. Från Tornedalen flyttar fler kvinnor än män till övriga delar av landet. Från främst Finland sker en inflyttning av betydligt fler kvinnor än män.

Den nu skisserade utvecklingen av födelseöverskott och nettoflyttning har i hög grad påverkat ålders- och könsfördelningen inom Tornedalen, så att denna fått en bild, som markant avviker från motsvarande bild för både Norrbottens län och landet i övrigt. Enligt 1950 års folkräkning tillhörde 37,8 % av befolkningen i Tornedalen åldersgruppen 0—15 år. Motsvarande siffra för Norrbottens län var 30,8 och för hela landet knappt 23,4. Fram t. o. m. år 1958 har åldersfördelningen i Tornedalen genomgått vissa förändringar. Fortfarande är dock de yngsta årsklasserna betydligt större — relativt sett — i Tornedalen än i övriga Sverige. Antalet kvinnor per 1 000 män i Tornedalen var 924 år 1950 och 919 år 1958. Kvinnounderskottet var störst i de typiska inlandskommunerna Korpilombolo, Tärendö och Pajala. Haparanda har däremot kvinnoöverskott.

Tätortsbefolkningen är relativt sett fåtaligare inom Tornedalen än inom länet och landet i övrigt. Den ökar emellertid för närvarande både absolut och relativt sett och denna ökning kan väntas fortgå.

Framtida befolkningsutveckling

Under förutsättning att det nu ovanligt höga födelsetalet kommer att successivt sjunka, att dödstalen i olika åldersgrupper ansluter sig till riksstatistiken och för yngre åldersgrupper successivt sjunker samt att nettoflyttningen blir densamma som under tioårsperioden 1946—1955 beräknas invånarantalet i Tornedalen fortsätta att sjunka fram till år 1970. Åldrarna 0—15 år kommer att minska kraftigt absolut sett men kommer fortfarande att omfatta relativt sett flera personer i Tornedalen än vad som är normalt i landet. De förvärvsarbetande åldrarnas storlek kommer absolut sett till en början att förbli oförändrad för att sedan sjunka. Relativt sett kommer de förvärvsarbetande åldrarna att vara något mindre än medeltalet för hela riket. Åldringarnas antal kommer att öka kraftigt.

Yrkesfördelningen

År 1955 tillhörde 55 % av samtliga förvärvsarbetande inom Tornedalen jordbruk med binärningar och 45 % stadsnäringarna. Sedan 1945 minskar jordbruksbefolkningen inom Tornedalen, men år 1950 var den fortfarande relativt sett betydligt större inom Tornedalen än inom andra delar av Norrbottens län och hela landet. 36,4 % av den förvärvsarbetande jordbruksbefolkningen redovisas år 1950 såsom sysselsatta inom skogsbruket.

Av den förvärvsarbetande stadsnäringsbefolkningen tillhörde 37,4 % industri och hantverk. Denna andel är lägre än vad som redovisas för Norrbottens läns landsbygd (48,9 %), hela länet (44,9 %) och hela riket

(51,5 %). 56,4 % av industriarbetarna och hantverkarna tillhörde byggnadsindustrin, 16,3 % träindustrin och 6,4 % malmbrytning och metallindustrin. Dessa tre industrigrenar var de största inom Tornedalen och ökade sin arbetarstam mellan 1945 och 1950. Särskilt markant är andelen för byggnadsindustri, som ligger högt över medeltalet för Norrbottens läns landsbygd (38,5 %), hela länet (33,7 %) och hela riket (19,3 %). Särskilt låg vid jämförelse med övriga länet och hela landet är andelen sysselsatta inom malm-brytning och metallindustri. 25,2 % av stadsnärbefolkningen tillhörde 1950 offentlig tjänst. Denna siffra ligger långt över noteringen för Norrbottens läns landsbygd (16,8 %), hela länet (18,9 %) och hela riket (13,8 %).

Sammanfattningsvis konstateras, att befolkningens huvudsakliga syssel-sättning inom Tornedalen är jordbruks- och skogsarbete. Endast i de större tätorterna överväger en annan näringsgren, nämligen offentlig tjänst. In-dustrin intar en mycket undanskymd plats.

Yttranden

Vissa remissinstanser framhåller, att befolkningen minskar i snabbare takt än vad som förutsägs i betänkandet. *Tornedalskommunernas förbund* anför i anslutning härtill, att man redan nu tycks skönja en invandring av finska familjer till de tomma bostäderna i Tornedalen. Sådan inflyttning kan — särskilt i en gränsbygd — medföra mångahanda, icke önskvärda konsekvenser. Dessa konsekvenser utvecklas — med instämmande av *Karl Gus-tavs kommun* — ytterligare av *Övertorneå kommun*, som anser, att denna svårkontrollerbara invandring kan bli början till den utveckling, som med berättigad oro följs av gränsbygdens urbefolkning. *Överbefälhavaren* fram-håller att den ogynnsamma befolkningsutvecklingen bl. a. innebär att re-kryteringsunderlaget inom området kommer att försämras och att man med oförändrad målsättning och oförändrade försvarsbetingelser tvingas tillföra området ytterligare förband söderifrån; något som ur försvarssynpunkt är en ogynnsam utveckling bl. a. med hänsyn till den tidsförlust det innebär in-nan förbanden är på plats.

Landsorganisationen i Sverige uttalar sig för att mycket kraftfulla arbets-marknadspolitiska åtgärder av flyttningsstimulerande natur vidtas, varvid arbetsmarknadsmyndigheterna i Tornedalen likaväl som centralt bör få större resurser för att bl. a. via en interlokal arbetsförmedling lätta arbets-löshetstrycket. Arbetsmarknadsstyrelsen bör få i uppdrag att göra en grund-lig översyn över de speciella arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som är nöd-vändiga för att lösa Tornedalens sysselsättningsproblem.

Jordbruket

Betänkandet

Nuvarande förhållanden

Jordbruket är alltjämt en av huvudnäringarna i Tornedalen. Av områdets hela förvärvsarbetande befolkning år 1950 — nära 17.000 personer — var drygt 1/3 direkt knuten till jordbruket. Enligt 1956 års jordbruksräkning fanns inom utredningsområdet 5 406 brukningsenheter, av vilka endast 4 % hade en åkerareal överstigande 10 ha, 15 % hade en åkerareal om 5—10 ha och inte mindre än 81 % hade en åkerareal om högst 5 ha. Den övervägande delen av jordbruken i Tornedalen är alltså av stödjordbrukskaraktär. Totalt har antalet brukningsenheter inom undersökningsområdet ökat från 3 459 år 1927 till drygt 5 400 år 1956. Ökningen under åren 1927—1956 utgör 57 %, medan motsvarande siffra för länet under samma tid stannade vid 20 %.

För Norrbotten och i all synnerhet för Tornedalen specifika drag i utvecklingen av fastighetsbeståndet är den omfattande nyodlingen. En återgång till större jordbruksfastigheter hindras ofta av att de olika delägarna i ett dödsbo inte vill sälja sin andel av detta, trots att de inte brukar jorden. Denna utveckling har medfört, att en fastighets åkerinnehav alltför ofta är uppdelat på flera skiften, som dessutom ligger långt från varandra.

Beträffande jordbrukets fasta anläggningar konstaterar länsstyrelsen att en betydande eftersläpning föreligger i utvecklingen. Endast 5,5 % av den totala åkerarealen i Tornedalen beräknas vara täckdikad. Arealen kultiverad betesmark uppgår endast till ca 300—400 ha. De befintliga jordbruksvägar-
na täcker inte behovet. Ekonomibyggnaderna är ofta bristfälliga.

Jämfört med landet i övrigt är växtodlingen i Tornedalen anmärkningsvärt ringa differentierad med stark övervikt av grovfoderproduktion, särskilt från mångåriga vallar (89 %). Spannmålsodlingen understiger väsentligt länsmedeltalet. Tornedalens speciella förutsättningar för trädgårdsodling och grönsaksproduktion utnyttjas endast i ringa omfattning.

Animalieproduktionen utgör den dominerande produktionsgrenen inom området. Det oaktat har enligt husdjursräkningarna djurantalet genomsnittligt sjunkit under senare år. De kreaturslösa jordbruken utgör i Tornedalen — liksom i hela Norrbotten — drygt 1/3 av totala antalet jordbruksfastigheter.

Lönsamheten inom jordbruket i Tornedalen är genomgående låg. Orsakerna härtill är främst brister i fråga om yttre och inre rationalisering samt den låga intensiteten av driften. I Tornedalen finns dock goda naturliga förutsättningar för jordbruk, dels i form av lämpliga jordar och dels i form av ett för växtligheten mycket betydelsefullt intensivt ljus under vegetationsperioden. För den på god jordmån och speciellt klimat grundade såväl vegetabiliska som animala produktionen finns marknad på relativt nära håll, då Norrbotten som helhet utgör ett underskottsområde i fråga om försörjning

med jordbruksalster. I samband med utbyggnaden av malmfälten kan man dessutom vänta sig att denna marknad ytterligare kommer att vidgas.

Länsstyrelsens förslag

För att skapa ett lönsamt jordbruk i Tornedalen förordar länsstyrelsen, att de bärkraftiga jordbrukens åkerareal ökas till minst 15 à 25 ha; att brukningsenheterna ges ur driftssynpunkt lämpligast möjliga arrondering; att jordbruksvägar, anpassade efter jordbruksfastighetens struktur, anläggas; att omfattande arealer täckdikas; att kulturbeten anläggas i ökad omfattning; att äldre ekonomibyggnader rustas upp och nya anläggs — speciellt för att tillgodose nya krav i samband med ändrad driftsinriktning (lagerlokaler, fryserier m. m.); att växtodlingen differentieras främst genom utvidgning av potatis- och spannmålsodling samt i vissa fall genom trädgårdsodling; att vallodlingen intensifieras i samband med att möjligheterna till ensilering och skulltorkning utökas; att en gemensam försäljningsorganisation för trädgårdsprodukter organiseras; att nötboskapskontroll, tjurförenings- och seminverksamhet ges ökad omfattning; att smågris- och fläskproduktionen samt fjäderfäskötseln ökas; samt att maskinföreningar eller maskinstationer organiseras.

Länsstyrelsen uttalar, att det självfallet inte är möjligt att i ett slag genomföra detta rationaliseringsprogram för jordbruket i Tornedalen utan rör sig om ett arbete på lång sikt. Den allmänna målsättningen för utvecklingen av jordbruket bör vara att skapa bärkraftiga brukningsenheter och detta innebär i regel bl. a. att brukningsenheterna måste göras större. Bristerna i åkerareal kan endast i undantagsfall kompenseras genom nyodling — man räknar tvärtom med att minst 20 % av den redan odlade jorden är av sådan beskaffenhet att den bör läggas ner — utan detta måste ske genom sammanslagning av befintliga fastigheter. Den åkerareal, som återstår sedan reduktion skett med nyssnämnda 20 % vid full rationalisering, kan fördelas på närmare 1 100 bärkraftiga jordbruk och drygt 450 småbruk eller tillsammans drygt 1 500 brukningsenheter.

Länsstyrelsen förordar vissa åtgärder för genomförandet av det angivna rationaliseringsprogrammet och anför därvid i huvudsak följande.

För att vidga förståelsen för det moderna jordbrukets krav bör undervisningen i dessa spörsmål i ökad utsträckning bedrivas inte bara på jordbrukets egna utbildningsanstalter utan — i den mån så inte redan sker — tagas upp även på kursplanerna för det obligatoriska skolväsendet. Möjligheter för trädgårdsutbildning bör ordnas exempelvis vid Vojakkala lantmannaskola och särskilda kurser i fjäderfäskötsel ordnas vid lantmannaskola eller lanthushållsskola inom länet. Hushållningssällskapet gamla traditioner med lantmannakurser, de moderna praktisk-teoretiska kurserna i djurvård, maskinskötsel m. m. samt de s. k. kombinerade kurserna med självstudier av kursbrev, bör utnyttjas i större omfattning än vad som för närvarande sker.

Vidare bör rådgivningsverksamheten i form av besök av instruktörer och konsulenter väsentligt utvidgas. En på detta sätt intensifierad verksamhet ställer emellertid ökade krav på de anslag, som för närvarande utgår för jordbruksundervisning och konsulentverksamhet. För undervisning i fjäderfäskötsel krävs en anläggning med kläcknings- och uppfödningssressurser och en djuruppsättning av minst 600 höns och dessutom eventuellt annat fjäderfä. Kostnaderna för anläggningen och första omgången djurmaterial kan beräknas till ca 125 000 kr. Några särskilda driftsanslag torde ej bli nödvändiga. För undervisning i trädgårdsodling krävs en anläggning med drivbänkar, växthus o. dyl. för en kostnad av ca 200 000 kr. Dessutom torde man få räkna med ett årligt driftsanslag av ca 15 000 kr. för avlöning av en särskild trädgårdsman. För utvidgad instruktörs-, konsulent- och undervisningsverksamhet erfordras en ökning av hushållningssällskapets årliga medelstildelning med 100 000 kr. per år. Vidare bör stipendiemedel med preliminärt ca 10 000 kr. ställas till hushållningssällskapets förfogande för att bereda jordbrukarbefolkningen i Tornedalen möjlighet att ingående i praktisk verksamhet studera de driftsformer, som bör tillämpas i framtiden.

För att skapa garantier för att den rådgivning och de kunskaper, som bringas jordbrukare inom området, verkligen kommer till praktiskt utnyttjande samt för att kunna tillhandahålla demonstrationsmaterial även inom den egna bygden föreslår länsstyrelsen, att det inrättas tre särskilda s. k. försöksringar efter förebild av den under åren 1945—1950 inom Piteå socken genomförda s. k. »Infjärdsundersökningen» och det s. k. »Vinkölsförsöket» från Skaraborgs län. Enligt beräkningar, som utförts av Norrbottens läns hushållningssällskap, skulle kostnaderna för var och en av de tre försöksringarna, vilka förutsättes bestå under en femårsperiod, komma att uppgå till 35 000 kr. årligen eller under femårsperioden till 175 000 kr. per ring och för samtliga ringar tillsammans 525 000 kr.

Inom utredningsområdet har under de senaste åren tillkommit två understationer till Sveriges utsädesförenings filial i övre Norrland, nämligen i Haapakylä, Övertorneå socken, och i Sattajärvi, Pajala socken. För att under en försöksperiod av 5 år möjliggöra en utvidgning av verksamheten vid försöksgårdarna skulle för båda stationerna tillsammans behöva anställas en sommarassistent, varutöver erfordras utökad arrendeareal och viss nyanskaffning av materiel. Den sammanlagda årskostnaden härför beräknas komma att uppgå till 10 000 kr. Länsstyrelsen föreslår vidare, att verksamheten vid statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader utvidgas, så att den i högre grad än som nu är fallet kommer även rikets nordliga områden till godo. Anslagen till försöksverksamheten bör i samband härmed höjas med 50 000 kr. För att kunna tillgodose de ökade kraven på lantbruksnämndens jordförmedlings- och konsulentverksamhet krävs att nämndens personal utökas med en konsulent och en lantbruksinstruktör. De årliga kostnaderna härför beräknas till ca 45 000 kr. För att de väntade fastighets-

regleringarna skall kunna genomföras inom rimlig tid förordas, att vederbörande lantmäteriorganisation förstärkes med en lantmätare och två mätningstekniker. De årliga kostnaderna härför beräknas till ca 60 000 kr.

Enligt kungörelsen den 11 juni 1948 (nr 342) angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. (här benämnd rationaliseringskungörelsen; omtryckt 1959: 246) har lantbruksnämnden numera möjlighet att lämna lånegaranti för förvärv av tillskottsmark med upp till 100 % av köpeskillingen. Liknande lånegarantier kan lämnas även för inre rationaliseringsåtgärder intill ett belopp motsvarande den av lantbruksnämnden godkända kostnaden för åtgärden. Länsstyrelsen ifrågasätter, om det inte vore lämpligt att genom komplettering av rationaliseringskungörelsen eller på annat sätt skapa möjligheter för lantbruksnämnden att beträffande Tornedalen efter bedömning från fall till fall och utan krav på bankmässig säkerhet medge lån även för rörelsekapital till jordbrukare med toppbelånade fastigheter. I stället för den bankmässiga säkerheten skulle i så fall ställas skärpta krav på den sökandes yrkeskompetens och allmänna lämplighet såsom jordbrukare, varjämte sökanden skulle få förbinda sig att genom bokföring eller på annat sätt möjliggöra rutinemässig kontroll av investeringsresultatet.

Enligt 14 § rationaliseringskungörelsen kan lantbruksnämnden nu lämna bidrag till olika rationaliseringsåtgärder med viss fastställd maximiprocent av kostnaderna. På grund av de speciella svårigheter som jordbruket i Tornedalen måste brottas med föreslås, att i de fall, då enligt författningen 40 % bidrag kan lämnas, bidragsgränsen sättes till högst 60 % samt att då bidraget enligt författningen kan utgå med 50 %, gränsen höjes till 75 %. Bidrag till ekonomibyggnad eller annan fast anläggning bör härvid sättas till 25 % av kostnaden upp till ett sammanlagt kostnadsbelopp av 20 000 kr. och 15 % av överskjutande kostnad, dock högst 14 000 kr. För en på detta sätt vidgad bidragsgivning krävs att lantbruksnämndens årliga medelstilldelning ökas med 300 000 kr.

Lantbruksnämnden kan lämna s. k. värdeutjämningsbidrag i samband med förvärv av mark för rationaliseringsändamål. Dessa bidrag utgår för att täcka skillnader i säljarens och köparens värdering av en fastighet. Ofta värderas dock bostadshuset till belopp, som betydligt överstiger lantbruksnämndens bidragsmöjligheter. Speciellt gäller detta bostadshus med egnahemslån, som är intecknade. Innehavare av en sådan fastighet kan inte sälja denna till lägre pris än inteckningsvärdet. Länsstyrelsen förordar därför, att lämpligt organ beredes möjlighet att överta betalningsansvaret för egnahemslån i de fall, då fastigheten kommer till användning för yttre rationalisering, samt att stat eller kommun förvaltar dessa bostadshus. I en första omgång synes till lantbruksnämndens förfogande böra ställas ett belopp på 200 000 kr. att användas till värdeutjämningsbidrag för att möjliggöra så-

dana rationaliseringsåtgärder, som bedömes vara av särskild betydelse för utvecklingen av jordbruket i Tornedalen.

För att effektivt söka hejda den starkt traditionsbundna företeelse som sämjedelningen utgör, förordas — förutom upplysning och propaganda — att särskilda villkor uppställas beträffande de lån, som kommunerna beviljar till egnahem. Innan lån beviljas, bör genom särskild undersökning fastställas, att byggnaden inte blir till hinder för önskvärda rationaliseringsåtgärder.

Yttranden

Länsstyrelsens uttalande rörande det tornedalska jordbrukets allmänna förutsättningar och lämpliga framtida inriktning får instämmande från flera remissinstanser. Beträffande det framlagda rationaliseringsprogrammet framhåller därvid *lantmäteristyrelsen*, att det framstår såsom angeläget att områdena för den yttre rationaliseringen utväljes planmässigt och att lantbruksnämndernas inköpsverksamhet och andra förberedande åtgärder främst inriktas på dessa områden.

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund förklarar sig i princip kunna ansluta sig till den i betänkandet uppställda målsättningen, syftande till två olika typer av brukningsenheter, nämligen dels ett begränsat antal stödjordbruk, dels bärkraftiga jordbruksfastigheter. På vissa håll bör dock bl. a. för att undvika en alltför långt gående uttunning av befolkningen en mindre åkerareal än 15 à 20 ha kunna accepteras, om fastigheternas skogsareal är stor eller jordbruksdriften är inriktad på specialproduktion. *Riksförbundet Landsbygdens folk* finner inte de av länsstyrelsen angivna arealgränserna för bärkraftigt jordbruk i och för sig vara realistiska men anser det i princip vara olämpligt att bedöma jordbrukens bärkraft på grundval av åkerarealen. Särskilt gäller detta inom områden, där animalieproduktion förutsättes inta en viktig roll, framhåller förbundet, som även anser det självklart att en betydande del av jordbruket också i framtiden kommer att vara av typen stödjordbruk; detta såväl i kustlandet som i skogsbygden.

Vad beträffar driftsrationaliseringsprogrammet har flertalet berörda remissinstanser i princip godtagit målsättningen i stort. På en punkt — nämligen den ifrågasatta industrin för djupfrysning och konservering av bl. a. trädgårdsalster och vilda bär samt fisk — går dock uppfattningarna delvis isär. *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare* anser att en konservindustri i samband med en större frysanläggning bör eftersträvas. Lingon och hjortron borde, framhåller handelskammaren, kunna bli en god artikel i förädlad form såsom sylt, saft, marmelad m. m. Genom lämplig dimensionering av frysanläggningar kan viss utjämning av säsongarbetstillgången ske. *Norrbottens företagareförening* anför att råvaru-

underlaget för en konservindustri borde kunna utökas, om till ifrågavarande anläggning kunde knytas konservering av renkött. *Haparanda stad* och *Nedertorneå kommun* anser, att en livsmedelsindustri av ifrågavarande slag skulle kunna ta emot och förädla även de stora mängder bär, som importeras från norra Finland liksom också den fisk av varierande slag, som fångas och ilandföres i dessa trakter. *Statens jordbruksnämnd* är tveksam om möjligheterna att driva en industri för djupfrysning och konservering inom länet. En betydande odling och en avsevärd inläggningsvolym — enligt uppgift åtminstone omkring 2 000 ton årligen — anges vara oundgängliga betingelser för att en frysanläggning skall vara ekonomiskt lönande. Samma uppfattning kommer till uttryck i *Sveriges industriförbunds* yttrande.

Beträffande behovet av särskilda åtgärder för att intensifiera u n d e r v i s n i n g o c h k o n s u l e n t v e r k s a m h e t inom det tornedalska jordbruket är flertalet berörda remissinstanser i princip eniga med länsstyrelsen. Olika meningar gör sig dock gällande beträffande den praktiska utformningen samt rörande finansieringen av förslagen. *Lantbruksstyrelsen* erinrar om de av 1960 års riksdag anvisade anslagsmedel, som inrymmes under anslagstiteln »Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.». Styrelsen tillägger att riksdagsbeslutet om anvisande av sådana medel fattats under tornedalsutredningens slutskede och sålunda inte kunnat beaktas av länsstyrelsen. Förslaget om inrättande av en demonstrationsanläggning för fjäderfäproduktion anser lantbruksstyrelsen böra realiseras hos någon intresserad och kunnig jordbrukare och finansiellt stöddas med anlitan- den av den statliga lånegarantin för viss driftsrationalisering samt med bidrag från anslaget till koncentrerade rationaliseringsinsatser. Styrelsen är inte beredd att godtaga förslaget att en trädgårdsanläggning inrättas vid någon lantmannaskola och att till anläggningen knytes en särskild trädgårdsman. Enligt länsstyrelsens mening bör en eventuell, för Tornedalen speciellt anpassad fältmässig trädgårdsproduktion understödjas genom utnyttjande av tidigare berörda kredit- och bidragsmöjligheter. *Norrbottens läns hushållningssällskap* delar länsstyrelsens åsikt att jordbrukarungdomen liksom även den äldre generationen bör få möjlighet att genom studieresor och kurser m. m. få förbättrad utbildning och aktualiserade kunskaper. För att den av länsstyrelsen föreslagna, utvidgade rådgivningsverksamheten skall få avsett resultat krävs dock, framhåller sällskapet, att de nuvarande instruktörsdistrikten minskas, åtminstone under en period av 5 à 10 år. *Tornedalskommunernas förbund* föreslår, att lantbruksnämnden förstärkes med en konsulent och en instruktör med uppgift att enbart ägna sig åt aktiv upplysningsverksamhet i syfte att påskynda storleksrationaliseringen. Enligt förbundet bör vidare hushållningssällskapet lämnas möjlighet att utöka sin personal med en husdjurs- och en jordbruksinstruktör; bådadera stationerade i Tornedalen. *Hietaniemi kommun* anser att en tjänst som ekonomiskonsult bör inrättas för hela länet med uppgift att genom rådgivning i

främst driftsekonomiska frågor bistå länets jordbrukare. *Nedertorneå kommun* anför, att de förslag länsstyrelsen framlagt för att intensivifiera undervisning, upplysning och propaganda inom Tornedalens jordbruk motsvarar en mycket försiktig beräkning av vad som erfordras.

Länsstyrelsens förslag att genom utvidgade stipendiemöjligheter och anordnande av s. k. försöksringar bereda jordbruksbefolkningen i Tornedalen möjligheter till praktiska studier av rationella driftsformer och systematiskt utförda rationaliseringsåtgärder, får stöd av huvuddelen av de berörda remissinstanserna. *Lantbruksstyrelsen* uttalar därvid, att verksamheten bör finansieras inom ramen för de koncentrerade rationaliseringsinsatser inom jordbruket i de fyra nordligaste länen, om vilka 1960 års riksdag fattat beslut. *Norrbottens läns hushållningssällskap* anför att i första hand bör av dessa medel ställas erforderliga belopp till förfogande för förbättrande av två grupper av jordbruk, ett inom Nedertorneå-Karl Gustav och ett inom Övertorneå, för att senare utöka verksamheten till Pajala-området. Anslaget torde emellertid ej räcka till härför utan speciella medel bör dessutom ställas till förfogande. *Lantbrukshögskolan* och *statens lantbruksförsöks försökskollegium* biträder länsstyrelsens uppfattning att de föreslagna försöksringarna inte bör ha någon mera ingående försöks- och forskningsverksamhet såsom sin primära uppgift. Inget hinder bör dock föreligga för ringarna att under hushållningssällskapets ledning på sitt program även uppta viss försöksverksamhet, förslagsvis koncentrerad till lämplig lokal inom varje försöksrings arbetsområde. Kollegiet anser det även synnerligen önskvärt att ge en av dessa lokaler en något stabilare utformning, lämpligen av samma karaktär som försöksstationen vid Torsta i Jämtland, och med direkt anknytning till Norrlands lantbruksförsöksanstalt. Kollegiet förutsätter, att försöksringarna på sitt arbetsprogram även upptar de viktiga frågor, som sammanhänger med fodrets förädling till animalieprodukter och att sålunda husdjursfrågor ägnas tillbörlig uppmärksamhet. Då det torde vara nödvändigt, att hushållningssällskapet beredes möjlighet att anställa åtminstone en assistent eller instruktör för varje försöksring, kommer denne därmed att få full sysselsättning året om. *Korpilombolo kommun* anser, att en försöksgård i kommunen skulle få stor betydelse för utvecklingen av jordbruket. Försöksgården föreslås förlagd i Narcken, som ligger vid Kalix älv.

Länsstyrelsens förslag till intensivifierad byggnadsforskning tillstyrkes av *Norrbottens läns hushållningssällskap* och av *jordbrukets forskningsråd*, som anser, att försöksverksamhet inom detta område snarast bör komma till stånd, och uttalar, att en genom ökning av forskningsanstaltens resurser vidgad forskning bör inriktas på bl. a. planlösning och inredning av ladugårdar med hänsyn till stallhygien, arbetsåtgång och övriga förhållanden, som påverkar ekonomin. Därjämte bör i det berörda

området en mängd andra byggnadstyper prövas med hänsyn till speciella produktionsdetaljer.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsöks försökskollegium anser den föreslagna utökningen av Sveriges utsädesförenings verksamhet komma att i fråga om arbetsuppgifterna till stora delar sammanfalla med försöksringarnas. Det synes därför lämpligast att föreslagen demonstrations- och undervisningsverksamhet helt omhändershas av hushållningssällskapet, helst som arbetsuppgifter av detta slag faller utanför utsädesföreningens ordinarie verksamhet. *Lantbruksstyrelsen* är inte beredd att godta förslaget om ett särskilt årligt anslag till Sveriges utsädesförening för utvidgning av verksamheten vid föreningens inom Tornedalen belägna stationer i Haapakylä och Sattajärvi. Enligt styrelsens mening bör det ankomma på utsädesföreningen att, i den utsträckning föreningen finner en utvidgning av verksamheten erforderlig, göra framställning härom i sina årliga anslagsäskanden. I fråga om svårigheterna med byggnadsprojektering anför styrelsen, att verksamheten vid institutioner för forskning och försök rörande jordbruksbyggnader och därmed sammanhängande jordbruksteknik inriktats mer än tidigare på de speciella problem, som av klimatiska och andra orsaker föreligger beträffande jordbruksbyggnader i Övre Norrland. Styrelsen förordar liksom länsstyrelsen att denna verksamhet vidgas i intimt samarbete med lantbruksnämnd och hushållningssällskap. Det gäller här att på ett praktiskt lämpligt sätt kunna projektera och pröva olika sätt att lösa nämnda byggnadsfrågor under medverkan av den expertis i fråga om byggnader, djur och maskiner som lantbruksnämnder och hushållningssällskap har eller kan anlita. *Lantbruksstyrelsen* vill även uttala sig för att viss stimulans genom förhöjda bidrag skall kunna lämnas till jordbrukare som går in på att pröva sådana nya byggnadssätt, som rekommenderas av expertisen. *Sveriges utsädesförening* påpekar, att en på tornedalsförhållanden speciellt inriktad växtförädlingsverksamhet måste anses utgöra ett värdefullt hjälpmedel för utvecklingen av jordbruket inom området. Föreningen tillstyrker därför varmt att ökade resurser ställs till förfogande för dess filial. Härigenom möjliggöres en för Tornedalen speciell urvals- och sortprövning; ett arbete, som även skulle komma att få stor betydelse för motsvarande forskning inom andra delar av Norrland. Verksamheten bör därvid bedrivas i nära kontakt med motsvarande organ i Nordfinland och Nordnorge, varigenom erfarenheter och material från dessa områden kan tillvaratagas.

Länsstyrelsens förslag till olika personalförstärkningar får stöd av eller mottages utan erinran av flertalet remissinstanser. I fråga om sättet för medelsanvisning hänvisar *lantbruksstyrelsen* till de anslag, som ställts till förfogande för koncentrerade rationaliseringsinsatser i jordbruket inom de fyra nordligaste länen. *Lantmäteristyrelsen* delar länsstyrelsens uppfattning om behovet av en inte obetydlig medverkan från lantmäteriets

sida i utvecklingsarbetet i Tornedalen och av förstärkning av lantmäteripersonalen i Haparanda distrikt. Lantmäteristyrelsen är beredd att söka positivt medverka till att de organisationsenheter, som kommer att anlitas, främst då Haparanda distrikt och den till Luleå lokaliserade specialenheten för yttre rationalisering, förstärkts med personal i den utsträckning omständigheterna medger. Enligt styrelsens mening är det dock mindre lämpligt att nu låsa denna förstärkning beträffande lokalisering och personalsammansättning. *Överlantmätaren i Norrbottens län* ansluter sig till länsstyrelsens förslag att lantmäterioorganisationens personal förstärkes med en lantmätare och två mätningstekniker, men framhåller samtidigt att behovet på längre sikt kan komma att bli större.

De förslag som länsstyrelsen framlagt för att bl. a. genom vidgade kreditmöjligheter för rationaliseringsåtgärder, förhöjda bidragsgränser samt prisutjämningsbidrag för ägosammanslagning minska finansieringssvårigheterna biträdes i sina huvuddrag av flertalet remissinstanser. *Lantbruksnämnden i Norrbottens län* tillstyrker länsstyrelsens förslag och förordar därutöver, att flyttningssubsidier lämnas till avflyttande jordbrukare samt att ekonomisk och juridisk hjälp lämnas vid försäljning av jordbruksfastighet enligt samäganderättslagen. I sistnämnda förslag instämmer även *Tornedalskommunernas förbund*. Länsstyrelsens förslag tillstyrkes eller lämnas utan erinran även av *samtliga tornedalskommuner*, bland vilka några förordar mera långtgående åtgärder än dem länsstyrelsen rekommenderat. *Hietaniemi kommun* föreslår sålunda, att lantbruksbokföringen ges vidgade möjligheter och anslag härtill beviljas till hushållningssällskapet. *Karl Gustavs kommun* framhåller att bristen på kapital är det stora hindret för att genomföra rationaliseringsprogrammet. Kommunen anser därför att bidragsprocenten enligt § 14 rationaliseringskungörelsen bör utgöra 50 % överlag och utan fixerat kostnadsbelopp. Vidare föreslår kommunen att bidraget till ekonomibyggnader och annan fast anläggning fastställs till 50—75 % av kostnaderna och ej till fixerat belopp. I fråga om värdeutjämningsbidrag och egnahemslån anför *lantbruksstyrelsen* bl. a. följande.

Då det gäller att samtidigt möjliggöra en angelägen omflyttning av undersysselsatt arbetskraft och förhjälp kvarvarande jordbrukare till för dem behövlig storleksrationalisering, är det intet som hindrar att fullt värdeutjämningsbidrag beviljas även i fall där värdeskillnaden uppgår till relativt stort belopp t. ex. i sådana fall som utredningen särskilt nämnt, nämligen då det gäller att avveckla ett jordbruk med bostadsegnahemslån och detta inte kan säljas till lägre pris än in-teckningsvärdet. Det har visat sig allt oftare vara ett praktiskt arbetssätt att lantbruksnämnden träder in som köpare och sedan fördelar, säljer eller byter i syfte att åstadkomma brukningsenheter med lämplig storlek, sammansättning och arrendering. I sådana fall har nämnden att betala säljaren skäligt pris för fastigheten i dess befintliga skick och att sälja jord och skog för pris, som motsvarar dess värde som tillskottsmark. Utjämnningen där sådan erfordras får formen av en avskriv-

ning, som sålunda är en motsvarighet till nyssnämnda slag av bidrag. Styrelsen anser sig kunna rekommendera att lantbruksnämnden med hänsyn till de särskilda förhållandena i dessa bygder begagnar sig av de berörda befogenheterna i större utsträckning än hittills. Därmed torde det av länsstyrelsen framförda önskemålet att ett organ skall kunna överta betalningsansvaret för egnahemslån i de fall, då fastigheten kommer till användning för yttre rationalisering, i stort sett kunna tillgodoses.

Styrelsen är beredd att inom gällande anslagsram ställa medel för ändamålet till förfogande i den utsträckning, som länsstyrelsen ansett behövlig i en första omgång. Lantbruksstyrelsen vill förorda, att lantbruksnämnden, då den säljer ett övertaligt bostadshus med behövt tomtområde, får lämna viss kredit genom att köpeskillingen betalas av under skälig tid, efter regler med likartad konstruktion som gäller för domänverkets försäljningar (1954 års försäljningsförordning nr 262/45, ävensom särskilda bestämmelser för försäljning av kolonat och kronotorp).

Väl så angeläget är det att befintliga lån med gynnsamma villkor kan bibehållas och utnyttjas. Statliga bostadslån, garantilån för olika ändamål, hypotekslån m. m. är ju i regel förmånliga i avseende å ränta och betalningsvillkor. Det vore en smidig anordning att sådana lån, beviljade mot inteckning i jordbruksfastighet, finge kvarstå i bostadsfastigheten efter avstyckning. Detta förutsätter givetvis en prövning avseende syftet med förvärv, säkerheten etc. Det är önskvärt att denna möjlighet vore öppen såväl då lantbruksnämnd köper för att stycka och sälja vidare som då avstyckning och överlåtelse sker direkt mellan den bortflyttande och den tillträdande. Det bör här beaktas att enligt nu gällande ordning befintliga lån som regel måste inlösas, då lantbruksnämnden inträder som ägare för någon tid, och avsteg från denna praxis skulle sålunda behöva ske.

Vidare vill styrelsen förorda att lantbruksnämnd, när särskilda skäl därtill föranleder, får befogenheter att — inom den medgivna anslagsramen för jordbruksegnahem — lämna lånegaranti vid försäljning av mangårdsbyggnad med tomt, som avstyckas från jordbruksfastighet som ett led i strukturrationaliseringen. Detta skulle otvivelaktigt inte blott leda till snabbare avveckling av restfastigheter i lantbruksnämnds ägo utan också då och då väsentligt kunna underlätta genomförandet av planlagd fastighetsreglering. Ur förvaltningssynpunkt är denna utväg att föredra framför kreditgivning vid försäljning. Den sistnämnda utvägen bör sålunda användas huvudsakligen när garantilån inte kan ordnas. Vad här sagts om lånegaranti och kreditgivning vid försäljning av övertaliga bostadshus å jordbruk, som ingår i strukturrationalisering, bör övervägas för hela landet.

De åtgärder länsstyrelsen förordat för att stävja den alltmer tilltagande s ä m j e d e l n i n g e n har tagits upp till ingående diskussion av ett flertal remissinstanser. *Överlantmätaren i Norrbotten* framhåller bl. a. följande.

Sedan lagberedningen numera i förslag till ny jordabalk förordat en ogiltighetsregel för s ä m j e d e l n i n g e n, torde man kunna räkna med att ett effektivt hinder mot framtida s ä m j e d e l n i n g a r kommer att resas. Det är emellertid av stor vikt att reformen genomföres snabbt. I fråga om befintliga s ä m j e d e l n i n g a r är det för rationaliseringsarbetets del av stor betydelse att den pågående revisionen av fastighetsbildningslagstiftningen resulterar i regler som verksamt underlättar uppordnandet av de tilltrasslade jordförhållandena inom regionen; tidsfaktorn är även i denna del otvivelaktigt mycket

viktig. Vad slutligen beträffar spørsmålet om de samägda fastigheterna (»sterbhusproblemet») har länsstyrelsen i anslutning till redovisning av svårigheterna på skogsbrukets område förordnat, att frågan snarast utredes i särskild ordning. Överlantmätaren, som tillstyrker detta förslag, anförde i yttrande den 14/8 1961 till Kungl. lantmäteristyrelsen över lagberedningens jordabalksförslag, att närmast synes komma i fråga en revidering av samäganderättslagen med syfte främst att ernå fastare former för förvaltning av fastighet, men måhända även att ändra reglerna för avyttring och om möjligt tillförsäkra delägare, som brukar fastigheten eller större delen därav, viss företrädesrätt vid förvärv av övriga delägares andelar. Det bör emellertid här tilläggas att länsstyrelsen i sammanhanget troligen även avser de sämjedelade fastigheter, inom vilka skogsmarken ej omfattas av sämjedelningen. Dylig gemensam mark faller under 1921 års bysamfällighetslag, varför en eventuell reform av samäganderättslagen inte påverkat förvaltningen i denna del. Den pågående översynen av bysamfällighetslagen kan möjligen resultera i allmänna regler som passar bättre för ifrågavarande typ av gemensam mark än de nuvarande bestämmelserna. Troligt är dock att detta inte blir tillfyllest utan att det behövs särskilda regler för ifrågavarande ägor. Till arten är denna mark i allmänhet mera lik vanlig samägd mark än bysamfälligheter o. dyl. Det synes under sådana förhållanden befogat att ställa frågan, huruvida inte problemet kan lösas bäst genom sådan ändring av samäganderättslagens tillämplighetsområde, att samägd mark inom sämjedelad fastighet hänföres till denna lag och att behövliga särregler utformas inom denna.

Korpilombolo kommun ifrågasätter om inte en lagändring vore påkallad, som möjliggör för en jordbruksintresserad sterbhusdelägare att när rimlig överenskommelse inte kan träffas på frivillighetens väg genom tvångsinlösen förvärva övriga delägares lotter; en tanke som framföres även av *Pajala, Överkalix* och *Övertorneå kommuner*. Vad länsstyrelsen anført om det trängande behovet av åtgärder för att bromsa sämjedelningen eller om möjligt bringa den helt upphöra, understrykes även av *lantbruksförbundet, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* samt *Riksförbundet Landsbygdens folk*. Riksförbundet anför därvid, att en särskild utredning rörande dessa problem snarast borde tillsättas. I avvaktan på de problemlösningar, som därvid kan framkomma, borde ekonomiskt och juridiskt bistånd kunna lämnas delägare i jordbruksfastighet som söker försäljning av fastigheten enligt samäganderättslagen i syfte att förvärva hela fastigheten för att driva jordbruk på densamma.

Fisket

Betänkandet

Nuvarande förhållanden

Inom utredningsområdet förekommer för närvarande två typer av fiske, nämligen dels sötvattensfiske i älvar och sjöar, dels saltvattensfiske.

Sötvattensfisket har huvudsakligen formen av husbehovsfiske. Ett un-

dantag utgör laxfisket i nedre delen av Torne älv, vilket i vissa fall kan betraktas som ett till jordbruket knutet binäringsfiske. För jordbruksbefolkningens försörjning spelar sötvattensfisket en utomordentligt stor roll.

Saltvattensfisket bedrivs främst i form av skärgårdsfiske. Något egentligt havsfiske förekommer knappast. Antalet fiskare varierar med förhållandena på den lokala arbetsmarknaden. År 1959 fanns i Nedertorneå kommun 47 yrkesfiskare och 39 binäringsfiskare. Flertalet fiskare är jordägare eller medlemmar i jordägande familjer. Fiskefångsterna domineras av lax, sik, siklöja och strömming.

Rätten att fiska med fasta redskap i skärgården utarrenderas för sexårsperioder och är förbehållen kust- och skärgårdsbyarna samt Haparanda stad. Goda fiskehamnar finns på Seskarö samt i Nikkala på fastlandet. Nikkala fiskeförsäljningsförening svarar för ungefär hälften av all handel med färsk fisk inom tornedalsområdet medan återstoden fördelas på uppköpare från Haparanda.

Länsstyrelsens förslag

Såsom en förstahandsåtgärd för att möjliggöra ökad avkastning och förbättrad lönsamhet inom sötvattensfisket i Tornedalen föreslår länsstyrelsen en inventering av fiskevattnen för att klarlägga bl. a. förutsättningarna för fiske i olika vatten, behovet av uppretningsåtgärder för att möjliggöra och underlätta vandringsfiskens förflyttning, tillgången på lämpliga sportfiskevatten samt möjligheter och intresse för bildande av fiskevårdsföreningar. På grundval av denna inventering bör tre sjöar, varav en i norra, en i mellersta och en i södra Tornedalen, utväljas för praktisk försöksverksamhet. Inventering bör utföras av fiskeriutbildad arbetskraft och torde kunna utföras under en treårsperiod. Kostnaderna för inventeringen beräknas till sammanlagt ca 80 000 kr., varav huvuddelen utgöres av lön och resekostnader för inventeraren.

För att skapa förbättrade sportfiskemöjligheter i framtiden föreslår länsstyrelsen, att fiskekortsförsäljningen omorganiseras — lämpligen i en lokal turistorganisations regi — så att möjlighet ges att lösa fiskekort, berättigande till fångst av all slags fisk på såväl kronans som byarnas vatten. Vidare bör nuvarande årsavgift av tio kronor för rätten till laxfiske — vilken avgift gäller oberoende av under hur lång tid av året laxfisket bedrivs — slopas, och avgiften sätts i proportion till den tid, under vilken fisket utövas.

I fråga om saltvattensfisket föreslår länsstyrelsen att en justering av arrendeavgifterna för fiskerätten med fasta redskap inom Nedertorneå skärgård företages i samband med nuvarande arrendekontrakts förnyande. Mindre givande fiskelotter bör slås samman till större brukningsenheter. Enligt länsstyrelsens mening är vidare förbudet att under hösten fiska lax

och laxöring med storryssa inom skärgårdsområdet inte motiverat ur fiskeriologisk synpunkt, varför det föreslås upphävt.

I Torne älvs skärgård bör strömmingsfisket ökas genom utvidgat skötströmmingsfiske. En förutsättning härför är att Nikkala fiskförsäljningsförening utbygges från att som nu handha endast laxförsäljningen till att omfatta allsidig fiskhandel. För att möjliggöra uppbyggnad av den stora distributionsapparat, som därvid kommer att behövas, torde ökade bidrags- och lånemöjligheter erfordras. Länsstyrelsen förordar vidare ett återupptagande av fisket på siklöja, vilket kräver investering i motordrivna spel och flyttbara värmekurar.

Nuvarande fiskemetoder vid norrbottenskusten medger inte jämn tillförsel till fiskmarknaden. Länsstyrelsen föreslår därför, att genom Norrbottens läns hushållningssällskap utförd försöksverksamhet med trålfiske fortsättes för att klarlägga lämpliga fångstområdets läge, trålfiskets inverkan på övrigt fiske samt dess säsongvariationer. Härför erfordrer extra personal bör anställas vid hushållningssällskapet. Vidare föreslås att de fiskare, som måste anlitas såsom hjälp vid praktiska fiskeförsök, garanteras viss minimidaglön jämte full ersättning för båt. Den föreslagna undersökningsverksamheten väntas dra en kostnad av ca 30 000 kr.

Inom länet finns för närvarande fyra fiskförsäljningsföreningar, vilka genom inbördes konkurrens bidragit till att försämra fiskets ekonomi. En central försäljningsorganisation för länet skulle kunna bidra till stabilisering av priserna och sänka omkostnaderna framhåller utredningen. En väsentlig uppgift för denna organisation skulle även vara att söka åstadkomma resurser för tillvaratagande av överskotts fångster. Denna verksamhet förutsättes kunna ske i kombination med den tidigare berörda förädlingsindustrin för trädgårdsprodukter, bär och grönsaker.

Under hänvisning till de otillfredsställande hamnförhållandena vid de olika fiskeholmarna ute i skärgården föreslår länsstyrelsen anläggning av tio nya småhamnar. Kostnaderna härför beräknas till sammanlagt 200 000 kr. Skulle strömmingsfisket övergå till trålfiske, kommer detta att kräva, att Sandskärs fiskehamn upprustas och fördjupas, samt att helst ännu en hamn för större båtar anlägges i den yttre skärgården, exempelvis vid Skomakaren.

Yttranden

Länsstyrelsens förslag beträffande åtgärder för att förbättra fiskets avkastning och lönsamhet tillstyrkes i huvudsak av berörda remissinstanser.

Fiskeristyrelsen åberopar såsom eget utlåtande det yttrande, som överlämnats av *fiskeriintendenten i övre norra distriktet*. Med stöd av en utredning angående fångstutbytet i gränsälvarna och i Nedertorneå skärgård kon-

stateras att laxfisket för närvarande befinner sig i en nedgångsperiod och att lönsamheten i allmänhet under den gångna femårsperioden varit avsevärt lägre än tidigare. Bland annat på grund av det under senare år starkt intensifierade fisket i södra Östersjön samt vattenkraftutbyggnaderna i Kemi älv, torde man få räkna med att avkastningen av laxfisket i Tornedalen i framtiden kommer att ligga på en lägre medelnivå än tidigare. Beträffande den föreslagna inventeringen av fiskevatten framhålles, att fisket i övre Norrland hittills huvudsakligen haft exploaterande karaktär och att fiskevård i egentlig mening hittills förekommit endast i undantagsfall. Undersökningar rörande produktionsbiologien hos sjöar och lugnvatten i Nord-sverige saknas praktiskt taget helt. Den föreslagna inventeringen bör därför utformas såsom ett första led i fältarbetsdelen av en större undersökning. Den praktiska försöksverksamheten bör utsträckas till att omfatta även strömmande vatten i anslutning till försökssjöarna. I anslutning till uttalandet, att arrendeavgifterna för fiskerätt med fasta redskap inom Neder-torneå skärgård med nuvarande laxbestånd är alltför höga, framhålles, att en viss anpassning av dessa avgifter redan skett och att några statliga åtgärder till denna del inte synes möjliga. Den av länsstyrelsen önskade förlängningen av fisketiden skulle däremot under rådande dåliga tillgång på lax komma att medföra en väsentlig förbättring av skärgårdsfiskets ekonomi. Från svensk sida har vid upprepade tillfällen gjorts framställning om tillstånd om en sådan förlängning. På finskt håll har man dock hittills inte varit villig att biträda ett beslut om dispens i frågan. I vad länsstyrelsen anfört rörande möjligheterna att genom intensifiering av strömmingsfisket och vinternotfisket samt genom försök med trålfiske efter hand kompensera den pågående nedgången i laxfisket, instämmer fiskeristyrelsen. En gemensam förutsättning härför är dock att en länsomfattande fiskförsäljningsorganisation skapas. Förslag härom har framlagts. Beträffande behovet av fiskehamnar förordar fiskeristyrelsen en koncentration till tre å fyra större hamnar i stället för de tio små, som föreslagits i betänkandet.

Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare ställer sig tveksam beträffande värdet av en så kostnadskrävande utbyggnad av fiskehamnar på vissa holmar, som den länsstyrelsen föreslagit. Handelskammaren anser en viss återhållsamhet tillräddig bl. a. med hänsyn till laxfiskets fortsatta utveckling vid genomförandet av nu planerade större kraftverksutbyggnader. Däremot tillstyrkes förslagen om inrättande av en central fiskförsäljningsförening för hela länet liksom att försöken med trålfiske utvidgas. *Sjöfartsstyrelsen* framhåller att den vid fiskehamnsplaneringen beaktat försöken med trålfiske vid norrlandskusten och i sin nyligen avlämnade femårsplan för fiskehamnsutbyggnaden intagit en trålhamn vid Bottenhavet. Styrelsen anser därför, att någon motsvarande hamnanläggning för trålare i Botten-viken knappast blir aktuell under tioårsperioden i fråga. Styrelsen anser vidare att kostnaderna för de mindre öhamnar, som befinner sig erforderliga

för att underlätta laxfisket, åtminstone i viss utsträckning kan inrymmas under de ospecificerade belopp, som i planen upptagits för mindre arbeten.

Tornedalskommunernas förbund förordar, att utöver de av länsstyrelsen framlagda förslagen åtgärder vidtas för laxodling i samråd med finska myndigheter samt att särskilda fiskodlingsanstalter för annan ädelfisk anlägges inom tornedalsområdet. Förbundet föreslår även, att en laxtrappa anlägges vid Jokkfall samt att fiskerätten enligt de fiskekort, som försäljes av domänverket, utvidgas, så att korten kommer att gälla i ungefärlig överensstämmelse med den praxis, som tillämpas av fiskevårdsföreningarna, d. v. s. så att korten berättigar till större områden än enstaka vatten. *Domänstyrelsen* uttalar, att styrelsen, som arbetar med anordnande av lämpliga kortfiskeområden för allmänheten inom kronans vatten nedom odlingsgränsen, därvid gärna vill samarbeta med länsstyrelsen och med intresserade organisationer.

Nedertorneå kommun föreslår, att de nuvarande anläggningarna för saltning och kylning av fisk utbygges till en fullständig frys- och konserveringsanläggning. *Norrbottnens kustfiskareförbund* föreslår, att tre å fyra hamnar utbygges såsom s. k. stödhamnar ute i skärgården, varigenom strömmings- och löjfishet i Nedertorneå skärgård skulle kunna väsentligt intensifieras.

Renskötseln

BetänkanDET

Nuvarande förhållanden

Renskötseln kan betecknas som huvudnäringen i Karesuando kommun. Antalet invånare i kommunen uppgick vid utgången av år 1959 till 1 461. Härav utgjorde omkring 375 personer lappby tillhörande lappar. Av lapparna kan i runt tal 330 personer räknas till gruppen renskötande lapp, d. v. s. sådan lapp som själv eller genom medlemmar i sitt hushåll driver renskötsel. Inom Karesuando kommun finns normalt ungefär 30 000 renar och renskötseln har där huvudsakligen formen av fjällrenskötsel. Hela årsavkastningen för kommunen beräknas till cirka 600 000 kr., varav — efter avdrag av hushållsförbrukningen — omkring hälften, d. v. s. 300 000 kr., återstår för utförsel från kommunen.

Inom tornedalskommunerna i övrigt uppgår renantalet till omkring 15 000. Renskötsel förekommer emellertid där endast i form av s. k. koncessionsrenskötsel eller skogsrenskötsel och har då formen av binäring till jordbruket. Huvuddelen av produktionen avsätts inom den egna kommunen.

Länsstyrelsens förslag

Efter isläggningsen tidigt på hösten överskrider renarna lätt gränsen mot Finland, vilket medför kännbara utgifter, då betning av svenska lappars re-

nar är förbjuden på finskt område. För att möjliggöra rationell renskötsel i Könkämä lappby föreslås därför, att renstängsel uppsättes längs stranden av gränsvägen på följande tre avsnitt, nämnda i angelägenhetsordning, nämligen Lammaskoski-Naimakkajärvi, 20 km, Keinovuopio-Vittangijärvi, 20 km och Naimakanluspa-Siikavuopio-Kelottijärvi, 18 km. Totalkostnaden härför beräknas till 290 000 kr.

Länsstyrelsen föreslår vidare, att gångstigar anläggas med smärre broar längs renvaktarnas vanliga färdvägar från Karesuandos kommungräns vid Vittangivägen till Pulsuvuomaområdet i lågfjällen, varjämte vissa flyttningsleder skulle uppröjas. Kostnaderna för dessa åtgärder beräknas till sammanlagt 97 200 kr. För att skapa bättre och tryggare arbetsförhållanden för renskötarna samt för att över huvud taget öka säkerheten i fjällen bör fem nya raststugor byggas, vilka skulle vara tillgängliga inte blott för renvaktare utan även för andra personer som besöker fjälltrakterna. Kostnaderna härför beräknas till 60 000 kr.

För att underlätta kontakten med bygden under det viktiga rensamlings- och skiljningsarbetet under september och november månader föreslås, att en telefonlinje anläggas till renskötarnas höstlägerplatser i Järämä och Pulsujärvi till en beräknad kostnad av sammanlagt 80 000 kr.

Länsstyrelsen har även berört en från lappväsendets sida väckt fråga om anläggande av ett renslakteri med konservfabrik i Karesuando. Frågan anses böra anstå i avvaktan på ställningstagande till de förslag angående renprodukternas tillvaratagande och avsättning, som framlagts av den år 1956 tillsatta renutredningen.

Yttranden

Länsstyrelsens förslag till åtgärder till stöd för renskötseln i Karesuando kommun tillstyrkes i stort sett av de remissorgan, som yttrat sig i frågan. *Domänstyrelsen* förutsätter dock, att de medel, som kan komma att disponeras för ändamålet fördelas på sådant sätt, att övriga angelägna anslagsbehov för renskötseln i landet inte trädes för nära. *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare* förklarar sig med hänsyn till pågående utredningar vilja avstå från yttrande. Kammaren berör dock frågan om renstängsel, där man förutsätter, att alla möjligheter tillvaratas att med Finland träffa avtal angående renbeten i gränslandet. Vid en liberal tolkning synes byggande av renstängsel längs Könkämä älv kunna undvikas. *Kammarkollegiet* anser däremot, att stängsel är väl motiverat utefter riksgränsen mot Finland ovanför Karesuando kyrkby. Konsekvenserna enligt II kapitlet i 1925 års svensk-finländska renbeteskonvention för svensk renskötare av överträdelse av denna gräns är vida farligare än följderna av att hans renar kommer in på annan svensk lappbys betesmarker. Kollegiet ifrågasätter, om inte stängsel bör uppföras även utefter de mellanliggande sträckor, som utelämnats i länsstyrelsens förslag, eller vissa av dem. Risk synes

föreligga, att svårighet uppstår att snabbt driva tillbaka renar, som tagit sig över gränsen på dylik öppen sträcka och hunnit förflytta sig till område, där stängsel uppförts. *Svenska samernas riksförbund* hänvisar till protokoll från förbundets landsmöte, där det uttalas, att av de åtgärder, som föreslås beträffande renskötseln, förslaget om uppförande av renstängsel utefter gränsen till Finland måste anses vara det ojämförligt viktigaste. Förslaget framstår dock enligt förbundets mening som bristfälligt, emedan den endast avser vissa sträckor längs riksgränsen utan beaktande av att vissa mindre sjöar inte kan tjänstgöra som naturliga hinder under den tid av året då de är tillfrusna. Effektivt skydd kan därför endast uppnås genom ett sammanhängande stängsel från Kilpisjärvi till Karesuando. Även *Sällskapet Same-ät-nam* anser, att ett sammanhängande renstängsel erfordras längs hela kommungränsen.

Beträffande de av länsstyrelsen föreslagna färdvägarna, vaktstugorna och telefonlinjerna framhåller *Sällskapet Same-ät-nam*, att det är önskvärt att samordning sker. *Svenska turistföreningen* har ingenting att erinra mot de föreslagna åtgärderna men anser det vara i hög grad önskvärt att de vaktstugor i fjällområdet, som planerats för renskötselns behov, i viss utsträckning också kan ställas till förfogande för turister. *Telestyrelsen* anför beträffande telefonförbindelserna till renskötarens höstläger i Järämä och Pulsujärvi, att styrelsen beslutat att upprätta sådan förbindelse såsom provanläggning av radiotelefon. Kostnaderna härför beräknas till ungefär hälften av kostnaderna för trådförbindelse, medan den årliga driftskostnaden blir något högre. Så snart radioutrustningen föreligger komplett, kommer proven att påbörjas. I avvaktan på driftsresultaten kommer under en begränsad provotid några avgifter icke att uttagas. Telefonförbindelserna till lappläger anordnas i övrigt på samma avgiftsvillkor som för vanliga huvudabonnemang, såvida lägren är jämförbara med boplatser för bofast befolkning.

Ett flertal remissinstanser har tagit upp frågan om ett renslakteri med konserverfabrik. Anläggandet av slakteriet tillstyrkes av *Karesuando kommun*, medan *kammarkollegiet* och *Sällskapet Same-ät-nam* finner det lämpligt att avvakta bl. a. renutredningens förslag. *Norrbottnens läns hushållningssällskap* ställer sig tveksamt inför tanken på en sådan anläggning. *Lappfogden i Norrbottens läns norra distrikt* antar, att länsstyrelsen ånyo kommer att pröva dessa frågor i syfte att tillföra Karesuandobygden en lokal fabrikation även av renkonserver. Gynnsamma betingelser torde finnas härför särskilt på grund av att renkött numera kan införas för ändamålet från närbelägna trakter i Finland och Norge. *Lappfogden i Norrbottens skogsdistrikt* framhåller, att renslakteriet med konserverfabrik i viss omfattning även torde kunna betjäna den ovan lappmarksgränsen belägna Vittangi skogslappby och den nedan samma gräns belägna s. k. koncessionslappbyn Muonio.

I övrigt framhåller *Sällskapet Same-ättnam* vikten av insatser för sameslöjden i Karesuando kommun i form av hjälp till verktyg, maskiner och slöjdmaterial samt genom en utveckling av konsulentverksamheten inom sameslöjdsområdet.

Skogsbruket

Betänkandet

Nuvarande förhållanden

Enligt 1957 års fastighetstaxeringslängder omfattar den produktiva skogsmarksarealen i Tornedalen 880 798 ha eller något mer än en femtedel av länets skogsmarksareal. Pajala och Överkalix kommuner upptar tillsammans nära hälften av skogsmarken inom området; Övertorneå, Korpilombolo och Tärendö gemensamt en knapp tredjedel. I älvdalens nordligaste och sydligaste kommuner är däremot skogsmarksarealen relativt liten. Skogsmarkens procentuella fördelning på ägare framgår i sammandrag av följande tablå som kompletterats med jämförelsetal för länet.

O m r å d e	Krono- skogar	Övr. allm. skogar	Bolags- skogar	Övr. ensk. skogar	Summa
Tornedalen	44	6	6	44	100
Länet	55	6	10	29	100

Ägofördelningen varierar avsevärt inom de olika kommunerna. Man finner den största bondeskogsandelen inom jordbrukskommunerna Nedertorneå och Karl-Gustav. Storskogsbrukets — d. v. s. domänverkets och bolagens — ägoinnehav koncentrerar sig till Överkalix och Korpilombolo kommuner.

I Tornedalen, liksom inom länet i övrigt, avspeglar arronderingsförhållandena klart det sätt på vilket den nuvarande ägofördelningen uppkommit. Kronoskogarna är i allmänhet samlade i stora enheter med en medelareal av ca 7 000 ha. Förhållandet är i huvudsak detsamma beträffande allmänningsskogarna, som har en medelareal av ca 5 000 ha. Frånsett en mängd insprängda enklaver i form av hemman, nybyggen och inte minst ströängar torde inga mera genomgripande arronderingsproblem föreligga för krono- och allmänningsskogarnas del.

Bolagsskogarna — som i flertalet fall bildats genom förvärv av enskilda fastigheter — är avsevärt mera splittrade än kronoskogarna. Antalet brukningsområden utgör i hela Tornedalen ca 160 med en genomsnittlig skogsmarksareal av drygt 300 ha. Ägoinnehavet är inte sällan uppspaltat på mycket smala, ofta kilometerlånga och ibland t. o. m. milslånga skiften.

Virkesförrådet utgör enligt 1953—57 års riksskogstaxering totalt för hela området 54,8 miljoner skogskubikmeter (m³sk), d. v. s. hela trädets kubik-

massa med bark, vilket är drygt en fjärdedel av motsvarande värde för länet. Trädslagsfördelningen är med avseende på barrvirke ungefär densamma som medeltalen för länet i övrigt. Lövskogens procentuella andel av det totala virkesförrådet avviker dock markant från länsmedeltalet med nära 27 % för Tornedalen mot 19 för länet och 15 för övriga Norrland. Under perioden 1953—56 har genomsnittligt avverkats 0,8 miljoner m³sk barr- och lövvirke inom hela området, motsvarande ett årligt medeluttag av 0,9 m³sk per ha. För hela länet redovisas under motsvarande tid en total avverkningskvantitet av 3,3 miljoner m³sk eller 0,8 m³sk per ha.

Vad beträffar sågtimmer föreligger inga avsättningssvårigheter i Tornedalen; efterfrågan har i regel överstigit utbudet från området. Under normala förhållanden har även barrmassaveden funnit tillfredsställande avsättning, som dock kraftigt varierat med konjunkturläget. Efterfrågan på lövvirke har däremot hittills långt ifrån svarat mot den teoretiskt möjliga årsavverkningen. Detta sammanhänger dels med de höga transportkostnader som — främst på grund av den nuvarande bristen på ett tillräckligt finmaskigt skogsvägnät — belastar det icke flottningsbara lövverket, dels med Tornedalens perifera belägenhet i förhållande till befintliga lövmassaindustrier. Särskilt beträffande detta sortiment, men även i fråga om barrmassaved, har följden blivit en hög grad av konjunkturkänslighet, som direkt kan avläsas i skogsbrukets sysselsättningsstatistik.

Ur tillväxt- och förnyringssynpunkt är området heterogent. I nedre och mellersta Tornedalen är betingelserna ungefär desamma som i länet för övrigt, men med stigande breddgrad och höjd över havet försämras de relativt snabbt. Barrskogsgrensens går genom den nordligaste delen av Karesuando kommun. Även i barrskogsgrensens omedelbara närhet finns dock lokalt välslutna och överraskande virkesrika bestånd.

Möjlig avverkning

Statens skogsforskningsinstitut har utrett dels omfattningen och lokaliseringen av länets lövskogstillgångar, dels storleken av den ur skoglig synpunkt önskvärda årsavverkningen av lövvirke. Beräkningsresultatet, vilket baserar sig på material från 1950—58 års riksskogstaxering, framgår i detalj av en till betänkandet fogad bilaga.

Beträffande barrvirke framlägger skogsforskningsinstitutet två prognosalternativ; ett lägre, alternativ A, och ett högre, alternativ B. Skillnaden mellan alternativen ligger närmast i avvecklingstiden för den mogna skogen; 63 år i alternativ A och 45 år i alternativ B. Av dessa har det högre alternativet lagts till grund för beräkningen av den önskvärda avverkningen av barrved. Motiv härför utgör dels den optimism, som avspeglar sig i den pågående och projekterade utbyggnaden av massaindustrin — en utveckling som kan väntas medföra ökade virkesuttag och allmänt intensifierad skogsvård — dels den förbättring av avsättningsläget och minskning av nollzo-

nera, som utbyggnaden av skogsvägnätet medför. Slutligen måste redan 45 år anses vara en lång realisationstid för den mogna skogen, varför det föreslagna avverkningsprogrammet måste anses vara försiktigt utformat med avseende på avvecklingen av denna. Den begränsande faktorn har främst varit att få i gång produktionen på den föryngringsyta, som uppstår genom slutavverkningen.

Med ovan angivna beräkningsgrunder och efter justeringar med avseende på bl. a. virkesförråd och bonitet samt — vad beträffar lövvirke — avdrag för virke från ekonomiskt icke avsättningsbara lägen och dimensioner har följande resultat erhållits.

Måttslag: Miljoner skogskubikmeter

Avverkning	Barr	Löv	Summa
Möjlig	0,86	0,20	1,06
Nuvarande	0,74	0,10	0,84
Ökning	+ 0,12	+ 0,10	+ 0,22

Den möjliga avverkningsökningen ligger för barrvirket vid storleksordningen 16 %; en siffra som länsstyrelsen för sin del finner väl rimma med tidigare beräkningar för länet i dess helhet. Lövvirkesmarginalen är mångdubbelt större; råvarutillgångarna tillåter här att nuvarande lövvirkesuttag ökas med ca 100 %.

Intensifiering av föryngrings- och beståndsvårdsarbetet

Till de viktigaste förutsättningarna för uppnående av de av utredningen beräknade, möjliga avverkningsuttagen hör enligt länsstyrelsen att återväxt- och skogsvårdsåtgärderna kraftigt intensifieras. Föryngringsarbetet på den årligen upptagna kalmarksytan är i själva verket den faktor, som i första hand sätter en gräns för de långsiktiga virkesuttagen. Redan det i och för sig försiktigt dimensionerade avverkningsprogram, som det beräknade virkesöverskottet baserar sig på, motsvarar en högst betydande ökning av takten i det nuvarande skogsvårdsarbetet i Tornedalen. Målet är att efter hand och på bred front lyfta skogsvården upp i nivå med den som i dag tillämpas på välskötta skogar och därigenom möjliggöra en uthållig ökning av nuvarande avverkningsuttag.

Ett genomförande i full utsträckning av det skisserade avverkningsprogrammet kräver enligt länsstyrelsens beräkningar en medelårsprestation av i fråga om hyggesrensning 12 100 ha — motsvarande en i runt tal 60-procentig ökning av nuvarande medelårsprestation — i fråga om markberedning och hyggesrensning 5 300 ha — eller mera än en fördubbling av nuvarande årsyta — samt i fråga om skogsodling 4 700 ha, d. v. s. nära nog

tre gånger så mycket som för närvarande behandlas per år. Ser man till återväxtarbetet i dess helhet, så innebär de nämnda talen att de nuvarande årsinsatserna genomsnittligt måste i det närmaste fördubblas för att den önskvärda avverkningsökningen enligt programmet skall kunna genomföras.

Enbart anläggning av nya trädgenerationer är dock inte tillfyllest. Bestånden måste också röjas och gallras. Det beräknade röjningsbehovet utgör 9 900 ha per år, varav ca 5 000 ha inom enskilda skogar. På de senare har den faktiska medelprestationen under perioden 1954—59 utgjort endast 2 500 ha. Eftersläpning föreligger även beträffande gallringen; i Tornedalen har under senare år genomsnittligt gallrats drygt 11 000 ha, medan behovet på grundval av skogsforskningsinstitutets rekommendationer för hela länet överslagsvis beräknas utgöra ca 28 000 ha.

Utbyggnad av skogsvägnätet m. m.

Tornedalens vägproblem kan enligt länsstyrelsens mening inte diskuteras såsom en isolerad företeelse utan bör behandlas såsom ett led i en av länsstyrelsen år 1958 framlagd plan för hela länet. I denna plan understrykes bl. a. att den primära förutsättningen för en långsiktig ökning av avverknings- och skogsvårdsarbetet i länet är att det nuvarande glesmaskiga skogsvägnätet utbygges till en helt annan täthet och standard än vad fallet är i dag samt att vissa genomgående trafikleder med högintensitet av virkestransporter förstärkes till en nivå, som minst motsvarar de moderna lastbilarnas transportkapacitet.

Länsstyrelsen anger sammanfattningsvis följdverkningarna av ett underdimensionerat eller helt uteblivet skogsvägbyggnadsprogram sålunda. 1) Transportkostnaden stiger på grund av att moderna tekniska hjälpmedel och modern transportmetodik inte kan tillämpas i full utsträckning. Detta resulterar i att skogsbrukets lönsamhetsmarginal krymper samt att skogsnäringens konjunkturkänslighet på grund härav ökar. 2) Råvaruunderlaget minskar eller stangerar, på grund av att rotvärdet inom vissa områden går ner till noll, och på grund av att vissa sortiment — t. ex. lövmassaved och klenvirke — inte heller utanför dessa områden kan tillgodogöras i erforderlig utsträckning. 3) Skogsbrukets ekonomi försämras på grund av att virke, som utfaller i gallringar och röjningar, inte kan avsättas. Detta kan resultera i att sådana skogsvårdande åtgärder helt uteblir och att återväxtåtgärderna blir eftersatta inom områden belägna på långt avstånd från väg. Härigenom äventyras den framtida skogsproduktionen och industrins råvaruförsörjning.

Det aktuella nybyggnadsbehovet uppskattas till ca 1 700 km enligt följande tablå. Härtill kommer ett inte oväsentligt behov av vintertid biltrafikabla s. k. motorbasvägar, motsvarande ett årsbehov av 75 km. Dessa tillfälliga vägar förutsättes komma att utbyggas och amorteras kontinuerligt i takt med avverkningarna.

O m r å d e	Procent av länets skogs- marksareal	Nybyggnadsbehov av vägar		
		Totalt		Per ha skogsmark meter
		km	%	
Tornedalen	22	1 720	27	2,0
Länet	100	6 337	100	1,6

Kostnaderna för den föreslagna utbyggnaden av det permanenta skogsvägnätet beräknas för länet i dess helhet komma att uppgå till 110 miljoner kronor, varav 28 miljoner kronor skulle investeras i Tornedalen. I den utredning, som avser hela länet, föreslås att vägbyggnadsprogrammet i dess helhet realiserar under en så avvägd tidsperiod att årsintäkter och årsutgifter balanserar varandra. Detta inträffar när utbyggnadstiden sättes till 6 år. För det praktiska genomförandet av vägprogrammet har det emellertid ansetts nödvändigt att förlänga utbyggnadstiden. Planen tar därför sikte på att programmet i dess helhet realiserar under tioårsperioden 1959—68. Detta svarar mot en årlig investering av 11 miljoner kronor och en årlig nyanläggning av 630 km permanenta skogsbilvägar. För Tornedalens vidkommande blir motsvarande tal vid samma utbyggnadstid 2,8 miljoner kronor resp. 170 km per år. Finansieringen förutsättes ske genom skogsägarna själva utom beträffande bondeskogsbruket, till vilket vissa bidrag normalt utgår. I fråga om denna ägarekategori kräver den föreslagna uppdimensioneringen av hittillsvarande vägbyggnadsprestationer att nuvarande kvot för bidragsgivning utökas. Denna senare fråga behandlas under avsnittet »Särskilda åtgärder rörande det enskilda skogsbruket».

Investeringsramen för vägbyggnadsverksamheten på kronoskogarna fastställs av statsmakterna efter av domänstyrelsen överlämnat förslag. I egenkap av affärsdrivande verk planlägger domänstyrelsen vägbyggnadsverksamhetens omfattning och inriktning på grundval av avväganden rörande vägbyggnadsbehovet på samtliga statsskogar. Länsstyrelsen befarar, att dessa förhållanden för Tornedalens del kan komma att innebära att vägplanen inte kan realiserar i den takt, som har förutsatts beträffande skogar tillhörande enskilda ägare. Det är därför angeläget, att verkets investeringsram vidgas i erforderlig utsträckning. Sker inte detta kan förseningen i vägbyggnadsverksamheten på kronoskogarna komma att bl. a. på grund av ägosplittningen bromsa utbyggnadstakten även på övriga skogar.

Enligt överenskommelse mellan försvarsstaben och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skall beträffande statsbidragsberättigade projekt i varje särskilt fall samråd sökas för vägbyggnad inom ett område mellan finska gränsen och en linje Suorva, Porjus, Jokkmokk, Lilla och Stora Luleälv till utloppet jämte utanför liggande delar av Bodens fästningsområde. Bestämmelser härom har meddelats genom cirkulär från skogsstyrelsen. Inom hela

detta område, som upptar inte mindre än ca 2/3 av länets skogsmark — och som väntas komma att bli ytterligare utvidgat — har militära hänsynstaganden sedan länge verkat bromsande eller hindrande på en rationell utbyggnad av skogsvägnätet. Av naturliga skäl gäller detta i särskilt hög grad den direkta gränzonen Tornedalen. Restriktionerna är så till vida ofullständiga, som de kan tillämpas endast på vägföretag för vilka statsbidrag sökes. Det är däremot inte möjligt att hindra en skogsägare från att helt med egna medel bygga en väg över egen mark, något som också förekommer i viss utsträckning. Länsstyrelsen, som inte anser det rimligt, att försvarskostnader av den art det här gäller i längden skall bäras av en begränsad befolkningsgrupp eller, vad skogsbruket beträffar, av ett relativt fåtal skogsägare, förordar, att nuvarande militära vägbyggnadshinder i Tornedalen undanröjes och i den utsträckning så befinnes erforderligt, kompenseras med förstärkta försvarsresurser. I avvaktan härpå bör behandlingen av vägbyggnadsärendena påskyndas genom en förenkling av nuvarande samrådsförfarande mellan berörda instanser.

För att eliminera de transportkostnadsökningar, som på grund av det allmänna vägnätets låga bärighet belastar inte bara skogsbrukets utan även övriga näringsgrenars lönsamhet, krävs en radikal upprustning och förstärkning även av det allmänna länsvägnätet i Tornedalen. I första hand erfordras att åtminstone vissa vägar förstärkes till en tjälsäker bärighet av minst 8 tons axeltryck och 12 tons boggietryck i kombination med beläggning och breddning till sex meters körbana samt en meter breda vägrenar. Dessutom erfordras förstärkning och i vissa fall ombyggnad av lastbegränsade broar. Att under den närmaste framtiden upprusta samtliga allmänna vägar inom området till en bärighetsnivå som fullt motsvarar de tunga lastvagnarnas transportkapacitet anser länsstyrelsen emellertid vara uteslutet av såväl ekonomiska som praktiska skäl. Upprustningsarbetet måste därför koncentreras till ett begränsat antal huvudtrafikleder.

Särskilda åtgärder för det enskilda skogsbruket

För kronoskogarna i Tornedalen har uppställts ett restaureringsprogram som syftar till att inom ca 15 år inhämta den nuvarande eftersläpningen. Beträffande Tornedalen i övrigt förutsättes däremot upprustningsarbetet i huvudsak kunna genomföras under den närmaste tioårsperioden. Länsstyrelsen anser det därför önskvärt att restaureringsarbetet på kronoskogarna forceras i motsvarande grad. Vad beträffar det enskilda skogsbruket är omfattningen av de insatser, som närmast är aktuella, av sådan omfattning att det måste anses orealistiskt att vänta sig, att skogsägarna utan ett väsentligt förstärkt stöd från det allmänna skall kunna gå i land med uppgiften inom rimlig tid.

Länsstyrelsen understryker i detta sammanhang, att de nuvarande ägarna endast till en ringa del kan göras ansvariga för det nuvarande otillfredsstäl-

lande skogstillståndet i Tornedalen. Vad som främst bidragit till att skapa den rådande eftersläpningen i skogsvårdsprogrammet är bl. a. de tidigare tillämpade s. k. dimensionshuggningarna samt det förhållandet att exploateringsskogsbruket först nyligen avslutats. Andra bidragande omständigheter har varit våra bristande kunskaper om ändamålsenliga föryngringsmetoder. Härtill kommer de avsättningssvårigheter, som sammanhänger med bristen på ett godtagbart vägnät och som ytterligare förvärrats av rådande militära vägbyggnadsrestriktioner.

För att med kraft få i gång det skogliga återuppbyggnadsarbetet i Tornedalen anser länsstyrelsen det nödvändigt att såsom en förstahandsåtgärd uppräknat anslagsramarna för resp. Statens skogsförbättringsanslag och anslaget till Vägbyggnader å skogar i enskild ägo på sådant sätt, att bidragsgivningen inom området under den närmaste tioårsperioden kan ske med författningenliga procentsatser. Beträffande anslaget till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. föreslår länsstyrelsen därutöver återgång till de normer, som gällde före den 28 maj 1959, då inskränkning meddelades i den författningenliga bidragsgivningen. Enligt tillämpningsföreskrifterna för sistnämnda anslag har detta vidare hittills huvudsakligen tagits i anspråk inom Norrbottens lappmark, dvs. vad Tornedalen beträffar praktiskt taget endast inom Karesuando kommun. Det är emellertid i hög grad angeläget att produktionsanslagets tillämpningsområde utsträcker till att omfatta även de nordligaste delarna av Tornedalens kustland, som rent skogligt är fullt jämförbart med närbelägna delar inom Norrbottens lappmark. Länsstyrelsen föreslår därför, att samma regler som beträffande det norrländska skogsproduktionsanslaget hittills tillämpats för skogar inom lappmarken, i framtiden får tillämpas även inom Junosuando, Pajala, Tärendö och Korpilombolo kommuner. I konsekvens härmed bör planläggning av nya skogsvårdsområden med bidrag från produktionsanslaget kunna ske såväl inom Junosuando, Pajala, Tärendö och Korpilombolo som inom Karesuando kommuner.

Med tanke på svårigheten att med tillämpning av gällande bidragsbestämmelser få skogsägarna att utföra effektiva föryngringsåtgärder på hyggen upptagna från och med 1925 — på vilka reproduktionsåtgärder för närvarande inte är bidragsberättigade — föreslår länsstyrelsen temporär återupplivning för Tornedalen av den år 1958 avskaffade hjälpen enligt kungörelsen angående bidrag till vissa åtgärder för återuppbyggnad av skogsbeståndet (SFS 1949: 374, ändr. 1955: 539), som avsåg återväxtåtgärder på hyggen upptagna mellan 1925 och 1940. Den avsedda kraftinsatsen i det skogliga återuppbyggnadsarbetet i Tornedalen fordrar medverkan av *alla* skogsägare och kan sålunda inte få inskränka sig till de av olika anledningar lättast påverkbara. Erfarenhetsmässigt kan dock detta mål inte uppnås utan viss förhöjning av de maximala bidragsprocenter, som för närvarande stipuleras. Särskilt gäller detta i fråga om återväxtåtgärder samt beträff-

fande vägbyggnadsföretag med flera delägare. Länsstyrelsen förordar därför, att den nuvarande maximala bidragsprocenten under den aktuella tioårsperioden höjes med 10 % av den beräknade kostnaden i vad avser skogsförbättringsanslaget och med 15 % i fråga om anslaget till Vägbyggnader å skogar i enskild ägo.

Av anslagstekniska skäl föreslår länsstyrelsen att samtliga här berörda, för Tornedalen speciella och till en tioårsperiod avgränsade, nya eller kompletterande bidragsformer sammanföres till ett särskilt skogsanslag för Tornedalen. Kostnaderna härför beräknas komma att uppgå till 1 miljon kr. per år under den aktuella tioårsperioden, eller totalt 10 miljoner kr. Härtill kommer för samma period planläggningskostnader med 0,1 miljoner kr. per år, eller 1 miljon kr. totalt.

De enskilda skogarna i Tornedalen är uppdelade i 7 länsskogvaktareområden, vartill kommer Karesuando kommun, som sorterar under en av länsskogvaktarna i Kiruna stad. Länsstyrelsen förordar, att ytterligare tre länsskogvaktareområden snarast inrättas i Tornedalen. I den mån så sker bör det bli möjligt för länsskogvaktarna att i avsevärt större utsträckning än som varit fallet hittills lämna skogsägarna direkt och personlig handledning med skogsvård, vägbyggnad och andra angelägna led i återuppbyggnadsarbetet, liksom att intensifiera den skogliga upplysningsverksamheten i allmänhet. Kostnaden för nyanställning av 3 länsskogvaktare (lg 13) utgör ca 66 000 kr. per år inklusive traktaments- och resekostnader. Den föreslagna minskningen av länsskogvaktareområdena skulle emellertid komma att medföra ett minskat behov av lägre skoglig personal, närmast inom förmanuskategorien. Den faktiska kostnadsökningen för en omorganisation av detta slag kan därför väntas komma att stanna vid storleksordningen 50 000 kr. per år eller 0,5 miljoner kr. under den aktuella tioårsperioden.

Länsstyrelsen, som anser det i hög grad angeläget att få till stånd intensifierad propaganda för samverkan över ägo gränserna med avseende på bl. a. samtidigt utförda stämplingar, avverknings- och skogsvårdsarbeten etc. inom topografiskt avgränsade drivningsområden, föreslår, att sådan upplysningsverksamhet skall bedrivas byavis vid sammankomster, som anordnas och ledes av skogsvårdsstyrelsens tjänstemän.

Storskogsbrukets dominans — 61 % av den sammanlagda skogsmarksarealen — avspeglar sig beträffande länet i dess helhet i den skogliga undervisningen, som till stor del fått formen av skogsarbetarutbildning. Tornedalen intar däremot även ägomässigt en särställning inom länet, såtillvida som nära hälften av den sammanlagda skogsmarksarealen ligger i bondehand; något som dock inte hittills i önskvärd utsträckning kunnat beaktas vid uppläggnings av skogsundervisningen inom området. En ändring härvidlag är önskvärd och bör närmast inriktas på småskogsägarnas speciella behov av skoglig vidareutbildning utöver fastställda grundutbildningskurser. Länsstyrelsen förordar därför, att vid Täreändö skogsbruksskola årligen an-

ordnas två enmånaders vidareutbildningskurser samt därutöver ett antal korta ambulerande specialkurser i bl. a. skogsvård samt driftsekonomi för småbrukare. Kostnaden för en sådan kursverksamhet — vilken inte bestri- des inom ramen för nuvarande anslag — beräknas komma att uppgå till 50 000 kr. per år eller 0,5 miljoner kr. för den aktuella tioårsperioden.

Av Tornedalens skogsfastigheter utgöres för närvarande närmare en tredjedel av dödsbon. Delägarna är ofta spridda över hela landet och kan t. o. m. ha emigrerat. I regel finns ingen särskild person utsedd att föra sterbhusets talan. Samtycke måste därför inhämtas från samtliga delägare, innan det är möjligt att effektuera någon av de åtgärder som skogsvårdslagen föreskriver. Att det under sådana förhållanden är svårt eller omöjligt att åtminstone på kort sikt få till stånd ett progressivt skogsbruk på den mycket stora areal, som sterbhusen tillsammans omfattar, ligger i öppen dag. Det är å andra sidan uppenbart att det såväl ur det allmännas som ur den enskildes synpunkt skulle vara mycket vunnit om skogsvårdsstyrelsen — i de fall det visat sig helt omöjligt att få kontakt med eller besked från sterbhusdelägarna — kunde få behörighet att stämpla och sälja skog på sterbhusets mark för att sedan använda inkomsten härav till lagligen påvilande skogsvårds- åtgärder. Med hänsyn till den ekonomiska betydelsen av att sterbhusproble- met löses, förordar länsstyrelsen, att frågan snarast klarlägges i särskild ordning.

Anslagsökning

Föreslagna anslagsökningar uppgår sammanfattningsvis till i följande tablå upptagna belopp.

Anslagspost	Milj. kr.	
	Per år	Per 10 år
Uppräkning av skogsförbättringsanslaget	0,15	1,5
Uppräkning av skogsväganslaget	0,20	2,0
Uppräkning och utvidgning av skogsproduktionsanslaget	0,90	9,0
Skogsanslag för Tornedalen	1,00	10,0
Planläggningskostnader m. m.	0,10	1,0
Minskning av länsstogvaktareområdena	0,05	0,5
Utvidgad skoglig undervisning	0,05	0,5
Summa:	2,45	24,5

Sysselsättningen

Skogsbruket är tillsammans med jordbruket Tornedalens huvudnäring och främsta sysselsättningskälla. På den framtida arbetskraftsåtgången inom det tornedalska skogsbruket inverkar emellertid en rad svårbedömda

och varandra delvis motverkande faktorer. Dit hör avsättningsförhållandena, intensiteten i avverknings- och skogsvårdsprogrammet samt inverkan av teknisk och annan rationalisering, inklusive säsongförlängning, säsongutjämning och fastanställning av arbetskraft etc.

Att rationaliseringen i och för sig har sysselsättningsminskande effekt så tillvida, som den reducerar behovet av manuell arbetskraft per producerad enhet, ligger i sakens natur. Därav följer dock inte omedelbart att det totala skogliga arbetskraftsbehovet inom utredningsområdet i dess helhet kan väntas minska i samma takt som prestationen per mansdagsverke ökar. Exempelvis kan tillkomsten av en bilväg öppna nya områden för avverkning och skogsvård eller möjliggöra tillvaratagande av sortiment och dimensioner, som tidigare inte kunnat avsättas på grund av att kostnaderna för verkets avverkning och transport överstigit gällande råvarupriser. Likaså kan den fortgående mekaniseringen av skogsvårdsarbetet i framtiden komma att möjliggöra föryngrings- och reproduktionsåtgärder inom områden, vilkas markvärde för närvarande är alltför lågt för att möjliggöra annat än mycket extensiva driftsformer. Inom vissa gränser kan på detta sätt komma att skapas nya sysselsättningsobjekt, som bidrar att motverka den sänkning av arbetskraftsbehovet som mekaniseringen och rationaliseringen i och för sig medför.

Länsstyrelsen har funnit det angeläget, att med den i betänkandet framlagda åtgärdsplanen som utgångspunkt söka överslagsvis klarlägga den effekt som ett genomförande av planen i full utsträckning skulle komma att få på sysselsättningen. Enligt dess beräkningar skulle det föreslagna avverknings-, skogsvårds- och vägbyggnadsprogrammet vid en rationaliseringseffekt av 23 % under en tioårsperiod inte endast bibehålla den nuvarande sysselsättningen i Tornedalens skogar utan även öka denna i viss utsträckning. Totalt erhålles i detta alternativ en ökning med ca 24 000 dagsverken, motsvarande omkring 100 årsarbetare med 250 dagsverken per år, eller ca 4 % flera än som sysselsättes i dag.

Länsstyrelsen framhåller, att rationaliseringseffekten i praktiken kan väntas komma att göra sig gällande först efterhand och med successivt ökande styrka. Under de närmaste åren har man därför alltså räkna med relativt högt arbetskraftsbehov per enhet. Det föreslagna programmet för upprustning av Tornedalens skogsbruk är däremot till stora delar omedelbart genomförbart. Detta innebär, att en vid marginal för sysselsättningsökning står till förfogande i tioårsperiodens början — en marginal som självfallet i största möjliga utsträckning bör utnyttjas för att komma till rätta med de omställningsproblem som väntas uppstå bl. a. inom jordbruket.

På sysselsättningsens plussida bör även noteras, att rationaliseringseffekten erfarenhetsmässigt torde komma att i viss mån kompenseras av det ökade behov av personal för service och reparationer m. m. som mekaniseringen av skogsarbetet kräver. Arbetstidsförkortningen och det i samband

med den fortgående standardhöjningen allmänt ökande behovet av varor och tjänster är andra faktorer, som kan väntas komma att verka i samma riktning.

Yttranden

De allmänna synpunkter, som länsstyrelsen anfört rörande grundvillkoren för att skapa ett progressivt skogsbruk i Tornedalen delas eller lämnas utan erinran av samtliga berörda remissinstanser. Full enighet synes sålunda råda om önskvärdheten av att åstadkomma en väsentlig ökning av nuvarande årsavverkningsuttag bl. a. genom intensifiering av förnygrings- och beståndsvårdsarbetet, utbyggnad och upprustning av skogsvägnätet och det allmänna vägnätet samt vissa speciella åtgärder för att stimulera det enskilda skogsbruket i Tornedalen till ökad självverksamhet och samarbete över ägo gränserna. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser det genom ett kontinuerligt bedrivet rationellt skogsbruk vara möjligt att förstärka Tornedalens ekonomiska underlag. En ökad avkastning från skogsbruket är också angelägen med hänsyn till massa- och pappersindustrins ökade krav på råvaror för framtiden. Enligt styrelsens uppfattning är det därför av stor vikt att de föreslagna åtgärderna på skogsbrukets område kommer till utförande. Häri instämmer *länsarbetsnämnden i Norrbottens län*, som framhåller, att ett intensifierat skogsbruk med framför allt en kraftig ökning av skogsvårdsåtgärderna jämsides med en utbyggnad av skogsvägarna och förstärkning av det allmänna vägnätet, en snar exploatering av befintliga malm-tillgångar och en efter behovet påkallad utbyggd småindustri, torde höra till de åtgärder som i första hand bör komma i fråga för att skapa ytterligare utkomstmöjligheter för Tornedalens befolkning. *Tornedalskommunernas förbund* anser i likhet med *Karl Gustavs* och *Korpilombolo kommun* förslaget motsvara ett skogligt minimiprogram, till vilket dock förbundet liksom *tornedalskommunerna* i övrigt helt ansluter sig.

Länsstyrelsens beräkning av den möjliga årsavverkningens storlek — under förutsättning att i ordets egentliga bemärkelse progressiva driftsformer kommer till stånd i Tornedalen — vitsordas eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Domänstyrelsen* anser sig visserligen inte kunna bedöma i vad mån den i betänkandet angivna, möjliga avverkningen är realistisk, men styrelsen finner vissa förutsättningar föreliggande härför. Enligt domänverkets statistik har den verkliga årsavverkningen av barrskog plus lövskog å kronoskogarna inom Tornedalen i medeltal för tiden 1956/57—1958/59 uppgått till ca 0,5 miljon m³sk. I betänkandet har motsvarande årsavverkning för samtliga skogsägaregrupper inom Tornedalen uppgått till 0,84 miljon m³sk. Då kronoskogarna upptar 44 % av arealen, skulle årsavverkningen per ha under sagda period ha varit högre på dessa skogar än i medeltal för samtliga skogar. Länsstyrelsen räknar med

en möjlig årsavverkning i Tornedalen av 1,06 miljon m³sk, innebärande en ökning av för barr 16 % och för löv 100 %. För kronoskogarnas del kan någon ökning av årsavverkningen icke påräknas. Snarare blir det någon minskning jämfört med medeltalet för perioden 1956/57—1958/59. Om prognosen skall hålla, måste alltså den procentuella ökningen för övriga skogar bli större än den genomsnittligt beräknade ökningen, för vilket enligt domänstyrelsen vissa förutsättningar också synes finnas. *Sveriges skogsägareförbund* — vilket stödjer sig på yttranden från medlemsföretagen *Svenska cellulosa aktiebolaget (SCA)* samt *Mo och Domsjö aktiebolag* — befarar liksom *Sveriges industriförbund* att det uppställda åtgärds- och avverkningsprogrammet blir mycket svårt att i sin helhet omsätta. SCA finner för sin del ingen anledning till erinran mot utredningens beräkning av den kvantitet lövvedsråvara, 1,71 miljon m³sk, som ur rent skoglig-biologisk synpunkt vore önskvärd att avverka. Däremot kan SCA inte dela länsstyrelsens uppfattning, att den kvantitet om 0,9 miljon m³sk, som erhålles när läges- och dimensionsjusteringar verkställts, skulle i sin helhet i dag vara praktiskt avsättningsbar, än mindre, att denna kvantitet skulle utgöra ett minimivärde.

Även i vad avser föryngrings- och beståndsvårdsarbetet får länsstyrelsens uppfattning stöd eller lämnas utan erinran av majoriteten bland remissorganen. Betydelsen av förslaget understrykes av bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *flertalet tornedalskommuner*, *Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet*, *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*, *Landsorganisationen i Sverige* samt *Norrbottnens läns landsting*. Annan åsikt framföres av de instanser som reserverat sig beträffande den möjliga avverkningens storlek. *Domänstyrelsen* förklarar att tillräckliga uppgifter saknas för att bedöma den förutsatta takten i restaureringsarbetet, men anser det i varje fall vara orealistiskt att räkna med en så kort period som tio år. Beträffande önskemålet om att forcera föryngringsarbetet på kronoskogarna i samma grad som på de enskilda, påpekar styrelsen, att detta arbete igångsattes 1950 och nu till stor del är genomfört. Programmet har visserligen inte kunnat genomföras helt i planlagd omfattning, främst på grund av stor brist på frö och plantor de första åren. Sedan plantskolorna utbyggts, har arbetet skjutit fart och för de revir, som omfattar Tornedalen, har under tidsperioden 1955—1960 i medeltal cirka 6 500 ha per år färdigbehandlats med föryngringsåtgärder, vilket motsvarar 1,67 % per år av totala skogsmarksarealen. Normalytan omfattar 0,67 %. Omhändertagandet av gamla kalmarker pågår sålunda i ganska rask takt. Beträffande beståndsvårdsarbetet framhåller styrelsen, att under perioden 1955—1960 på kronoskogarna i Tornedalen i medeltal röjts ca 6 000 ha per år i plant- och ungskog samtidigt som gallringarna intensifierats, så att intervallen nedbringats till 30 år; något som enligt styrelsens åsikt är fullt tillräckligt på dessa lågproduktiva marker, där bestånden blir gallringsbara

först vid 50—70 års ålder och det inte är ekonomiskt möjligt att gallra mer än två, eller högst tre gånger per bestånd. Enligt styrelsens mening är någon ytterligare forcering av förnygrings- och beståndsvårdsarbetet inte lämplig, då man rätt snart kan motse ett minskat arbetskraftsbehov, allteftersom eftersläpningen inhämtas. *Sveriges industriförbund* hänvisar till bilagt yttrande från *Skogsindustriernas samarbetsutskotts skogskommitté*, som anser sig ha anledning befara att länsstyrelsens antaganden och beräkningar är för optimistiska. En liknande uppfattning redovisas av *Sveriges skogsägareförbund* och *SCA*, vilket senare — under hänvisning bl. a. till arronderingssvårigheterna och det s. k. sterbhusproblemet — anför, att bolagsskogarna f. n. endast har ett program, som närmar sig det i tornedalsutredningen förutsatta. Det ifrågasattes, om det enskilda skogsbruket — 29 % av Norrbottens läns och 44 % av tornedalsområdets skogar — under 60-talet kommer att visa sig berett att fullfölja detta program, även om länsstyrelsen kan genomföra de i och för sig vällovliga, glädjande och stimulerande åtgärder som förordas i betänkandet.

Vikten av att länsstyrelsens förslag i fråga om utbyggnad av skogsvägnätet samt en upprustning av det allmänna vägnätet realiserar understrykes av flertalet berörda remissinstanser. Beträffande möjligheten att genomföra programmet inom den aktuella tidsperioden reserverar sig dock *Sveriges industriförbund* och *Sveriges skogsägareförbund*. Frågan om en forcering av vägbyggandet på kronoskogarna upptages till särskild diskussion i *domänstyrelsens* yttrande. Styrelsen har ingenting att erinra mot det angivna utbyggnadsbehovet och kostnaderna härför. Styrelsen påpekar emellertid, att skogsbruket f. n. befinner sig i ett mycket dynamiskt utvecklingsskede i fråga om skogstransporternas organisation och att det därför måste anses synnerligen angeläget att en intensifierad forskning kommer till stånd för utredning av den rationella transportgången från stubben till industrin. Vad gäller utbyggnadstakten för skogsbilvägarna på kronoparkerna i Tornedalen framhåller styrelsen, att vägbyggnadsbehovet på dessa marker visserligen alltjämt är mycket stort, men att utbyggnadsgraden på kronoparkerna — bl. a. på grund av de omfattande beredskapsarbeten, som under senare år bedrivits inom området — torde vara väsentligt större än på angränsande enskilda marker. Beträffande den ifrågasatta ökningen av vägbyggnadsvolymen inom tornedalsrevi- ren framhåller styrelsen, att någon sådan ökning inom den för styrelsen fastställda investeringsramen inte — eller i varje fall endast i obetydlig omfattning — kan eller bör ske på bekostnad av anslagen till andra revir. I den mån det anses angeläget att genom vägbyggnad lösa tornedalsproblemen, bör därför särskilda medel ställas till domänverkets förfogande; antingen genom byggnad av ifrågavarande vägföretag såsom beredskapsarbeten eller i annan ordning. *Sveriges industriförbund* anser det vara av största betydelse för skogsbrukets utveckling att området har ett väl planerat nät av skogs-

vägar och allmänna vägar av tillräcklig omfattning och med tillfredsställande bärighet för virkestransporter och andra transporter inom skogsbruket. Under hänvisning till uttalande från *Skogsindustriernas samarbetsutskotts skogskommitté* ifrågasätter dock förbundet i vad mån den i och för sig synnerligen önskvärda utbyggnaden av skogsvägnätet kan genomföras i den takt utredningen förutsätter; något som enligt förbundets mening skulle ställa alltför stora ekonomiska krav på främst bondeskogsbruket. Häri instämmer *Sveriges skogsägareförbund*, som hävdar, att den föreslagna utbyggnaden av vägnätet endast delvis kommer att kunna realiseras för såvitt inte skattelättnad medges för nybyggnad av skogsbilvägar på sådant sätt att kostnaden i sin helhet görs avdragsgill vid inkomstbeskattning av skogsbruk. Enligt förbundets mening skulle en sådan ändring i gällande skatteregler möjliggöra intensifiering av skogsvägbyggandet i vida högre grad än det statliga bidragsgivandet, vilket förbundet finner vara en form för främjande av denna verksamhet, som först i andra hand bör komma i fråga.

Förslaget att nuvarande militära vägbyggnadshinder i Torne-dalen undanröjes och i den utsträckning så befinnes erforderligt kompenseras med förstärkta försvarsresurser tillstyrkes i huvudsak av ett flertal remissinstanser. *Överbefälhavaren* uttalar emellertid, att det visserligen är ett totalförsvarsintresse, att åtgärder vidtas för att stimulera näringslivet inom området, då härigenom bättre betingelser kan skapas att med områdets egna resurser organisera stridskrafter till dess försvar, men att dessa åtgärder inte bör vara av den art, att de samtidigt allvarligt försämrar försvarsbetingelserna och medför ökade krav på stridskrafter. I så fall måste nämligen dessa krav tillgodoses på bekostnad av försvaret inom andra delar av landet och då detta inte bedöms möjligt, innebär det att målsättningen för försvaret av gränsområdet måste omprövas. *Överbefälhavaren* understryker, att tillgången på vägar för motoriserade styrkor spelar en utomordentlig roll. Förhållandena är emellertid väsentligt olika för en anfallande och en försvarande. God tillgång på vägar ger den anfallande större handlingsfrihet, medan den för den försvarande främst innebär ökat behov av stridskrafter. Eftersom vägnätet spelar en avgörande roll för planläggningen av försvaret i gränsområdet anser *överbefälhavaren* nödvändigt att försvarssynpunkter blir beaktade vid vägplanering. Detta önskemål tillgodoses f. n. genom det samrådsförfarande, som äger rum mellan olika myndigheter i fråga om vägar, som byggs helt eller delvis med statsmedel. Ett undanröjande av möjligheterna för militära myndigheter att påverka vägnätets utveckling kan inte accepteras, om nuvarande målsättning för försvaret skall kunna uppfyllas. En viss kanalisering av vägnätet inom gränsområdet blir från försvarssynpunkt alltså ett bestämt krav. Den enda lösning, som enligt *överbefälhavaren* synes möjlig för att samordna näringslivets och försvarets intressen inom ramen för nuvarande samrådsformer, torde vara upprättande av en gemensam långsiktig vägplan för alla vägar inom områ-

det från finska gränsen intill Pite älv. En sådan vägplan, som även bör inefatta vägar som bygges utan statsbidrag, bör förslagsvis sammanställas i länsstyrelseinstans och fastställas efter samråd med bl. a. de militära myndigheterna. *Lantmäteristyrelsen* ifrågasätter, om det inte skulle kunna vara möjligt att genom planering komma fram till ett vägsystem i skogsmarken, som tillgodoser skogsbrukets transportbehov men som samtidigt ges en sådan orientering och detaljutformning att det ur beredskapssynpunkt framstår som i stort sett oskadligt. Statsbidrag skulle i sådant fall utgå endast till skogsbilvägar, som upptagits i en sådan plan. Styrelsen föreslår därför, att ett försök till planering av ett sådant vägsystem göres under medverkan av såväl militära som civila experter. Försöket bör avse ett icke alltför litet område avgränsat av allmänna vägar eller allmänna flottleder. Den här berörda planläggningen rörande skogsvägarna i Tornedalen står enligt lantmäteristyrelsens mening i överensstämmelse med de riktlinjer för större samlade aktioner för upprustning av den skogliga delen av näringslivet i övre Norrland, som uppdrogos genom 1960 års riksdagsbeslut (prop. 62; JoU 18 och 32) om speciell bidragsgivning till skogliga åtgärder inom vissa delar av de fyra nordligaste länen. Lantmäteristyrelsen anser för sin del det vara önskvärt att dylika områden i betydande omfattning kommer till stånd i Tornedalen.

Vad länsstyrelsen anfört rörande behovet av ett utökad statligt stöd till återuppbyggnadsarbetet inom det enskilda skogsbruket i Tornedalen vitsordas eller lämnas utan erinran av berörda remissinstanser.

Förslagen till ändrade bidragsformer biträdes eller lämnas utan erinran av remissinstanserna med undantag av *skogsstyrelsen*, som anser, att överarbetningen av bestämmelserna om tillämpningsområdet för anslaget till Åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. bör anstå till dess man hunnit inhämta erfarenheter från den verksamhet, som påbörjats innevarande budgetår med stöd av särskilda medel, vilka anvisats under anslaget. Bestämmelserna i samband med denna särskilda anslagsdel avses möjliggöra bildande av områden för skoglig samverkan inom bl. a. kustlandet av Norrbottens län. Även om vissa sakliga skäl talar för att delar av Tornedalen ur bidragssynpunkt borde jämföras med lappmarken, synes därför enligt skogsstyrelsens mening lappmarksreglernas tillämpningsområde ej böra utvidgas f. n. Styrelsen anser däremot försöksverksamhet i Tornedalen med anlitande av den nämnda anslagsdelen vara synnerligen önskvärd. I sammanhanget erinrar styrelsen även om att enligt bestämmelserna i samband med anslagsdelen bidrag må kunna beviljas med högst 75 %, då synnerliga skäl föreligger och efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall. Styrelsen framhåller, att de skogliga förhållandena i Tornedalens kustland bör beaktas vid den senare överarbetningen av bidragsbestämmelserna. Vad angår förslaget att jämte uppräknade normala anslag använda ett särskilt skogsanslag i Tornedalen ifrågasätter skogsstyrelsen vidare, om inte

det särskilda skogsanslaget borde utbyggas att omfatta även motsvarande delar av de normala anslagen. Inom Tornedalen skulle då enbart ett anslag anlitas för ifrågavarande skogliga åtgärder; ett arrangemang som givetvis inte skulle påverka medelsåtgången, men däremot enligt styrelsens mening underlätta det administrativa förfarandet. När det blir aktuellt att utarbeta de särskilda bidragsbestämmelserna i samband med skogsanslaget för Tornedalen — detta oavsett vilket av de båda nämnda tillvägagångssätten som väljes — torde skogsstyrelsen få inkomma med ett närmare utformat förslag. *Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län* framhåller, att vissa ändringar gjorts i statsbidragsbestämmelserna efter det betänkandet skrivits. Sålunda har bidrag från skogsförbättringsanslaget till skogsdikning maximerats till 25 % oavsett ägarekategori. Samma bidragssänkning gäller för norrländska skogsproduktionsanslaget inom kustlandet, där dessutom bidrag för röjning kan utgå med 25 % och för enklare skogsvägar med 40 % (25 för kategori B och C). Dessa nyheter ändrar dock inte något väsentligt i förslaget. Med tillstyrkande av länsstyrelsens förslag i övrigt föreslår *Pajala kommun* att statsbidrag vid röjningshuggningar såsom beredskapsarbete medges med upp till 50 % av den beräknade kostnaden, medan *Överkalix kommun* anser att skogsproduktionsanslagets lappmarksregler bör utsträckas att omfatta även denna kommun.

Beträffande förslaget till minskning av nuvarande länsskogsavaktare o m r å d e n framhåller *skogsstyrelsen*, att personlig rådgivning genom länsskogsavaktaren enligt dess uppfattning är en mycket verksam åtgärd, när det gäller att stimulera skogsägaren att vårda sin skog, och styrelsen har därför ingenting att invända mot den föreslagna åtgärden. Styrelsen beräknar emellertid nettokostnadsökningen för genomförande av förslaget till 75 000 kronor årligen, varav 25 000 kronor för rabattering av taxan för vissa uppdrag, som skogsvårdsstyrelserna utför åt enskilda skogsägare. Häri instämmer *skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län*, som framhåller att skogsvårdsstyrelsernas biträdestaxor den 1 juli 1960 höjdes mycket kraftigt eller med ca 45 %. Såsom en följd härav uppstod genast en markant sänkning av biträdesrekvisitionerna beträffande återväxtarbetena. I första hand visade sig uppbromsningen i trakter med låga rotvärden och tungarbetade föryngringsåtgärder. Skogsvårdsstyrelsen anser därför en ytterligare rabattering inom Tornedalen vara synnerligen önskvärd. De problem som höjningen av biträdestaxan medfört påtalas även av *Mo och Domsjö aktiebolag*, som i övrigt anför, att värdet av en utökning av antalet länsskogsavaktare reduceras i viss mån genom förslaget att förmanskadern skall minskas.

De synpunkter och förslag, som länsstyrelsen framlagt beträffande *u n d e r v i s n i n g*, *u p p l y s n i n g* och *p r o p a g a n d a* biträdes eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund*, som i och för sig ingenting har att invända mot förslaget, anser dock, att det särskilt i Tornedalen är angeläget att få till stånd en samord-

ning mellan det allmännas insatser i skogsbruket och den verksamhet, som de enskilda skogsägarnas organisationer bedriver i samma syfte. Enligt förbundets mening bör det vara möjligt att stimulera till bildande av flera skogsbruksområden eller annan lämplig form av samverkan mellan skogsägarna, varigenom större förutsättningar skapas för ett ekonomiskt utnyttjande av skogstillgångarna och för förbättrad skogsvård. Detta mål kan, påpekar förbundet, uppnås bl. a. genom att man vid samverkan över ägo gränserna minskar olägenheterna av skogsmarkernas i många fall dåliga arrondering. Liknande synpunkter anföres av *Riksförbundet Landsbygdens folk*, som anför, att praktiska exempel på samverkan redan finns i nedre Tornedalen, där skogsägare inom några byar tillhörande Karl Gustavs och Nederorneå kommuner gått samman och bildat Tornedalens bondeskogsdistrikt. Betydelsen av alla åtgärder, som leder till bildandet av nya skogsbruksområden, understrykes även kraftigt av *Riksförbundet Sveriges 4 H*. Enligt riksförbundets mening bör vidare ett effektivt stöd till den verksamhet som bedrivs av Förbundet skog och ungdom ha en stor uppgift att fylla för igångsättandet av omfattande skoglig ungdomsverksamhet inom Tornedalen. Riksförbundet föreslår därför att medel anvisas för Norrbottens läns distrikt av Skog och ungdom, avseende helårsanställande av en instruktör för skogligt ungdomsarbete i Tornedalen. Sammanlagda kostnaden för instruktörens lön och resor, arbetsmateriel etc. beräknas av förbundet komma att uppgå till 24 000 kronor per år.

Vad länsstyrelsen anfört rörande *sterbhusproblemet*, dvs. svårigheten eller omöjligheten av att åtminstone på kort sikt få till stånd ett progressivt skogsbruk på den mycket stora areal — närmare en tredjedel av Tornedalens samtliga skogsfastigheter — vilken för närvarande upptas av dödsbon, understrykes av ett stort antal remissinstanser. I fråga om vilka åtgärder, som bör insättas, råder dock i vissa avseenden delade meningar. Åsiktsskiljaktigheterna hänför sig därvid närmast till den principiella frågan, i vad mån någon form av tvångsåtgärder bör få tillgripas.

Den framlagda överslagsberäkningen av den *sysse l s ä t t n i n g s e f f e k t*, som skulle uppnås under förutsättning att det skisserade skogliga återuppbyggnadsprogrammet genomföres i full utsträckning, lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser med undantag av *domänstyrelsen*, som på grundval av en inom domänverket utförd, nyligen framlagd arbeidskraftsutredning för tornedalsreviren Muonio, Tarendö, Korpilombolo, Kalix och Torneå, anser sig ha anledning att se mera pessimistiskt på de framtida sysse l s ä t t n i n g s m ö j l i g h e t e r n a i Tornedalens skogar än utredningen gjort. Enligt domänstyrelsens mening måste man åtminstone tills vidare räkna med att de nya arbetstillfällena, som skapas genom att nya skogsområden göras åtkomliga, inte kunna uppväga den minskning av arbeidskraftsåtgång, som blir en följd av den rationalisering av skogsbruket, som framstår som oundgängligen nödvändig.

Skogsindustrin

Betänkandet

Råvarumarginalen

Avsättningssvårigheter för lövvirke förekommer inom hela länet. Frågan om skogsindustriell expansion i syfte att skapa någorlunda jämn avsättning för lövvirke kan därför inte begränsas enbart till Tornedalen, utan måste utsträckas att omfatta länet i dess helhet. Med denna utgångspunkt har länsstyrelsen undersökt, vilket minimiutrymme som med avseende på råvarutillgången står till förfogande för utbyggnad av den norrbottniska lövförädlingsindustrin.

Enligt skogsforskningsinstitutets avverkningsberäkning utgör den önskvärda bruttoårsavverkningen av lövvirke inom hela Norrbotten 1,71 miljon m³sk, varav björk 1,51 miljon m³sk. Den härav industriellt avsättningsbara lövgagnvirkeskvantiteten beräknas av länsstyrelsen efter s. k. läges- och dimensionsjustering uppgå till inte fullt 0,9 miljon m³sk. Förbrukningen inom länet av lövgagnvirke under den närmaste tioårsperioden beräknas komma att utgöra drygt 0,1 miljon m³sk, inklusive den ökning i råvarubehovet av lövmassa som sammanhänger med pågående utbyggnad av länets fiberindustrier. Kvar står därmed ett industriellt expansionsutrymme av storleksordningen 0,8 miljon m³sk. Härav faller ca 0,2 miljon m³sk på Tornedalen.

Inom lövfiberindustrin förekommer två principiellt skilda förädlingsmetoder: helkemiska och halvkemiska. Den tekniska skillnaden ligger främst i ligninbehandlingen. Vid den helkemiska tillverkningsmetoden avlägsnas ligninet i det närmaste helt; vid den halvkemiska endast delvis. Vid helkemisk produktion av norrländsk lövmassaved från Norrbotten utgör åtgångstalet genomsnittligt ca 8 m³sk per ton massa, medan motsvarande tal vid halvkemisk produktion stannar vid hälften, eller ca 4 m³sk per massaton. Vilkendera av nämnda tillverkningsmetoder, som bör ifrågakomma vid en eventuell industriell expansion på lövmassabasis i Norrbotten, kan inte klarläggas utan ingående ekonomisk-tekniska undersökningar. Länsstyrelsen har därför inskränkt sig till att med utgångspunkt från tidigare angivna råvaruöverskott och nyssnämnda åtgångstal fastställa det industriella expansionsutrymme, som svarar mot respektive tillverkningsmetod.

Område	Beräknat löv-virkes-överskott miljoner skogs-kubikm.	Motsvarar i årston vid	
		helkemisk produktion	halvkemisk produktion
Tornedalen	0,2	25 000	50 000
Länet	0,8	100 000	200 000

Att ange något allmängiltigt värde på storleken av en ekonomiskt optimal massafabrik är inte möjligt, eftersom detta givetvis varierar från fall till fall. Utvecklingen har emellertid under senare år gått mot allt större produktionsenheter. Länsstyrelsen anser det därför berättigat att utgå från att i varje fall anläggningar med en kapacitet understigande ca 70 000 årston normalt inte bör komma i fråga för nyanläggning. Den för närvarande av-sättningsbara lövgagnvirkeskvantiteten från Tornedalen skulle med andra ord inte ensam kunna bilda underlag för en ekonomiskt bärkraftig lövmassaindustri, vare sig denna lägges på halv- eller helkemisk bas. Det totala råvaruöverskottet torde däremot få anses mer än tillräckligt för en med avseende på storleksordningen ekonomiskt motiverad hel- eller halvkemisk förädlingsindustri för lövvirke, i det senare fallet t. o. m. utan att inkräkta på utomlänsindustriernas råvaruanskaffning i Norrbotten.

Utbyggnad av Karlsborgsverken

En eventuell ny lövmassafabrik bör av kostnadsskäl om möjligt byggas såsom anslutningsverk till en existerande massaindustri. Den bör vidare med tanke på avfallsluten placeras vid kusten, varigenom skadeverkningar på älvfisket undviks. Den bör ha tillgång till järnväg. Den bör slutligen ligga inom rimligt transportavstånd från huvuddelen av länets lövskogstillgångar.

Samtliga dessa villkor uppfylles om den diskuterade fabriken placeras i anslutning till Aktiebolaget statens skogsindustriers (ASSI) sulfatfabrik i Karlsborg. Denna anläggning är redan förut dimensionerad med tanke på framtida utbyggnad och förfogar bl. a. över ett blekeri med större kapacitet än den som f. n. utnyttjas. Härtill kommer, att transportkostnaderna för den färdiga produkten skulle komma att nedbringas avsevärt tack vare fabriken placering i anslutning till befintlig hamn.

I skrivelse den 14 april 1958 hemställde länsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte genom särskilda sakkunniga låta undersöka betingelserna för att på ett ändamålsenligt sätt industriellt utnyttja det virkesöverskott, som påvisats inom länet. Bakom framställningen låg de resultat som framkommit genom en av kommerskollegium upprättad virkesbalans för Norrbotten.

Efter remissbehandling av länsstyrelsens skrivelse uppdrog handelsministern åt ASSI att utarbeta och inkomma med förslag rörande utbyggnaden av skogsindustrien i Norrbottens län samt rörande sättet för finansiering av utbyggnaden. Bolaget hade dessförinnan förklarat, att det inte ansåg den av länsstyrelsen föreslagna utredningen erforderlig.

Som motiv härför hänvisade bolaget till vissa utbyggnadsplaner för de befintliga anläggningarna i Piteå och Karlsborg samt förklarade sig villigt att engagera sig för dessa utbyggnadsprojekt, under förutsättning, att finansieringsfrågan klarlades genom Kungl. Maj:ts medverkan. Bolaget underströk att det ansåg en utbyggnad, koncentrerings och integrering av dess

industrier i Norrbotten vara av stort intresse såväl för länet som för företaget, och framhöll att länets arbetsförsörjning härigenom i längden borde gagnas på bättre sätt än genom utbyggnad av skogsindustrien i mindre enheter.

Den utbyggnad, som bolaget åsyftar, är dels en till Lövholmens bruk i Piteå förlagd fabrik för tillverkning av s. k. kraftliners — d. v. s. ytterskikten i wellpapp — vilken fabrik är under uppförande; dels en utbyggnad av den nuvarande sulfatfabriken vid Karlsborgs bruk samt av därvarande pappersbruk. Detta projekt avser en ytterligare utbyggnad av kapaciteten med cirka 60 000 årston sulfatcellulosa, som skulle direkt vidareförädlas till papper. Under hänvisning till att en utvidgning av Norrbottens skogsindustri främst bör ta sikte på ökat utnyttjande för cellulosaproduktion av massaved, främst tall och björk, förklarade bolaget även att det undersöker förutsättningarna för ytterligare kompletteringar av anläggningarna i Karlsborg.

I 1959 års statsverksproposition förordade handelsministern utbyggnad av ASSI:s anläggningar i Piteå och uttalade samtidigt följande:

I anslutning härtill vill jag framhålla att jag inte anser bolagets utveckling i Norrbotten avslutad i och med att anläggningen vid Piteå färdigställs. Fastmera vågar jag hysa förhoppningen att det framdeles skall visa sig möjligt att aktualisera frågan om ytterligare utbyggnad, varvid självfallet även en utvidgning av produktionen vid Karlsborg bör kunna övervägas.

Det föreligger sålunda vissa mer eller mindre färdiga projekt till utbyggnad av ASSI:s anläggningar i Karlsborg. Under hänvisning till nödvändigheten av att genom stegrad efterfrågan skapa avsättning för det tillgängliga råvaruöverskottet, öka sysselsättningen, förbättra skogsbrukets lönsamhet och dämpa dess nuvarande starka konjunkturberoende, understryker länsstyrelsen kraftigt betydelsen av sådan utbyggnad.

Framställning av flisbränsle

Den förordade intensifieringen av skogsvårdsarbetet — vilken bl. a. skulle komma att medföra en avsevärd ökning av röjnings- och gallringsarealerna — har aktualiserat frågan om åtgärder för att skapa ökad avsättning för klenvirke.

Vid skogsbruksskolan i Tärenö pågår installation av en flisbränsleanläggning, som tas i bruk under hösten 1960. För att stimulera intresset för fliseldning torde därutöver — speciellt med tanke på bondeskogsbruket — erfordras ett antal demonstrationsanläggningar, avsedda för enfamiljshus och kompletterade med en flishugg per grupp om sex försöksaggregat; förslagsvis förlagda till fem tornedalsbyar med en demonstrationsgrupp i varje.

Kostnaderna för en demonstrationsverksamhet av detta slag beräknas komma att uppgå till 10 000 kr. per by eller totalt för fem byar 50 000 kr.

Förslagsvis skulle halva kostnaden tillskjutas av allmänna medel och resten bestridas av respektive husägare.

En mera allmän övergång till eldning med flisbränsle skulle enligt länsstyrelsen verksamt bidra till att skapa avsättning för klenvirke från rönjningar och gallringar och därmed medverka till att öka småskogsägarnas intresse för rationell ungskogsvård. Den skulle därjämte öka antalet arbetstillfällen och i viss mån verka säsongutjämnande. Måhända skulle de föreslagna demonstrationsanläggningarna även kunna bilda embryot till en ny form av hemmaindustri i Tornedalen. Länsstyrelsen föreslår därför, att skogsvårdsstyrelsen erhåller medel för att i försökssyfte och för i styrelsens regi bedriven demonstrationsverksamhet lämna engångsbidrag med sammanlagt högst 25 000 kr. till anskaffning av vissa anläggningar för fliseldning.

Yttranden

Förslaget att trygga utnyttjandet av det tillgängliga lövvirkesöverskottet genom industriell utbyggnad av Karlsborgsverken stödjdes av bl. a. länsarbetsnämnden i Norrbottens län, domänstyrelsen, Norrbottens läns företagareförening, majoriteten inom skogsstyrelsen samt skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län, Pajala kommun, Skogs- och flottningsarbetareförbundet, Riksförbundet Landsbygdens folk, Landsorganisationen i Sverige samt Norrbottens läns landsting. Förslaget avstyrkes av Haparanda stad, som i likhet med Nedertorneå kommun anser att ifrågakvarande industri bör placeras på lämplig plats vid kusten i Nedertorneå kommun, exempelvis vid Haparanda, Säivis-Bredvik eller Seskarö. I det sistnämnda lokaliseringsförslaget instämmer Karl Gustavs kommun, medan Övertorneå kommun anser att möjligheterna bör utredas att på basis av ett svensk-finskt samgående i Tornedalen industriellt förädla älvdalens rika råvarutillgångar. Sveriges industriförbund hänvisar till särskilt yttrande från Skogsindustriernas samarbetsutskotts skogskommitté, vari framhålls att redan planerade och beslutade industriutbyggnader utgör fullgod garanti för uthållig avsättning, såväl av allt för närvarande åtkomligt virke, som för den ökade virkesfångst, som ett realiserande av det skogliga upprustningsprogrammet för Tornedalen kan medföra. Skogskommittén avstyrker därför den i betänkandet föreslagna utbyggnaden av Karlsborgsverken. Samma uppfattning framföres av Sveriges skogsägareförbund under hänvisning till särskilda yttranden från Mo och Domsjö aktiebolag samt SCA. SCA, som i och för sig accepterar beräkningen av det biologiskt möjliga uttaget av lövvirke i Norrbotten, uttalar i yttrandet, att bolaget inte delar uppfattningen om den nuvarande »avsättningsbara» lövvedskvantitetens storlek på grund av de rent praktiska svårigheterna att på kort tid tredubbla nuvarande skogsvårds- och reproduktionsprogram samt på grund av att erfarenheterna hittills visat, att det inte är möjligt, ens vid ett högre pris än det av länsstyrelsen antagna, att erhålla tillnärmelsevis den kvantitet, som länsstyrelsen räknar med, att bolaget an-

ser det samhällsekonomiskt felaktigt att beträffande det eventuella lövvedsöverskottet anlägga en regional bedömning och rubricera detsamma som »industriellt expansionsutrymme» för en i Norrbotten anlagd, ny massafabrik, när samtidigt stora köp av lövmassaved äger rum i Norrbotten för att trygga råvaruförsörjningen för redan befintlig industri, samt när officiella virkesbalanser för mellersta och övre Norrland klart utvisar, att en betydande brist inom kort kommer att uppstå på såväl barr- som lövmassaved, samt att bolaget anser det vara av utomordentlig vikt för hela den svenska samhällsekonomien, att den nu befintliga massaindustrien bereds möjlighet genomföra den strukturrationalisering mot stora enheter, som är nödvändig, om industriens konkurrenskraft skall kunna bibehållas och om högre virkespriser skall kunna betalas. Varje nybyggnad av en massafabrik i Norrland i dag innebär, på grund av knappheten på virkesråvara, att denna strukturrationalisering försenas eller eventuellt förhindras. Bolaget understryker, att dess nu under byggnad varande kraftlinerbruk i Munksund konstruerats så, att det lätt kan ges en avsevärt utökad kapacitet utan att därför någon ytterligare pappersmaskin behöver anskaffas. I den mån utvecklingen under de närmaste åren, mot all förmodan, skulle innebära, att virkesöverskott skulle uppstå i Norrbotten, är bolaget berett att genomföra en ökning av brukets kapacitet. Man kan redan nu förutse, att det kommer att vara tekniskt möjligt att blanda in lövmassa med tallsulfatmassa vid framställning av kraftliner. Liknande synpunkter framföres av en *reservant i skogsstyrelsen*.

Förslaget om försöks- och demonstrationsåtgärder för framställning av flisbränsle får stöd av bl. a. *domänstyrelsen*, som visserligen anser fliseldningens lönsamhet i dagsläget vara synnerligen diskutabel men som dock anser att denna eldningsform med hänsyn till de relativt sett höga oljepriserna i Tornedalen torde kunna hävda sig betydligt bättre än i övriga delar av landet. Förslaget tillstyrkes även av *Hietaniemi kommun*, som anser att fliseldning i demonstrationssyfte bör igångsättas även i vissa skolor. Häri instämmer *Riksförbundet Landsbygdens folk*, som finner erfarenheterna av fliseldning på andra håll i landet motivera en omedelbar inställning av fliseldning vid större allmänna anläggningar i Tornedalen. *Landsorganisationen i Sverige* anser, att en undersökning och försöksverksamhet angående framställning och användning av flisbränsle kan komma att ge intressanta resultat och skapa möjligheter för ökad avsättning för klenvirke, men finner det dock tveksamt, om detta kan ske på hemindustri-basis.

Gruvdrift och järnhantering

Betänkandet

Järnmalmerna inom Tornedalen

Genom mellersta delen av Tornedalen från Kaunisvaara i öster till Masugnsbyn i väster utbreder sig ett område med bergarter och malmer, som i framtiden kan tänkas bilda grundval för gruvbrytning och järnindustri. Inom detta område saknas ännu så noggranna inventeringar och undersökningar av malmreserverna, att man kan bedöma möjligheterna att på ett ekonomiskt lönsamt sätt utnyttja dessa.

Man kan ifrågasätta om det över huvud taget är möjligt att på ett ekonomiskt försvarligt sätt utvinna malmer ur nyöppnade gruvfält i Norrbotten, så länge man måste räkna med konkurrensen från gruvorna inom Kiruna- och Malmbergs-områdena, som redan har en välutbyggd produktionsapparat till sitt förfogande och som ännu icke nått optimal brytningskapacitet. Prognoser för malmförbrukningen i Europa — framlagda av olika europeiska samarbetsorgan — pekar mot stegrad efterfrågan på de svenska malmerna i framtiden. År 1965 räknar man med att den pågående utbyggnaden av de nuvarande lappländska järnmalmsgruvornas kapacitet skall vara slutförd och därmed har man även nått fram till produktionsoptimum med hänsyn till malmernas area. Därmed skulle tiden också vara inne för att påbörja brytning i nya gruvfält.

Såväl brytning som förädling av svagare malmer är förknippad med speciella problem utöver dem, som förekommer vid brytning av högprocentiga malmer. Det är därför angeläget att i god tid påbörja brytning av dessa svagare malmer för att därmed sammanhängande spörsmål skall kunna lösas genom fortsatt forsknings- och utvecklingsarbete. Länsstyrelsen understryker angelägenheten av att malmfyndigheterna i Masugnsby-fältet och Kaunisvaara snarast möjligt blir föremål för en forcerad inventering och undersökning. De sammanlagda kostnaderna för en sådan inventering beräknas till drygt 7 miljoner kr.

Grafitfyndigheter m. m.

Förutom järnmalmsfyndigheter finns inom Tornedalen även fyndigheter av grafit samt dolomit och kalcitsten. I betänkandet redovisas en rad undersökningar och försök, som har till syfte att väsentligt vidga användningsområdet för grafiten. I första hand tänker man sig därvid att använda grafit i stället för koks vid tackjärnstillverkning och järnsvampframställning. För att slutprodukten skall få ett konkurrenskraftigt pris, måste förädlingen ske i anslutning till grafitfyndigheterna, eftersom transportkostnaderna för grafiten från nuvarande fyndigheter exempelvis till Luleå blir så höga, att import sjöledes ställer sig billigare. I trakten av Masugnsbyn finns fyndigheter av järnmalm, grafit och kalksten, som alla kan få användning för

tackjärnstillverkning, och elkraft kan hämtas på nära håll. Man kan även tänka sig framställning av högvärdig grafit, som har en mångskiftande användning.

Innan dessa planer kan ta slutgiltig form, måste emellertid ingående undersökningar av grafit-, dolomit- och kalcitstensförekomsterna inom Masugnsbyfältet och även inom närliggande områden företagas, då det visat sig att enbart fyndigheterna vid Masugnsbyn på lång sikt inte räcker som grundval för en metallurgisk industri. Länsstyrelsen framlägger ett förslag till en sådan undersökning, som beräknas kosta knappt en miljon kr.

Innan en eventuell järnindustri i Masugnsbyn kan komma till stånd, måste ett omfattande program med anrikningsförsök, flotationsförsök, pelletiserings- och smältförsök, briketteringsförsök samt kostsamma reduktionsförsök genomföras. Om dessa försök inte skulle ge sådant resultat, att järnindustri av något slag kommer till stånd i anslutning till grafitfyndigheterna, bör enligt länsstyrelsens mening planerna på grafitens utnyttjande därför inte skrinläggas. Eftersom grafitfyndigheterna är så pass omfattande, bör allsidig grundforskning beträffande deras utnyttjande bedrivas.

Yttranden

Den i betänkandet förordade inventeringen av malmer och andra bergarter inom Tornedalen tillstyrkes av flera remissinstanser. Därvid föreslår *kommerskollegium* att inventeringen för Tornedalens del börjar med Junosuando- och Stora Sahavaara-malmerna. I övrigt bör inventeringen fullföljas i ett sammanhang över hela länet. Undersökningen av grafitfyndigheterna bör enligt kollegiet i första hand inriktas på Nunasvaara-fyndigheten och några av de övriga kända fyndigheterna för att sedan fullföljas över hela linjen, bl. a. med anrikningsförsök och studium av de ekonomiska betingelserna för grafitens tillgodogörande. Förslaget om återupptagande av järnframställning vid Masugnsbyn förtjänar enligt kollegiets mening den största uppmärksamhet. Undersökningarna bör därför slutföras så snart som möjligt. *Bergmästaren i norra distriktet* framhåller, att undersökningar av de fosforrika malmerna av kirunatyp redan har påbörjats. Då de i samband med tornedalsutredningen aktuella malmerna emellertid är av en helt annan geologisk typ, skulle det även vara väl motiverat att alldeles oavsett det aktuella lokala intresset sätta i gång undersökningsarbetet på de, såvitt känt, största av dessa fyndigheter, nämligen Kaunisvaara och Masugnsbyn. Till de i betänkandet framlagda åtgärdsförslagen ansluter sig bergmästaren i princip. Bergmästaren finner sålunda förslaget om återupplivandet av järnframställningen vid Masugnsbyn vara av stort intresse. Förslagets möjligheter ur ekonomisk synpunkt beror emellertid till väsentlig del på malm- och grafitpriset, som därför bör närmare undersökas, innan några nya kostnadskrävande smältförsök utföres. Vad beträffar tillverkningen av höganrikad grafit, förklarar bergmästaren, att denna process sy-

nes kunna ge en så betydande vinstmarginal, att anrikningsförsöken bör fortsättas och avsättningsmöjligheterna för produkterna undersökas.

Malmutredningen för Norrbotten framhåller, att det är givet att förenämnda prospekteringsuppgiften inom Masugnsby- och Kaunisvaarafälten i sig bör utföras utan onödig tidsutdräkt, men att malmutredningen f. n. inte kan ta ståndpunkt till frågan om turordningen mellan olika prospekteringsuppgifter inom Norrbottens län. De prospekterings- och undersökningsarbeten, som i detta sammanhang har aktualiserats, bör på ett naturligt sätt inplaceras i Sveriges geologiska undersöknings övriga arbeten i Norrbotten under hänsynstagande till redan gjorda åtaganden och möjlig kapacitet. *Sveriges geologiska undersökning* framhåller, att den föreslagna undersökningen endast syftar till att fastställa malmkropparnas storlek, form och utbredning samt att ange fördelningen av de olika malmslagen på järn, fosfor etc. Innan malmen efter den geologiska inventeringen kan utnyttjas, måste emellertid deras egenskaper i anrikningshänseende och ur metallurgisk synpunkt närmare undersökas. Sådana undersökningar kommer att medföra kostnader vid sidan av de i betänkandet nämnda inventeringskostnaderna. *Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag (LKAB)* framhåller att frågan om inventering av malmtillgångarna i Norrbottens län för närvarande är föremål för särskild utredning. Då emellertid på finsk sida av Torne älv bygges en järnväg, vars slutpunkt ligger nära Kaunisvaara, har bolaget ansett det önskvärt, att redan innan en allmän malminventering kunnat påbörjas ytterligare undersöka ifrågasvarande malmtillgångar. För LKAB:s räkning har därför under 1960 genomförts geofysiska mätningar inom vissa delar av området. Resultatet av dessa mätningar bearbetas f. n. Förutsättningarna för exploatering av Kaunisvaaramalmen kommer sålunda att bli belysta genom dessa åtgärder. *Svenska gruvindustriarbetareförbundet* ifrågasätter, om det inte vore välbetänkt att forcera diamantborrningarna genom insättandet av flera maskiner sedan nödvändiga karteringar och mätningar utförts. Den beräknade totalkostnaden 8 miljoner kr. för det föreslagna programmet torde därigenom inte nämnvärt behöva överskridas. Tidsvinsten och den ökade sysselsättningen kan tänkas medföra, att det inte blir någon nettoökning av kostnaderna. *Sveriges industriförbund* finner de framförda förslagen vara väl motiverade, men förutsätter att sådana samhälleliga åtgärder beträffande exempelvis vägbyggnader, som kan bli nödvändiga vid en framtida expansion av gruvdrift och järnhantering, får anstå till dess det visat sig att en sådan rörelse kan väntas bli räntabel.

Småindustri och hantverk

Betänkandet

Nuvarande förhållanden

Industrin och hantverket inom Tornedalen är mycket svagt utvecklade — detta gäller främst beträffande storindustrin. Ser man till fördelningen av Tornedalens industrier mellan basnäringar och servicenäringar, visar det sig, att endast en industri — Sandviks sågverk på Seskarö — kan hänföras till den förra kategorien. Praktiskt taget all övrig verksamhet inom industrin och hantverket har i Tornedalen formen av serviceverksamhet. Denna serviceverksamhet kan väntas komma att tillväxa i betydelse i takt med den stigande levnadsstandarden och den ökade mekaniseringen inom näringslivet. Man bör därför kunna räkna med att servicenäringarna kommer att spela en framträdande roll i fortsättningen.

»Underindustrialiseringen» i Tornedalen sammanhänger delvis med att företagsamheten inom området måste brottas med flera speciella problem, som till mycket stor del hör samman med områdets geografiska läge. Bland dessa problem märks svårigheterna att erhålla skicklig företags- och arbetsledning, bristande tillgång på yrkesskicklig arbetskraft, stora investerings- och driftskostnader samt höga kostnader för försäljning och avsättning utanför den lokala marknaden.

Informationsverksamhet m. m.

En konsulent bör anställas för att stå företagarna till tjänst med rådgivning beträffande företagets skötsel och utveckling och då inte minst förverkligandet av företagarnas egna nya idéer. Konsumenten bör knytas till länets företagareförening och stationeras i Tornedalen. De med konsulentverksamheten sammanhängande årliga kostnaderna beräknas till ca 40 000 kr.

Vid nu befintliga yrkesskolor bör anordnas kurser för olika branscher med såväl teoretiska som praktiska övningar under ledning av fackutbildade personer. Kostnaderna för dessa kurser bör delvis täckas av det allmänna. Genom dessa kurser skulle bristande kunskaper i bl. a. kalkylation och bokföring kunna avhjälpas. Studieresor till välskötta företag inom den egna branschen skulle säkerligen kunna ge företagarna impulser till rationaliserings- och förbättringsåtgärder. Den tidigare nämnde konsumenten skulle lämpligen svara för såväl undervisning och instruktion av företagarna som organisation av studieresorna.

Verksamheten skulle inte enbart inrikta sig på redan etablerade företagare utan även på den naturliga rekryteringsbas för nya företagare inom Tornedalen som den yrkesskickliga arbetarstammen där utgör. En väsentlig uppgift skulle även vara att upprätthålla kontakten med dem som lämnar

Tornedalen för utbildning eller praktik inom andra delar av landet och söka intressera dessa att efter vunna erfarenheter återvända och etablera sig som företagare.

Åtgärder branschvis

Företagen inom *metallindustrin* utför dels reparationer av fordon och redskap dels enklare produkter för skogsbruk och byggnadsverksamhet i Tornedalen. Den ökade mekaniseringen — inte minst beträffande basnäringarna — skapar en ständigt växande marknad för denna form av serviceverksamhet. Metallindustriföretagen inom Tornedalen skulle också för sin utveckling behöva nya arbetsobjekt för serietillverkning av produkter, som framställs efter företagarnas egna idéer och konstruktioner. Men man kan också tänka sig produktion baserad på långsiktiga underleveranser till storindustrin eller statliga företag. I förra fallet torde det oftast vara nödvändigt att företagarna får hjälp med att utforma idéerna till produkter samt avsätta dessa produkter på marknaden. Intill en viss gräns kan de nu skisserade uppgifterna fullgöras av till Norrbottens företagareförening redan knuten personal, men dessutom skulle metallbranschen i Tornedalen behöva tillgång till en ingenjör med utbildning och erfarenhet från mekaniska verkstadsindustrin. Denne bör knytas till länets företagareförening. De årliga kostnaderna för hans verksamhet kan beräknas till 40 000 kr.

Sågrörelsen i Tornedalen bedrivs mindre rationellt. Verksamheten är splittrad på alltför många företagsenheter i förhållande till efterfrågan på färdiga produkter. Befintliga företag är dessutom i regel alltför små för att kunna producera ett tillräckligt stort virkessortiment. Driften sker oftast säsongvis. En centralisering av sågningen till de större och bättre rustade sågverken skulle möjliggöra drift året runt och därmed höja lönsamheten och skapa ett stabilare försörjningsläge. Dessa större företagsenheter borde vara utrustade med virkestork och tillhandahålla ett betydligt större sortiment än vad nu är fallet. Härigenom skulle de lokala snickerifabriernas virkesbehov i första hand kunna täckas, vilket nu inte är fallet. Den nämnda samordningen är en krävande uppgift och fordrar både personella och ekonomiska insatser utöver vad som f. n. är tillgängligt hos berörda företag. Även i detta avseende skulle en i Tornedalen stationerad konsulent vid företagareföreningen få en viktig uppgift.

År 1956 fanns i Tornedalen 45 *snickeriföretag*. Många av företagen kan betraktas som mindre hantverksrörelser och endast hälften av dem uppehåller drift hela året. Den maskinella utrustningen är ofta otillräcklig och splittringen på alltför många småföretag har medfört, att kapaciteten vid företagen genomsnittligt utnyttjas endast till ca 50 %. En strävan mot större konkurrenskraft hos länets snickerifabriker pågår. Som ett led häri har Norrbottens företagareförening anställt en snickeritekniker, som skall vara länets snickerifabriker behjälplig vid uppläggning av en samordnad tillverk-

ning av byggnadssnickerier, och denne ger företagen i Tornedalen särskilt stöd. Genom samordning och därav följande ökade leveransmöjligheter skulle en väsentlig del av den tillgängliga kapacitetsreserven i form av utnyttjad produktionsapparat och yrkeskunnig arbetskraft, som redan finns inom området, då snickeribranschen där länge varit väl upparbetad, kunna tas i anspråk.

Förutom ökad produktion av byggnadssnickerier bör en kraftig ökning i tillverkningen av båtar vara möjlig. Serietillverkade båtar bör kunna få avsättning över större delen av landet.

Tillverkning av möbler förekommer inte i större utsträckning inom Tornedalen. För att utröna möjligheterna att introducera tillverkning av vissa möbelyper krävs marknadsundersökningar. Det stöd som eventuella möbelfabrikanter skulle behöva i form av tillgång till konsultation och medverkan vid försäljning m. m. kan erhållas av Norrbottens företagareförening.

Ett stort antal artiklar skulle även kunna framställas av björkvirke. En uppläggning i större skala av dessa tillverkningar kräver noggranna marknadsundersökningar för att klarlägga vilka produkter som kan vara särskilt lämpliga att framställa inom Tornedalen. Verksamheten torde också kräva kapital för investering i byggnader och maskiner samt rörelsekapital i relativt stor omfattning.

Lokalt överskott av bunden arbetskraft skulle inom vissa områden av Tornedalen kunna bilda underlag för *hemindustri*. F. n. förekommer sådan hemindustri endast i ringa omfattning. En ytterligare tillverkning av maskinstickade vantar, strumpor, tröjor och andra plagg i ylle liksom vävda produkter borde vid rätt uppläggning kunna ge resultat. Produktionen torde bära koncentreras till vissa byar, där enskilda familjer skulle beredas möjlighet att hyra stick- och vävmaskiner. För anskaffning och underhåll av maskiner måste företagareföreningen tillföres en maskinfond om ca 200 000 kr. På liknande sätt bör en samordnad tillverkning av leksaker i trä liksom andra slöjdalster kunna åstadkommas. Inte minst betydelsefull skulle en avsevärt utvidgad tillverkning av smakfulla och för olika orter karaktäristiska souvenirer vara. Till gagn för den nu skisserade verksamheten bör en konsulent i trä-, näver- och rotslöjd knytas till hushållningssällskapets slöjdnämnd. Hans verksamhetsområde skulle omfatta hela Norrbottens län. De årliga kostnaderna för konsulentens verksamhet beräknas till ca 40 000 kr.

Kollektiva verkstadsbyggnader

I lämpliga orter inom Tornedalen bör uppföras kollektiva verkstadsbyggnader för småindustri och hantverk, vilket skulle bidra till att lösa småföretagsamhetens lokalfrågor. Byggnaderna torde bära utformas så att flera olika branscher kan utnyttja dem och vid behov skall utbyggnader lätt kun-

na företagas. Med hänsyn till tornedalskommunernas svaga ekonomi bör bidrag till här avsedda verkstadsbyggnader kunna lämnas.

Statens hantverksinstitut

Inom Norrbottens län är intresset stort för den kursverksamhet, som bedrivs av statens hantverksinstitut. Verksamheten skulle för länets vidkommande kunna få ännu större betydelse, om ett avdelningskontor inrättades inom länet. Som ett första steg i riktning mot detta avdelningskontor förordas, att en till institutet knuten tjänsteman stationeras i Luleå med uppgift att svara för den lokala kursverksamheten.

Yttranden

Länsstyrelsens uppfattning om angelägenheten av åtgärder för att inhämta den rådande eftersläpningen beträffande småindustrin och hantverket inom utredningsområdet delas av samtliga berörda remissinstanser. Sålunda uttalar *kommerskollegiet* att den höga löne- och kostnadsnivån — hela Tornedalen har hänförs till ortsgrupp 5 — är i särskild grad besvärande just för småföretagsamheten. Förmånligare villkor i dessa hänseenden ävensom en ökad yrkesutbildning äro önskvärda såsom incitament till en ökad småföretagsamhet i Tornedalen. Kollegiet finner svårt att nu bedöma vilken effekt de olika åtgärderna kan få, men finner dem i stort sett väl motiverade och har intet att erinra emot att de genomföres. *Statens hantverksinstitut* framhåller, att tillkomsten av ett särskilt kontor för institutet i Norrbotten i väsentlig grad skulle eliminera de svårigheter, som nu finnes för upprätthållande av kursverksamheten i länet och dessutom skapa goda förutsättningar för en ökning och differentiering av den verksamhet, som är önskvärd och motiverad ur olika synpunkter. I sin sammanfattning av fördelarna med det föreslagna norrbottenskontoret anför institutet bl. a., att lokal eller åtminstone mera närboende expertis i flera kurser lättare kan anskaffas och utnyttjas varigenom speciella och mera dyrbara lärarkrafter från Stockholm m. fl. långt ifrån liggande orter mer kan knytas till sådana kursmoment, där så är absolut nödvändigt. *Norrbottens företagareförening*, som kraftigt understryker behovet av en till föreningen knuten konsulent med stationeringsort i Tornedalen, framhåller såsom värdefullt och önskvärt att kurser i fackkunskap även i framtiden till större delen förläggas till Stockholm, där erforderlig utrustning och material finns i hantverksinstitutets lokaler. Därigenom kan länets företagare också upprätthålla värdefulla kontakter med branshmän från andra delar av landet. Kurser med deltagare från flera branscher samtidigt bör dock enligt föreningens mening liksom hittills förläggas inom länet. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* framhåller, att den sedan ett antal år disponerar ett särskilt anslag för resestipendier för deltagande i kurser och skolor av olika slag. Dessa stipendier är

enligt överstyrelsens mening väl ägnade att utnyttjas för de ändamål, som länsstyrelsen föreslagit; detta dock under förutsättning att det belopp utökas, som avser att täcka stipendiatens dagliga merkostnader. Hinder bör inte möta att resestipendier för de ändamål som länsstyrelsen avser, beviljas efter förmånligare grunder än i fråga om övriga delar av landet. Överstyrelsen anser sig dock förhindrad att utan särskilt bemyndigande utdela resestipendier efter sådana differentierade grunder. Vidare fordras ökade medel härför. Överstyrelsen understryker slulligen, att storleken av det stöd, som företagare kan erhålla för lärlingsutbildningen, givetvis är mycket betydelsefullt i sammanhanget och förklarar sig inte ha något att erinra mot tanken att bevilja företagare inom de områden det här gäller ett extra bidrag utöver de som överstyrelsen med nu gällande bestämmelser kan medge. *Sveriges hantverks- och industriorganisation* uttalar såsom ett önskemål, att man undersöker i vad mån ett speciellt kurs- och föreläsningsbidrag skulle kunna ställas till förfogande för lokala organisationer av typen Norrbottens hantverks- och småindustridistrikt. *Övertorneå kommun* vitsordar i likhet med övriga tornedalskommuner betydelsen av den utvidgade konsulent- och kursverksamhet, som länsstyrelsen föreslagit, men anser att de primära svårigheterna ändå kvarstår olösta så länge tillgång saknas på investeringsvilligt och billigt kapital i tillräcklig utsträckning. Kommunen föreslår därför att helt nya, särskilt gynnsamma lånemöjligheter skapas för Tornedalen och att från all annan långivning skild bedömning av lånerisken tillämpas samt att lånen göres billiga. Som motiv för denna uppfattning framhåller kommunen att hittillsvarande lånemöjligheter genom företagareföreningen inte är tillfyllest. *Haparanda stad* anser, att utöver de åtgärder som länsstyrelsen föreslagit, krävs ökade insatser för ungdomens utbildning. Såsom en förstahandsåtgärd föreslår staden, att en teknisk gymnasielinje inordnas i det allmänna gymnasiet vid högre allmänna läroverket i Haparanda. Vidare föreslås att kapaciteten hos den från och med läsåret 1960—61 i Haparanda upprättade teknikerskolan väsentligt utökas. Upprustningen av denna skola bör enligt stadens förslag ske på sådant sätt att skolan senare kan utbyggas för en studietid av fem terminer. Till den föreslagna utbyggda teknikerskolan bör anslutas ett representativt tekniskt bibliotek medgivande cirkulation inom hela tornedalsområdet. Kostnaderna bör i sin helhet bestridas med statsmedel. De synpunkter, som framlagts av *Haparanda stad*, delas i huvudsak av *Karl-Gustavs kommun*, som föreslår, att en central för yrkes- och teknisk utbildning om möjligt skapas i Tornedalen. *Norrbottens hantverks- och småindustridistrikt* betonar betydelsen av den latent utbildningsreserv som tillför samhället låga kostnader finns inom hantverksföretagen och dess verkstäder. Genom på lämpligt sätt tillämpad kontroll kan yrkesutbildningen inom dessa företag bringas i överensstämmelse med de normer, som tillämpas inom den rent skolmässiga yrkesutbildningen. Det statliga lärlingsunderstöd, som enligt gällande normer utgår — f. n. 2 000

kronor för en hel utbildningsperiod på vanligen fyra år — är dock alltför blygsamt för att kunna utgöra en verklig stimulans till lärlingsutbildning och för att motivera den kontroll och översyn som krävs för att garantera utbildningens kvalitet. *Sveriges industriförbund* biträder förslaget om anställande av en särskild konsulent med stationeringsort i Tornedalen men anser, att den föreslagna konsulentens arbetsuppgifter i vad avser metallindustrin endast kan komma att få en relativt begränsad betydelse.

Länsstyrelsens förslag beträffande h e m s l ö j d e n tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *Norrbottens företagareförening, Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare, Norrbottens läns hushållningssällskap* och *Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund*.

Förslaget att på lämpliga orter inom Tornedalen uppföra k o l l e k t i v a v e r k s t a d s b y g g n a d e r för småindustri och hantverk får stöd av ett flertal remissorgan. Från *tornedalskommunernas* sida framhålles dock, att en förutsättning för anordnande av sådana lokaler är att finansieringsfrågan löses utan ytterligare belastning av kommunernas ekonomi. *Sveriges hantverks- och industriorganisation* anser, att de allmänna förutsättningarna för småindustri och hantverk bör förbättras genom uppförande av kollektiva verkstadsbyggnader på lämpliga orter. Därutöver fordras dock att enskilda näringsidkare kan beviljas lån från länets företagareförening för anläggning av industrifastigheter och inredning av hantverkslokaler och industrier inom kommunen.

Turistnäringen

Betänkandet

Nuvarande förhållanden

Tornedalen har hittills i förhållandevis ringa omfattning varit mål för turistresor. Åtskilliga turister passerar däremot Tornedalen på genomresa utan att göra uppehåll. Huvudorsaken härtill uppges vara brist på lämpliga övernattningsmöjligheter. Genom undersökningar av turismen inom några norrlandskommuner har dock klara belägg framlagts för den stora betydelse, som denna har för näringslivet inom ett område.

Många av de personer, som bor och arbetar i malmfälten uppe i fjällregionerna, skulle säkerligen vilja tillbringa en del av sina lediga dagar nere i skogslandet, och då ligger Tornedalen nära till hands. Förutom möjligheter till vila och rekreation i lugn miljö finns också tillfällen till givande fiske, och dessa senare möjligheter skulle dessutom avsevärt kunna utvidgas.

Den långväga turisterna kan vara intresserad av den helt nya miljö, som Tornedalen utgör i sin egenskap av gränsbygd, där svenskt och finskt möts. Dessutom finns i Tornedalen även inslag av lapsk kultur. Enbart utsikterna

att få göra ett besök i ett annat land torde verka lockande för många. Polcirkeln skär gränsälven strax norr om Övertorneå, vilket innebär att midnattssolen kan ses inom en stor del av Tornedalen. Tornedalen är dessutom en av inkörsportharna till Nordkalotten, som just nu är föremål för ett stigande intresse, inte minst från utlandet. Slutligen är Tornedalen genomresled till och från norra Finland och Norge och bör alltså bli föremål för ett visst intresse även från turister, som har andra färdmål, vilket kan vara mycket betydelsefullt för turistnäringen.

Länsstyrelsens förslag

Man bör i första hand eftersträva att bygga ut logimöjligheterna inom de områden, som väntas få besök av turister, samt göra befintliga turistattraktioner kända och lättillgängliga för allmänheten. I en senare etapp kan man tänka sig att skapa ytterligare turistattraktioner, som har ett naturligt samband med området, och i anslutning till dessa ytterligare bygga ut logimöjligheterna.

De logimöjligheter, som i första hand bör komma i fråga, är campingplatser med fullgoda sanitära anordningar och enklare arrangemang för matlagning. I anslutning till campingplatserna kan det vara önskvärt att anordna serveringslokaler. På de lämpligast belägna och mest besökta av dessa campingplatser bör dessutom finnas småstugor i vilka exempelvis en mindre familj kan övernatta. Även vandrarhemmen bör byggas ut. Samtidigt som man bygger ut logimöjligheterna, bör man se till att befintliga turistattraktioner blir kända och lätt åtkomliga för allmänheten. Detta kan ske genom broschyrer, som distribueras av exempelvis turistnämnder och turistföreningar, samt genom anslag och enkla skisser vid campingplatserna. Vad allmänheten främst bör få upplysning om är tillgången på fiskevatten samt för orten speciella sevärdheter i form av äldre byggnader och natursköna områden. En för Tornedalen alldeles säregen form av turistattraktion torde vara forsfärder. Genom att kontinuerligt och på bestämda tider, som i god tid tillkännages, anordna dylika forsfärder skulle man säkerligen kunna stimulera fler turister att besöka området.

Det torde i regel vara lämpligast att enskilda kommuner står som huvudmän för de åtgärder som bör genomföras. Finansieringen bör delvis kunna ske genom anslag från statens fritidsnämnd ur fonden för friluftslivets främjande. Lån synes även för denna verksamhet i begränsad utsträckning kunna erhållas av Norrbottens företagareförening. Under den närmaste tiden torde realiserandet av vissa aktuella projekt dra en kostnad av ca 220 000 kr.

Det av turister med kastspö bedrivna sportfisket i gränsälvarna är relativt obetydligt. Orsaken härtill är delvis fiskerättsförhållandena. Enligt den svensk-finska konventionen om gränsfisket skall nämligen även fiske efter lax med drag och jämförliga redskap bedrivas samfällt av Sverige och Fin-

land och fiskekort skall säljas av landsfiskalerna i Haparanda och Övertorneå. Emellertid kan vid sportfiske annan fisk än lax fångas, och därför fordras även tillstånd av vederbörande strandägare, som innehar rätten till övrigt fiske. I avvaktan på att frågan om rätten till laxfiske — varom process för närvarande pågår mellan kronan och Vitsaniemi byamän — slutgiltigt avgöres, bör möjligheter skapas att lösa ett turistfiskekort berättigande till fångst av alla slag av fisk på såväl kronans som byarnas vatten. Avgiften för fiskekortet borde sättas i proportion till den tid under vilken fiske bedrives.

Yttranden

Länsstyrelsens förslag till åtgärder beträffande turistnäringen i Tornedalen har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser.

Övertorneå kommun anser att SJ:s s. k. kalotturer till Nordnorge bör dragas genom svenska Tornedalen i stället för såsom nu över Haparanda—Rovaniemi. I yttrandet framhålles även, att Övertorneå torde ha förutsättningar att bli ett turistcentrum av rang; en uppfattning, som delas av *Norrbottens turistförening*. Enligt föreningens åsikt bör en förhållandevis stor del av eventuellt anslagna medel reserveras för att inom kommunen bygga upp ett turistiskt centrum.

Karl-Gustavs kommun föreslår att en särskild turistintendent för Tornedalen tillsättes; ett önskemål som även framföres av *Tornedalskommunernas förbund*.

Overkalix kommun påtalar de turistiska nackdelarna av gällande restriktioner för besök inom de militära skyddsområdena och föreslår att dessa restriktioner upphäves eller mildras.

Statens fritidsnämnd framhåller att nämnden ekonomiskt medverkar i tillskapandet av billiga övernattningsmöjligheter för bilturister. Nämnden är beredd att pröva från Norrbottens län inkommande ansökningar om bidrag till semesterbyar och campingplatser. Huruvida de av utredningen diskuterade småstugorna för bilturister kan ifrågakomma för bidrag ur fonden för friluftslivets främjande, anser dock nämnden vara tveksamt. F. n. tillstyrkes bidrag endast till sådana i semesterbyar ingående stugor, som är lämpliga att användas för sammanhängande semestervistelse av barnfamiljer.

Kommunikationsväsende och elkraftförsörjning

Betänkandet

Nuvarande förhållanden

De allmänna vägarna i Tornedalen omfattar totalt 2 003 km, varav 29 km utgöres av riksvägar, 957 km av f. d. länshuvudvägar och 1 017 km av öv-

riga vägar. Vagnätets beskaffenhet i Tornedalen är otillfredsställande. Detta märks främst vid snösmältning och tjällossning, då långa vägsträckor kan bli helt ofarbara, beroende på att de från början icke byggts för att motstå sådana påfrestningar, som den moderna bilismen utsätter dem för. Som exempel härpå kan nämnas att under våren 1959 var närmare 900 km allmänna vägar i Tornedalen avstängda för lastbilstrafik. Vägarnas bärighet även under normala förhållanden är dessutom i stor utsträckning för låg. I några fall är det allmänna vagnätet också för glest.

Inom den kostnadsram som anges av gällande flerårsplaner pågår fortlöpande förbättrings- och förstärkningsarbeten på det allmänna vagnätet i Tornedalen. Den knappa medelstildelningen har emellertid hittills långt ifrån svarat mot de mest angelägna behoven. Att inom rimlig tid enbart med ordinarie anslag finansiera en mera genomgripande upprustning av Tornedalens allmänna vagnät torde därför inte vara möjligt.

I Torne älvs dalgång finns järnväg från Haparanda till Övertorneå. I Karungi har denna linje anknytning till norra stambanan, som på sträckan Karungi—Bodträsk passerar utredningsområdet. På sträckan Övertorneå—Pajala driver statens järnvägar en billinje, som kan betraktas som en integrerande del av statsbanenätet, eftersom exempelvis järnvägstrafikstadgan och taxebestämmelserna för järnvägstrafik tillämpas på den. Statens järnvägar har också tillstånd att bedriva godstransporter med ett antal lastbilar i beställningstrafik, varför en stor del av Tornedalen kan betjänas med direkttransport på landsväg i anslutning till järnvägsfrakt via Övertorneå.

För en del av Tornedalen gäller speciella taxebestämmelser, den s. k. *tornedalstaxan*, som i stort innebär nedsättning i taxan för den lokala person- och godsbefordran på järnvägslinjen Haparanda—Övertorneå samt billinjen Övertorneå—Pajala. Tornedalstaxan förbilligar transporterna inom området, medan däremot varor, som förs ut från eller in till Tornedalen inte gynnas, i all synnerhet som hamn med anknytning till järnväg, på vilken tornedalstaxan tillämpas, saknas inom området.

Norrlandskommittén föreslog i sitt principbetänkande år 1949, att ett flertal *stambillinjer* med samma taxebereäkning som på järnvägarna skulle inrättas inom och i anslutning till Tornedalen. Motivet för inrättande av dessa stambillinjer var att järnvägsnätet med hänsyn till befolkning och näringsliv icke var tillräckligt utbyggt och att man i väntan på dess utbyggnad borde tillhandahålla en service, som svarade mot vad en järnväg beräknades kunna ge. Ingen av de föreslagna stambillinjerna har emellertid förverkligats.

Busslinjernas längd i Tornedalen var år 1955 — förutom billinjen Övertorneå—Pajala — något över 2 000 km. Härav drevs närmare 1 100 km av privata företagare och resten av postverket. På grund av befolkningens minskning på landsbygden samt det ökade antalet privata bilar har under-

laget för busstrafiken blivit mindre. Detta har också inverkat menligt på trafikföretagens lönsamhet.

Busstrafiken är dock av stor betydelse för Tornedalens befolkning och näringsliv. I större delen av området utgör busslinjerna de enda förekommande reguljära trafikförbindelserna. Åtskilliga linjer anlitas för befordran av post, för mjölktransporter till mejeri samt för skolskjutsar.

I Tornedalen är möjligheterna att avlyssna de svenska radioprogrammen trots trådradion genomgående dåliga. Närmaste svenska radiostation ligger på 12 à 20 mils avstånd. Med hänsyn till att området är ett flerspråkigt gränsområde, synes det vara särskilt angeläget att mottagningsförhållandena för det svenska riksprogrammet i avsevärd grad förbättras.

I Tornedalen finns för närvarande endast två kraftstationer, som tillsammans tillgodoser blott ca 5 % av kraftbehovet inom utredningsområdet. Övrig elkraft erhålles från vattenfallsstyrelsens kraftstationer i Lule älv. Den övervägande delen av kraften distribueras av Norrbottens kraftverk. Sedan pågående upprustningsarbeten slutförts, kan distributionsnätet såtillvida anses utbyggt, som såväl hushållens som småindustrins och hantverkets kraftbehov kan tillgodoses tillfredsställande.

Länsstyrelsens förslag

På det allmänna vägnätet skall för befolkning och näringsliv nödvändiga transporter utöver det rent lokala behovet kunna utföras. Vad vägnätets sträckning beträffar, bör denna ge möjlighet för huvuddelen av befolkningen att utan större omvägar nå sitt administrativa centrum, sina skolor, sjuk- och hälsovårdsinrättningar m. m. samt för näringslivet att på bästa möjliga sätt utföra transporter mellan råvarukälla, produktionsort och marknad. Vägnätets bärighet bör vara sådan, att den motsvarar de tyngsta förekommande transportererna inom skogsbruket, d. v. s. minst 8 tons axeltryck och 12 tons boggietryck. Körbanans beskaffenhet på de viktigaste allmänna vägarna bör minst överensstämma med minimistandarden för stamvägar enligt de förslag, som lagts fram av delegationen för översiktig vägplanering. Körbanan bör alltså vara 6 m bred med 1 m breda vägrenar och försedd med någon beläggning. Övriga allmänna vägar byggs med i regel grusbelagd körbana om 3,5 meters bredd.

De viktigaste vägarna är — förutom riksväg 13 — väg 400 och 395 Haparanda—Övertorneå—Svanstein—Pajala—Masugnsbyn, väg 720 och 787 Björkfors—Lapträsk—Hedenäset, väg 386 Överkalix—Övre Lansjärv samt väg 392 och 391 Överkalix—Jokk—Korpilombolo samt dessa vägars förlängning mot kusten.

På Kalix älvs västra sida byggs nu mellan Jokk och Narken en väg, som får stor betydelse för skogsnäringen. Nuvarande vägar från Narken norrut över Tarendö till Anttis bör i samband härmed förstärkas och byggas om,

så att en vägförbindelse med stipulerad stamvägstandard skapas på Kalix älvs västra sida från Jokk till Tärendö och därifrån vidare till Anttis.

En upprustning måste även ske av övriga allmänna vägar i Tornedalen för att dessa skall kunna fylla sin uppgift som tillfartsleder till nätet av huvudvägar. Såsom särskilt angelägen framstår en förstärkning av vissa broar. Bland exempel härpå kan nämnas bron över Allsån, som nu utgör en flaskhals för skogstransporterna. För att underlätta skogstransporterna bör vidare färjan vid Ängeså ersättas med en bro.

Det finns ett påtagligt behov av nyanläggning av allmänna vägar, innan de krav som tidigare uppställtts kan anses vara tillgodosedda. I första hand bör allmänna vägar anläggas på sträckningarna Parkalompolo—Kitkiöjärvi samt Olkamanki—Aapua.

Kostnaderna för föreslagna om- och nybyggnader av allmänna vägar beräknas för den närmaste tioårsperioden till drygt 90 miljoner kr. Huvuddelen av denna summa faller på ombyggnad av vägar. Ca 6 miljoner kr. beräknas åtgå för nyanläggningar av allmänna vägar, varav drygt 2 miljoner för sträckorna Parkalompolo—Kitkiöjärvi och Olkamanki—Aapua. I denna kalkyl har dock inte upptagits några kostnader för försvarsanläggningar. Under nu löpande femårsperiod (1958—62) har på ordinarie stat tilldelats Tornedalen för om- och nybyggnader av vägar ca 2,6 miljoner kr. för år. För att det föreslagna utbyggnadsprogrammet skall kunna realiseras inom tio år, krävs alltså en ytterligare årlig medeltilldelning om ca 6,4 miljoner kr. under förutsättning, att det ordinarie anslaget förblir oförändrat.

Eftersom Tornedalen i hela sin längd gränsar till Finland, måste vägförbindelserna mellan Sverige och Finland bli föremål för speciellt intresse. Med tanke på befolkningsunderlaget på svenska sidan, vägnätets sträckning samt de besvärande inskränkningar, som vintertid gäller för lastbilstrafiken, då isvägarna vid färjlederna är tillåtna för trafik med fordon om högst 12 tons vikt inklusive last, bör i första hand färjorna i Övertorneå och Pello ersättas med broar. Frågorna om vägförbindelser med Finland utreds f. n. av resp. länders väg- och vattenbyggnadsstyrelser.

Beträffande transportväsendet bör en billinje med samma taxeberäkning som på linjen Övertorneå—Pajala inrättas på sträckan Haparandahamn—Haparanda. Härigenom skulle tornedalstaxan kunna tillämpas på transporter från Haparandahamn upp till Pajala. Ingen försämring bör få ske i nuvarande transportförhållanden längs Torne älvs dalgång upp till Pajala.

Sådana förbindelser bör upprättas och vidmakthållas att passagerare och gods kan befordras längs utredningsområdets genomgående kommunikationsleder med samma taxeberäkning som nu gäller vid järnvägstransport. Som genomgående kommunikationsleder betraktas dels vägarna längs Torne älvs dalgång från Haparandahamn över Haparanda ända upp till Kiruna, dels vägarna från Töre över Morjärv, Överkalix, Korpilombolo, Tärendö till Anttis.

Med hänsyn till områdets betydelse för malmfälten och mot bakgrunden av de stora vinster, som driften på malmbanan ger, bör den del av finansieringen av angivna förslag, som inte kan täckas genom driftsintäkter, ske genom särskilda statsbidrag.

Om man skall kunna bevara en levande landsbygd, är det av vital betydelse att den reguljära linjetrafiken med buss upprätthålles åtminstone i samma omfattning som den har nu. Länsstyrelsen förordar därför, att de företag som bedriver linjetrafik med buss på landsbygden omedelbart ges ekonomisk lättnad genom restitution av hela den fordonsskatt, som erlagts för år 1960 för bussar använda i nämnda trafik.

En förlängd skeppningssäsong i förening med säkrare sjöfart är av väsentlig betydelse för hela Norrbottens näringsliv och därmed också för Torneådal. Länsstyrelsen framhåller vikten av att säkerhetsanordningarna för sjöfarten förbättras samt att ytterligare en modern statsisbrytare anskaffas.

Såsom en lämplig utväg att uppnå kostnadsänkningar på elström framhåller länsstyrelsen möjligheterna att utnyttja ett lämpligt utformat s. k. bygdekraftinstitut. Av flera skäl har emellertid vattenlagens bestämmelser om bygdekraft hittills inte tillämpats. Det framstår därför såsom angeläget att bygdekraftinstitutet reformeras. Denna fråga är under prövning i justitiedepartementet på grundval av de förslag i ärendet, som den norrländska vattenkraftutredningen avgav i sitt den 25 september 1957 dagtecknade betänkande »Norrländska vattenkraftfrågor». Länsstyrelsen begränsar sig därför till att framlägga principiella synpunkter på bygdekraftinstitutets utformning.

Bygdekraften bör ingå såsom ett naturligt led i bygdens kraftförsörjning och det område, inom vilket reglerna om bygdekraft skall tillämpas, bör ges vida gränser. Bygdekraftinstitutet bör vidare utvidgas att omfatta även den mellanstora och stora industrin. Den maximala bygdekraftandelen bör därvid sättas högre än de 10 % av den årligen uttagna kraften, som enligt vattenlagen normalt skall levereras av kraftverkets ägare. I varje fall bör vattendomstolen ges möjlighet att i extraordinära fall gå utöver denna tio-procentsgräns. Den grundläggande förutsättningen bör dock vara att priset för bygdekraften blir lågt, förslagsvis inte högre än kraftverksägarens självkostnad. Vattenlagens föreskrifter om skyldighet för kraftmottagaren att på egen bekostnad utföra nödig nedtransformering av strömmen bör inte tillämpas i fråga om bygdekraft. I ett reformerat bygdekraftinstitut bör inte heller intagas föreskrifter om skyldighet för konsument att betala för hela den beställda kraftmängden, oavsett om den uttages eller ej.

Yttranden

Utbyggnadsprogrammet för vägnätet

Den angivna målsättningen för utbyggnaden av det allmänna vägnätet i Tornedalen får stöd av flertalet berörda remissinstanser. *Länsvägnämnden i Norrbottens län* anser, att det framlagda utbyggnadsprogrammet bör betraktas såsom ett absolut minimum, om den avsedda effekten för landsdelens utveckling skall kunna uppnås. Nämnden understryker vad utredningen anfört rörande vägförbindelserna mellan Sverige och Finland och förutsätter att de båda ländernas väg- och vattenbyggnadsstyrelser för fram frågan till en snabb och positiv lösning.

Haparanda stad förordar utbyggnad av ett industrispår till Haparandahamn, medan *Tornedalskommunernas förbund* föreslår att en landsvägsbro bygges över Torne älv från Övertorneå till Avasaksa samt att vägarna 383 och 400 upprustas. *Nedertorneå kommun* anser det med tanke på skogsbruket angeläget att förstärka länsvägarna 728, 729, 730 och 731 samt föreslår att denna vägsträckning förlänges och anslutes till väg 791 i Hietaniemi kommun. *Pajala kommun* hemställer, att den av kommunen sedan 1956 upprätthållna vintervägförbindelsen till Finland via Kaunisjoensuu intages till allmänt underhåll. *Övertorneå kommun* föreslår, att nya landsvägsbroar bygges över Torne älv vid Övertorneå och Pello samt att en ny väg bygges från Olkamangi till Aapua.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller, att den övervägande delen av länsstyrelsens önskemål upptagits i flerårsplanerna för vägbyggnadsverksamheten under perioden 1961—65. Förutsatt att vägbyggnadsverksamheten också under nästa femårsperiod i huvudsak kommer att ansluta till den i »Vägplan för Sverige» skisserade investeringsutvecklingen, anser styrelsen i stort sett samtliga företag kunna slutföras under den aktuella tioårsperioden. Skulle emellertid, tillägger styrelsen, tilldelningen av ordinarie anslagsmedel inte göra det möjligt att genomföra flerårsplanerna i beräknad omfattning, kommer den åsyftade upprustningen av vägnätet i Tornedalen att försenas, såvida inte särskilda medel anvisas för beredskapsarbeten eller på annat sätt. I den mån sådana medel skulle anses böra komma i fråga, vill styrelsen framhålla vikten av att vägbyggnadsverksamheten inom andra delar av landet inte därigenom inskränkes.

Järnvägstrafik, stambillinjer och busslinjer

Länsstyrelsens förslag rörande de kollektiva trafikmedlen i Tornedalen tillstyrkes — med eller utan ytterligare yrkanden — av *Norrbottens länsavdelning av Svenska landskommunernas förbund*, *Tornedalskommunernas förbund* samt *Övertorneå, Pajala, Överkalix, Nedertorneå, Karesuando, Hietaniemi* och *Korpilombolo kommuner*.

Kommerskollegium anser förslagen i berörda avseenden till väsentlig del sammanhänga med frågor, som redan är under statsmakternas prövning eller under utredning. Resultaten härav bör avvaktas, innan slutlig ståndpunkt toges till tornedalsutredningens förslag. *Järnvägsstyrelsen* påpekar, att ett genomförande av förslagen innebär att kollektiv person- och gods- trafik skulle komma att drivas med järnvägstaxa och med avgiftstaxering på grundval av genomräknat avstånd för transporter mellan statens järnvägars järnvägslinjer utanför området och ett betydligt större antal av undersökningsområdets orter än vad nu är fallet. Hithörande frågor har, framhåller styrelsen, ingående belysts genom 1956 års betänkande från den senaste järnvägstaxekommittén (SOU 1956: 54, s. 115—123). Styrelsen finner därför ej skäl att ägna ytterligare uppmärksamhet åt denna sida av de norrländska taxefrågorna utan vill på denna punkt hänvisa till taxekommitténs betänkande. Beträffande den kollektiva trafiken i undersökningsområdet framhåller styrelsen, att denna under 1950-talet har gått starkt tillbaka och tillägger, att den av statens järnvägar bedrivna billinjetrafiken mellan Övertorneå och Pajala alltsedan sin tillkomst år 1931 visat mycket betydande årliga förluster. Ett förverkligande av förslaget om stambillinjer med samma taxeberäkning som nu gäller i järnvägstransport skulle med säkerhet betyda fortlöpande förluster för vederbörande trafikföretag. Under förutsättning att uppkommande underskott skulle täckas av statsverket genom bidrag i särskild ordning, vill dock styrelsen inte motsätta sig att förslagen underkastas en mera ingående prövning. Styrelsen har i sådant fall intet att erinra mot att statens järnvägar medverkar vid den utredning, som därvid erfordras rörande de ifrågasatta stambillinjernas sträckning, ekonomi, taxor, transportvillkor och samtrafikförhållanden.

Beträffande den föreslagna stambillinjen erinrar järnvägsstyrelsen bl. a. om att massgodstransporterna till och från hamnen främst utgöres av trävaror som lastas till fartyg eller flottas från hamnen. Huvuddelen är massaved, som transporteras till hamnen med bil för havsflottning. Billinjetransport för att hämta denna massaved vid i många fall avlägsna bilbasvägar torde knappast komma i fråga. Detta gäller också övriga skogsindustriprodukter, vilka lastas i hamnen i starkt varierande omfattning, under perioden 1955—59 lägst 2 000 ton (år 1955) och högst 11 000 ton (år 1959). Det i Haparandahamn lossade godset är av ringa omfattning och har åren 1954—59 till mellan 50—60 % utgjorts av varor, som antingen borttransporterats med lastmottagarens egna fordon eller, enligt vad styrelsen inhämtat numera transporteras via Luleå till undersökningsområdet. Återstående mängder lossat gods har åren 1955—59 uppgått till mellan 600 och 1 800 ton per år. Transportuppgifter av denna omfattning kan, framhåller styrelsen, inte utgöra något underlag för en billinje utan bör lämpligen ombesörjas i beställningstrafik.

Statens biltrafiknämnd instämmer i huvudsak i de synpunkter som järnvägsstyrelsen anfört. I stället för den föreslagna billinjen Haparandahamn—Haparanda, vilket förslag nämnden inte kan biträda, föreslår nämnden, att förutsättningarna för att anordna samtrafik mellan redan befintliga trafikföretag beträffande det gods som kan ifrågakomma till transport mellan hamnen och orter längre in i landet undersökes. Enligt nämndens mening skulle därigenom transporter kunna rationaliseras och förbilligas. Nämnden ställer sig även tveksam till övriga förslag. Såsom motiv för sin inställning härvidlag framhåller nämnden, att det inte kan anses förenligt med bestämmelserna i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik att statens järnvägar beviljas koncession för linjetrafik på sträckor, där trafikbehovet redan är fyllt. För att statens järnvägar skall kunna utöva linjetrafik på ifrågavarande stambillinjer krävs, att statens järnvägar från tillståndshavarna övertar de av nuvarande tillståndshavare bedrivna trafikrelserna. Beträffande länsstyrelsens förslag till lättnader för busstrafiken erinrar nämnden om att i 1961 års statsverksproposition upptagits anslag av 2 miljoner kr. för att trygga busstrafiken i glesbygderna. Enligt nämndens mening torde åtminstone viss busstrafik i Tornedalen uppfylla förutsättningarna för sådant bidrag.

Generalpoststyrelsen erinrar om att postdiligenstaxan i själva verket är nära nog identisk med järnvägstaxan för biljetter i andra klass upp till 200 km samt att den på avstånd över 200 km är lägre än järnvägstaxan. För större och regelbundna godssändningar med postdilignens medges vidare avsevärda fraktnedsättningar. Genomgående zontariffberäkning tillämpas för såväl person- som godsbefordran inom hela postdilignensnätet. Tack vare den successiva utökningen av postdiligenstrafiken — bl. a. genom förvärv av enskild linjetrafik — har sålunda befolkningen inom tornedalsområdet kunnat beredas avsevärda lättnader i fråga om kostnader för resor och transporter för vilka tidigare erlagts s. k. snittavgifter, framhåller styrelsen, som även erinrar om att direkt färdbiljett kan lösas vid resor från olika järnvägsstationer i Sverige till de större orterna inom Tornedalen. Avgiften är därvid sammansatt av statens järnvägars och postverkets delavgifter utan rabatter för den berörda järnvägs- respektive landsvägssträckan. Samma förhållande gäller för godsbefordran såväl till som från orter inom Tornedalen i samtrafik med statens järnvägar. Postverket deltar även i den av flertalet större enskilda bussföretag i huvudsak utefter norrlandskusten från Sundsvall till Haparanda bedrivna personsamtrafiken. Avgift för sådan samtrafikresa beräknas — med tillämpning av genomgående zontariff — efter en och samma zontaxa oavsett om två eller flera företag anlitas för resan. Denna samtrafiktaxa överstiger obetydligt postdiligenstaxan. Samtrafiktaxa, innebärande rabatterade avgifter för varje delsträcka, tillämpas även för gods som befordras med buss från Luleå för vidarebefordran med annan buss, dvs. med postdilignens. Beträffande det framförda förslaget om

inrättandet av stambillinjer med tillämpning av järnvägstaxa såväl lokalt som i fråga om genomgående avgiftsberäkning för resor och transporter i samtrafik med järnvägen utgår generalpoststyrelsen från att den föreslagna taxenedsättningen skall tillämpas på samtliga postverkets Övertorneå-linjer. Den vid förslagets genomförande ofrånkomliga intäktsminskningen måste i enlighet med länsstyrelsens förslag helt täckas genom särskilda statsbidrag. Storleksordningen av de statsbidrag, som skulle erfordras härför, kan fastställas endast genom en särskild utredning. Den prejudicerande frågan om inrättande av nya stambillinjer torde inte kunna begränsas enbart till Tornedalen.

Under hänvisning till utredningens förslag rörande den av postverket bedrivna busstrafiken understryker generalpoststyrelsen, att denna trafik självfallet måste anpassas efter trafikunderlaget. Styrelsen kan givetvis inte binda sig för att allt framgent bibehålla trafiken i nuvarande omfattning. Styrelsen anser det å andra sidan angeläget, att en rimlig post- och trafikstandard upprätthålles även inom avlägset belägna glesbygder, trots att kostnaderna härför överstiger vad som under andra förhållanden skulle anses godtagbart. Frågan om överförande av billinjen Övertorneå—Pajala till postverket anser styrelsen — med hänsyn till den särställning, som ifrågavarande linje har genom att den anses utgöra en integrerande del av järnvägsnätet — bör anstå till dess övriga härmed sammanhängande frågor lösts. Styrelsen finner det tveksamt, om några bärande skäl över huvud taget kan förebringas för ett överförande, eftersom trafiken till huvudsaklig del består av gods-transporter, som normalt bör tillhöra statens järnvägars intresseområde.

Hamnanläggningar och sjöfart

Vad länsstyrelsen anfört om önskemålet att upprusta Sandskärs fiskehamn samt att anlägga ännu en hamn för större båtar i yttre skärgården, avstyrkes av *sjöfartsstyrelsen*, som framhåller, att den vid fiskehamnsplaneringen beaktat försöken med trålfiske vid norrlandskusten och i sin nyligen avlämnade femårsplan för fiskehamnsutbyggnader intagit en trålhamn i Bottenhavet. Enligt styrelsens mening kan därför någon motsvarande hamnanläggning i Bottenviken knappast bli aktuell under den period, som täckes av den nu framlagda planen. De stora investeringar till båtнад för norrlandssjöfarten, som för närvarande görs i form av olika typer av säkerhetsanordningar, sjömätning, isbrytning etc., skapar också förutsättningar för en utökad sjöfart även på de kustavsnitt, som betjänar tornedalsområdet. Av olika skäl bör en alltför stark splittring av hamninvesteringarna undvikas. I den mån näringslivet i Tornedalen byggs ut och differentieras, kan dock vissa, till en början sannolikt smärre utbyggnader komma att få en förhållandevis hög angelägenhet. Om så blir fallet, kan det anses befogat att anvisa särskilda statsbidrag för anläggningarna i fråga. I ett till sjöfartsstyrelsens yttrande fogat utlåtande anmäler *lotsdirektören i övre norra*

lotsdistriktet att förutsättningar för anläggande av en relativt djup hamn synes föreligga vid Sävis-Bredvik för fartyg av intill 8 à 9 meters djupgående. Detta förutsätter dock, att nuvarande infartsled från sjön vid Malören och väst om Seskarö delvis omlägges och att minst sex fyrar anlägges. En ny hamn av här åsyftat djup torde inte komma att erfordras med mindre gruvdrift av betydande omfattning igångsättes i Tornedalen.

Radiomottagningsförhållanden och telefonförbindelser

Telestyrelsen framhåller, att en av orsakerna till de dåliga mottagningsförhållandena för svenska radioprogram i Tornedalen är, att en tysk station sänder på en icke tillåten frekvens trots upprepade påstötningar från styrelsens sida. Styrelsen redovisar vidare ett program som f. n. är under realiserande och som syftar till att inom de närmaste åren tillgodose områdets berättigade krav på televisions- och radioservice genom ett system av sändare härför. Beträffande telefonförbindelserna framhåller telestyrelsen, att en omfattande automatisering pågår, men att denna inte kan vara slutförd förrän i början av 1970-talet, såvida inte medelstilledningen blir större än nu.

Elkraftförsörjningen

Beträffande vad länsstyrelsen anfört rörande önskemålen om en reformering av bygdekraftinstitutet erinrar *vattenfallsstyrelsen* om att denna fråga redan är under prövning i särskild ordning. Styrelsen anser sig därför sakna anledning att gå närmare in på frågan. *Överkalix kommun* biträder länsstyrelsens mening om bygdekraftens betydelse för den planerade utbyggnaden av näringslivet. *Övertorneå kommun* intar däremot en mera reserverad hållning. Kommunen ställer sig skeptisk mot möjligheterna att tillämpa bygdekraftinstitutets bestämmelser beträffande de vattenrättsägare, som är bosatta inom enskild kraftdistributörs koncessionsområde.

Kommunernas ekonomiska förhållanden

Betänkandet

Kommunernas ekonomi

Till de drag som ger Tornedalen dess särprägel hör kommunernas svaga ekonomiska bärkraft. Antalet skattekronor per person för landskommunerna i Tornedalen uppgick enligt 1958 års taxeringar till endast 55 % av medeltalet per person för rikets landskommuner. För att kompensera detta har kommunerna tvingats göra mycket höga utdebiteringar trots att betydande skattelindringsbidrag samtidigt utgått. För år 1958, då tornedalskommunerna tilldelades cirka 80 % av det till hela riket utgående skattelindringsbidra-

get, utgjorde den genomsnittliga kommunala utdebiteringen i Tornedalens landskommuner 19,03 kr mot 14,26 kr för rikets landskommuner.

Bland orsakerna till kommunernas svaga ekonomi märks främst snedvridningen av åldersfördelningen, som kommer att bestå under överskådlig tid även om den efter hand väntas bli mindre utpräglad.

För de ekonomiskt svaga kommunerna framstår skolutgifterna såsom särskilt betungande. På grund av det stora antalet barn i Tornedalen har skolväsendet där utbyggt i relativt sett större omfattning än på andra håll i landet. Härtill kommer de för glesbygden typiska stora kostnaderna för skolskjutsar, skolmåltider och skolhem m. m. En för Tornedalen specifik företeelse, som också bidrar att fördyra skolkostnaderna, är tvåspråkigheten. Denna har bl. a. nödvändiggjort mindre klassavdelningar och dyrare undervisningsmateriel än inom de rena svenskbygderna. Under hänvisning till angivna förhållanden understryker länsstyrelsen, att tornedalskommunernas ekonomiska svårigheter blivit så mycket mera markerade som gällande statsbidragsregler för skolväsendet inte är utformade så, att hänsyn kan tas till de extrema förhållanden, som råder inom utredningsområdet. Så länge inte lämpliga motåtgärder vidtas, kommer problemen att ytterligare accentueras efter hand som enhetsskolan genomföres och den kommunala yrkesutbildningen utbygges.

Länsstyrelsen påtalar, att tornedalskommunerna belastas med kostnader för yrkesutbildning av ungdom, som f. n. och säkerligen även i framtiden till stor del kommer att nyttiggöras inom andra delar av landet. Visserligen kan en viss kompensation för häremot svarande merkostnad sägas utgå i form av skattelindringsbidrag. Dessa bidrag har dock inte i tillräcklig omfattning beräknats på grundval av ett faktiskt konstaterat förhållande.

Eftersom skolväsendet skall ligga på samma kvalitativa nivå i hela landet, oberoende av yttre omständigheter, så har andra kommunala verksamhetsgrenar — där inte samma tvingande regel finns — kommit att eftersättas.

En ytterligare belastning på tornedalskommunernas finanser utgör de successivt stegrade krav på utbyggnad av åldringsvården.

Skattelindringsbidragen

För att klarlägga verkningarna av det fr. o. m. år 1952 tillämpade systemet för skattelindring har tornedalskommunerna varit föremål för en undersökning avseende åren 1955—59. Resultatet visar att bidragen under denna period maximalt förmått täcka endast cirka 40 % av bristen på skatteunderlag. För att beträffande Tornedalen få till stånd mera rättvisande skolbidragsregler, anger länsstyrelsen såsom en tänkbar lösning möjligheten att beräkna ersättningen efter förhållandet mellan antalet skolbarn och antalet förvärsarbetande. Kostnaderna för de skolbarn, som överstiger antalet skolbarn i en »normalkommun», skulle enligt förslaget helt ersättas av statsmedel. En övre spärr torde i sådant fall böra införas med hänsyn till

antalet skattekronor per invånare. I avvaktan på förslag från 1958 års skatteutjämningskommitté, vilken arbetar med hithörande problem, föreslås såsom ett provisorium en genomgående och väsentlig höjning av skattelindringsbidragen för att tills vidare minska kommunernas ekonomiska svårigheter.

Yttranden

Vad länsstyrelsen anfört om kommunernas ekonomi vitsordas av flera remissorgan.

Skolöverstyrelsen, som förutsätter att 1958 års skatteutjämningskommitté uppmärksammar de berörda kommunernas svårigheter, erinrar dock om att onormalt höga utgifter för skolväsendet inte enbart kännetecknar tornedalskommunerna utan att motsvarande förhållanden kan förekomma även inom andra kommunala förvaltningsområden. Enligt överstyrelsens mening bör därför hithörande problem lösas i ett sammanhang. *Länsskolnämnden i Norrbottens län* understryker den i många andra sammanhang framförda synpunkten om den ekonomiskt betungande situation, som uppstår genom att väsentliga utbildningskostnader åvilar kommunen för ett stort antal ungdomar, vilka, så snart de uppnått arbetsför ålder, på grund av brist på arbetstillfällen måste lämna sin hemkommun. Denna situation uppkommer numera sannolikt i åtskilliga kommuner i andra delar av landet, men inte i samma stora omfattning som i Tornedalen, där arbetsmarknadsmyndigheterna målmedvetet organiserat en fortgående utflyttning. Länsskolnämnden påpekar även, att statsbidrag till provisorier inte i något avseende är indexreglerat; något som missgynnar kommuner med höga levnadskostnader. Utan att eftersätta kravet på enkelhet i bidragsgivningen borde det vara möjligt att genom införande av exempelvis tre bidragsgrupper i någon mån kompensera de högre byggnadskostnaderna i Tornedalen. Även *överstyrelsen för yrkesutbildning* anser, att frågan om en ökning av bidragen till kommunerna för deras stora skolkostnader lämpligen bör behandlas i samband med frågan om skattelindringsbidragen. *1958 års skatteutjämningskommitté* anser att länsstyrelsen mycket riktigt betonat vikten av skattelindringsbidrag men å andra sidan bortsett från övriga statsbidrag. Ur de synpunkter kommittén har att företräda kan man emellertid ej underlåta att beakta även övriga statsbidrag liksom kommunbidragen till folkpensioneringskostnaderna. Statsbidragsbestämmelser är ofta så konstruerade att höga utgifter inte helt kompenseras. För tornedalskommunerna, vilka samtliga tillhör ortsgrupp V, blir kostnaderna för olika ändamål i och för sig höga. De geografiska förhållandena medför därjämte inom skilda områden särskilt höga utgifter såsom exempelvis inom skolväsendet för skolskjutsar och skolmåltider. Utöver dessa av länsstyrelsen berörda kostnader vill kommittén även framhålla de höga socialvårdsutgifterna. Sysselsättningssvårigheterna ställer även stora anspråk på kommunernas ekonomi. Efter en granskning av

olika metoder för tilldelning av ytterligare skattelindringsbidrag konstaterar kommittén att önskade lättnader kan åstadkommas antingen genom höjning av gränsunderlaget eller genom rikligare och mera allmän tilldelning av extra bidrag. Kommittén vitsordar behovet av att särskilda åtgärder snarast vidtas till stöd för tornedalskommunerna utan att ta ställning till formen för eller omfattningen av dessa åtgärder. Även *Svenska landskommunernas förbund* anser att tornedalskommunerna har ett väldokumenterat behov av ökade skattelindringsbidrag. En av förbundets centralbyrå upprättad sammanställning för år 1960 visar att den erforderliga utdebiteringen före skattelindringsbidrag för tornedalskommunernas del varierat mellan 22:79 (Överkalix kommun) och 36:08 kr. (Karesuando kommun). Trots betydande skattelindringsbidrag pendlar den beslutade utdebiteringen omkring 19-kronorstrecket inom tornedalskommunerna i allmänhet. Eftersom dessa kommuner i motsats till de flesta andra saknar ekonomiska reserver i form av fonder och reservationer, framstår behovet av skattelindringsbidrag såsom än mera markant. Enligt förbundets mening är den närmast till hands ligande lösningen att för tornedalskommunernas del höja gränsunderlaget och att i större utsträckning än hittills tillämpa den i skattelindringsförordningen föreskrivna möjligheten att bevilja extra bidrag. Emellertid, framhåller förbundet, kan även andra kommuner för närvarande åberopa starka skäl för en ökning av skattelindringsbidraget. En ändring av bidragsreglerna bör därför inte helt begränsas till att gälla enbart kommunerna i Tornedalen. Även *Norrbottnens länsavdelning av Svenska landskommunernas förbund, tornedalskommunernas förbund och samtliga kommuner* inom utredningsområdet understryker bristerna i nuvarande statsbidragsregler och dessas oförmånliga verkningar för tornedalskommunerna samt det orättvisa i att dessa kommuner skall belastas med kostnader för utbildning av ungdom som sedan måste söka sin utkomst inom kommuner med väsentligt bättre ekonomi och större resurser.

Departementschefen

De förslag, som lagts fram i den av länsstyrelsen i Norrbottens län utförda tornedalsutredningen, syftar till att skapa bättre sysselsättningsförhållanden för Tornedalens befolkning genom åtgärder för näringslivets utveckling. Flera departement beröres av förslagen. Av utredningen föranledda medelsäskanden framlägges i annat sammanhang. Det har emellertid befunnits lämpligt att i ett sammanhang redovisa länsstyrelsens betänkande och yttrandena däröver och att i samband därmed lämna en översikt av Kungl. Maj:ts ställningstaganden i hithörande frågor.

Sysselsättningsförhållandena i Tornedalen har under lång tid varit otillfredsställande. Näringslivet är ensidigt och har inte expanderat i samma

takt som befolkningstillväxten. Härtill kommer områdets karaktär av gränsbygd med en egenartad historisk utveckling.

Antalet anmälda arbetslösa i Tornedalen under de senaste åren framgår av följande tabell.

År	Februari	September
1956	451	176
1957	590	460
1958	537	951
1959	814	865
1960	685	1 000
1961	938	555

I förhållande till folkmängden är arbetslösheten avsevärt större i Tornedalen än i landet i övrigt. Såsom framgår av tabellen har antalet arbetslösa varierat en del mellan olika år men i stort sett ökat under den senaste sexårsperioden. Samtidigt har ett betydande antal personer varit sysselsatta i beredskapsarbeten eller placerade i omskolningskurser. Medräknas dessa framträder bilden av bristen på sysselsättningstillfällen än tydligare. Av arbetslöshetskassornas medlemmar i Tornedalen var närmare 9 procent utan arbete i september 1961, medan motsvarande tal för hela riket blott var 0,7 procent. Skogs- och flottningsarbetarna samt byggnadsarbetarna svarar för en jämfört med hela riket mycket hög andel av de yrkesverkamma inom Tornedalen. Inom dessa näringsgrenar är säsongvariationerna särskilt stora i Tornedalen. Arbetslösheten inom dessa yrkesgrupper spelar följaktligen stor roll.

Betydande statliga kostnader har måst läggas ned på åtgärder mot arbetslösheten i Tornedalen. Under femårsperioden 1956—1960 har beredskapsarbeten bedrivits till en total kostnad av ca 78 milj. kr., varav i statsbidrag utgått ca 71 milj. kr. Även arbetslöshetsförsäkringen har varit tungt belastad. Under det senaste försäkringsåret, som omfattar tiden 1/9 1960—31/8 1961, utbetalades ca 1,9 milj. kr. till de 1 574 medlemmarna i Byggnadsarbetarnas erkända arbetslöshetskassa och ca 2,0 milj. kr. till de 1 731 medlemmarna i Skogs- och flottningsarbetarnas erkända arbetslöshetskassa. Antalet arbetslöshetsdagar var för medlemmarna i Byggnadsarbetarnas arbetslöshetskassa i genomsnitt 48 dagar för Tornedalen jämfört med 8 dagar för hela landet. Från flera orter i Tornedalen redovisas en genomsnittlig arbetslöshetstid under året på 75 dagar.

Tornedalens befolkningsutveckling är av avgörande betydelse för det framtida sysselsättningsläget. Sedan många år pågår en utflyttning från Tornedalen. Under perioden 1946—1955 uppgick den genomsnittliga årliga nettoutflyttningen till ca 900 personer. För åren 1956—1960 har motsvarande siffra varit ca 950.

Utflyttningen från Tornedalen får ses mot bakgrund av de otillfredsställande sysselsättningsförhållandena. Av betydelse har varit de intensifierade åtgärderna från arbetsmarknadsorganens sida i syfte att underlätta en omflyttning från områden med överskott på arbetskraft till områden där arbetskraftsbrist föreligger.

Samtidigt som nettoutflyttningen från Tornedalen ökat har nativiteten — som dock fortfarande är högre än genomsnittet för riket — minskat och därmed också födelseöverskottet. Detta har lett till att tornedalskommunerna i likhet med andra kommuner i landet med liknande näringsstruktur fått en folkminskning. Således minskade folkmängden från 46 441 personer vid slutet av år 1950 till 43 654 personer vid slutet av år 1960. Den faktiska folkmängden var därmed redan vid början av år 1960 nere vid den nivå som länsstyrelsen beräknat skola uppnås först vid början av år 1965.

Man har nu tillgång till vissa resultat av 1960 års folkräkning, som möjliggör en jämförelse mellan befolkningsförhållandena i Tornedalen och i andra delar av landet. Därav framgår bl. a., att antalet personer i åldrarna 15—65 år har varit konstant i Tornedalen mellan åren 1950 och 1960, medan motsvarande åldersgrupp i landets hela befolkning har ökat med 6 %. Antalet åldringar har i Tornedalen ökat i ungefär samma takt som i hela riket. Åldrarna under 15 år har under 1950-talet minskat med 21 % i Tornedalen medan antalet i hela riket varit nästan oförändrat. Trots dessa förändringar i befolkningsstrukturen utgör åldersgruppen under 15 år fortfarande en avsevärt större andel av befolkningen i Tornedalen än i riket som helhet. Under det närmaste decenniet kan man därför räkna med en stor naturlig ökning av de arbetsföra åldrarna. Med den struktur, som näringslivet har i Tornedalen, synes detta medföra risker för fortsatt arbetslöshet bland Tornedalens befolkning.

Under det att stora delar av landet har brist på arbetskraft, inger sysselsättningsförhållandena i Tornedalen bekymmer. För att en snabb förbättring skall åstadkommas erfordras speciella åtgärder. Dessa bör sikta till ett rationellt utnyttjande av naturtillgångarna och till att i viss mån omdana näringslivets struktur. Samtidigt måste strävandena att genom rörlighetsstimulerande åtgärder överföra arbetslösa till andra delar av landet fortsätta. Sådana åtgärder ingår i den allmänna arbetsmarknadspolitiken, och förslag om en utbyggnad av dem framlägges under femte huvudtiteln i årets statsverksproposition. Den interlokala arbetsförmedlingen har intensifierats särskilt med sikte på förhållandena i övre Norrland.

Jag övergår nu till att i korthet redogöra för vilka åtgärder som föreslås för att förbättra försörjningsmöjligheterna i Tornedalen.

Länsstyrelsens olika förslag är i viss mån beroende av varandra. Om de genomföres, kommer inom vissa områden antalet arbetstillfällen att bli färre på grund av rationaliseringsåtgärder medan sysselsättningen inom

andra områden ökar. För att undvika, att besvärliga övergångsproblem uppstår, är en samordning nödvändig. Det bör även understrykas att åtgärderna först på längre sikt kommer att ge avsett resultat. Flertalet av de i det följande angivna åtgärderna är därför inte avsedda som engångsföreteelser utan bör ses som delar av ett långsiktigt program.

Några av de mest betydande förslagen i betänkandet avser jordbruk och skogsbruk. Jag vill därför till en början beröra de till jordbruksdepartementets verksamhetsområde hörande frågorna, nämligen jordbruk, fiske, skogsbruk och renskötsel.

Jordbruket intar en central ställning i Tornedalens näringsliv. En avsevärt större del av befolkningen i Tornedalen än i andra delar av landet får sin utkomst från denna näringsgren. Lönsamheten i det tornedalska jordbruket är emellertid dålig och den jordbrukande befolkningens inkomster låga. Såsom framhålles i betänkandet är en mycket stor del av brukningsenheterna för små för att ge brukarna deras bärgning enbart från jordbruket, samtidigt som de är så arbetskrävande att de hindrar brukarna från att i nöjaktig utsträckning skaffa sig nödvändiga extrainkomster genom annat arbete. För att jordbruket skall kunna ge sina utövare bättre utkomst behövs främst en storleksrationalisering men också mera välarronderade brukningsenheter, förbättrade fasta anläggningar och rationellare driftsformer.

Det i betänkandet framlagda programmet innebär dels en radikal nedskärning av antalet jordbruk i Tornedalen — från ca 5 400 år 1956 till ca 1 500 — dels en 20-procentig nedskärning av den odlade arealen och dels rationalisering av de kvarvarande jordbruken.

Allt efter det jordbrukets rationalisering förverkligas kommer ett successivt minskat behov av arbetskraft att föreligga inom jordbruket. Vid fullt genomförd rationalisering beräknas ca 15 000 personer, som nu tillhör jordbruksbefolkningen, behöva få sin försörjning på annat sätt än i Tornedalens jordbruk.

Förutsättningarna för lönsam drift och mera tillfredsställande inkomstförhållanden vid de kvarvarande jordbruken skulle genom de föreslagna åtgärderna avsevärt förbättras. Ett genomförande av det i betänkandet skisserade programmet bör därför eftersträvas. Åtgärder i detta syfte bör vidtas inom ramen för de koncentrerade rationaliseringsinsatser i de fyra nordligaste länen, vartill särskilt statsstöd utgår från nionde huvudtitelns anslag till bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. enligt beslut av 1960 års riksdag (prop. 62; JoU 18 och 32; rskr. 305). Med dessa rationaliseringsinsatser avses att i ett sammanhang genom driftsrationalisering samt inre och yttre rationalisering bygga upp bärkraftiga, på längre sikt bestående brukningsenheter. Statsbidrag kan därvid utgå med upp till 60 procent av rationaliseringskostnaderna. Det kan nämnas att dylika insatser nu sker inom ett område i Tornedalen och att ytterligare projekt är

aktuella. I statsverkspropositionen framlägges förslag om att medelsanvisningen till de koncentrerade rationaliseringsinsatserna skall höjas med 1 000 000 kr. till 3 050 000 kr. Vid fördelningen av dessa medel, som jämväl får anlitas för att till berörda länsorgans förfogande ställa erforderlig expertis för att genomföra rationaliseringsåtgärderna, kommer Tornedalens intressen att särskilt beaktas.

Med anledning av vad i betänkandet anförts om de svårigheter, som möter mot rationaliseringsåtgärder beträffande fastigheter ägda av sterbhus, torde böra nämnas, att lantmäteristyrelsen och skogsstyrelsen liksom också lantbruksstyrelsen ämnar i andra sammanhang behandla frågan om förvaltningsform för sådana fastigheter.

Fisket har i Tornedalen sin största betydelse som binäring till jordbruket. Det bör även kunna få en viss betydelse för turistnäringen. Förutsättningarna för ett utökat lönande kustfiske i större skala är inte klarlagda. Det synes under dessa omständigheter vara önskvärt, att de framtida förutsättningarna för såväl söt- som saltvattenfisket blir föremål för ytterligare undersökningar. Såsom närmare utvecklas under nionde huvudtiteln i årets statsverksproposition bör kostnaderna för en inventering av fiskevattnen i Tornedalen kunna bestridas av vattenavgifter enligt 2 kap. 10 § vattenlagen. Likaså kan kostnader för åtgärder i syfte att underlätta isnotfisket inom Tornedalsområdet bestridas från anslaget till gottgörelse till fiskerinäringen för av dess utövare erlagd bensinskatt.

Skogsnäringen är av stor betydelse för försörjningen och sysselsättningen inom Tornedalen. Med hänsyn härtill samt till vikten ur allmän samhälls-ekonomisk synpunkt av att produktionsvolymen inom skogsbruket ökas är det angeläget, att den skogliga upprustningen inom området intensifieras. Härför erfordras främst, såsom framhållits i betänkandet, en utbyggnad av skogsvägnätet liksom en ökad insats av skogsvårdsåtgärder, ej minst återväxtåtgärder. Vidare bör uppmärksammas behovet av strukturrationalisering av skogsfastigheterna och av skoglig samverkan.

Ett genomförande av länsstyrelsens förslag skulle under de närmaste åren medföra en sysselsättningsökning i skogsbruket. Därmed skulle en lösning av de sysselsättningsproblem, som de framlagda förslagen beträffande jordbruket medför, lättare kunna bemästras.

De skogliga upprustningsåtgärderna beträffande Tornedalen bör ske i de former, som av 1960 års riksdag beslöts för sådana åtgärder inom kustområdena och jämförbara bygder i de fyra nordligaste länen (prop. 62; JoU 18 och 32; rskr. 305). Enligt detta beslut utgår statsstöd från nionde huvudtiteln anslag till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. för bl. a. anläggning och förbättring av skogsvägar, återväxtåtgärder samt skogsdikning i fråga om större eller nära sammanhängande grupper av områden under förutsättning att skoglig samverkan är organiserad. Statsbidrag till åtgärderna utgår normalt med högst 40 eller 50 procent av kostnaderna men

kan efter Kungl. Maj:ts prövning utgå med högst 75 procent. I statsverkspropositionen framlägges förslag om att medelsanvisningen för det statliga stödet till ifrågavarande åtgärder skall höjas med 1 500 000 kr. för nästa budgetår. Därvid har 800 000 kr beräknats skola utnyttjas för Tornedalen.

Beträffande *renskötseln* synes det väsentliga vara att åstadkomma förbättrad lönsamhet. Däremot torde knappast någon ökad sysselsättning kunna påräknas inom denna näringsgren. I detta sammanhang torde böra nämnas att chefen för jordbruksdepartementet har för avsikt att senare för Kungl. Maj:t framlägga förslag till särskild proposition angående rennäringens främjande.

De i betänkandet berörda frågorna rörande det allmänna vägnätet, transportväsendet i övrigt samt mottagningsförhållandena för svenska radioprogram faller inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Såsom framhållits i betänkandet spelar *vägtransporterna* i Tornedalen — liksom i Norrbottens län i övrigt med dess stora avstånd och glesa bebyggelse — en central roll ur såväl ekonomisk som social synpunkt. Åtgärder på vägväsendets område hör sålunda till de grundläggande insatser, som måste vidtagas parallellt med övriga åtgärder som ett led i det allmänna programmet för upprustning av Tornedalens näringsliv.

Sedan tornedalsutredningen utarbetades har nya flerårsplaner framlagts. F. n. står 3,4 milj. kr. till förfogande per år för väginvesteringar inom området. För att nå upp till den i betänkandet föreslagna investeringsvolymen av 9,0 milj. kr. per år skulle alltså erfordras ett tillskott på 5,6 milj. kr. Bl. a. på grund av en viss förskjutning av beredskapsarbetena mot åtgärder av annat slag är det ovisst om man framdeles kan räkna med ett vägbyggande med sysselsättningsanslag i samma omfattning som tidigare. En fortsatt upprustning av områdets vägnät bör under dessa förhållanden tryggas på annat sätt. Medelstilldelningen för det ordinarie vägbyggandet bör därför öka. Förslag i detta syfte framlägges i årets statsverksproposition under sjätte huvudtiteln.

Det är nödvändigt att försvarets och näringslivets intressen i fråga om utbyggnaden av vägnätet blir väl samordnade. Detta bör, såsom överbefälhavaren framhållit, ske genom upprättande av en långsiktig vägplan för alla vägar inom området. Denna vägplan bör sålunda innefatta allmänna vägar, statsbidragsberättigade vägar och icke statsbidragsberättigade vägar. Vägplanen bör upprättas under länsstyrelsens ledning i samråd med bl. a. de militära myndigheterna. Det bör ankomma på skogsvårdsstyrelse- och lantmäteriorganisationen i länet att upprätta de delar av vägplanen, som avser skogsvägarna.

Sedan vårriksdagen 1961 bifallit proposition nr 98 angående *bidrag till viss busstrafik m. m.*, utgår statsbidrag med sammanlagt 2 milj. kr. till under år 1961 på landsbygden upprätthållen linjetrafik för personbefordran med motorfordon. Bidragsgivningen grundas på individuell prövning av be-

hovet och den ekonomiska bärigheten av ifrågavarande linjetrafik. Med hänsyn till att handläggningen av ansökningarna om bidrag ännu ej avslutats, är det inte nu möjligt att lämna uppgift om storleken av de bidrag som avser busstrafiken i Tornedalen. Bidragsbestämmelserna har emellertid utformats med sikte särskilt på förhållandena i glesbygderna. Förslag om motsvarande bidrag för år 1962 framlägges i årets statsverksproposition under sjätte huvudtiteln. Länsstyrelsens önskemål med avseende på busstrafiken torde därmed i denna del vara tillgodosett.

Frågorna rörande *vägförbindelserna mellan Sverige och Finland* är f. n. föremål för överväganden inom de båda ländernas väg- och vattenbyggnadsstyrelser. Utredningsarbetet, som är avhängigt av bl. a. det sätt varpå vattenkraften i Torne älv kommer att utbyggas, torde bli slutfört inom ca ett år. Frågan torde härefter få prövas av Kungl. Maj:t.

Möjligheterna att i Tornedalen mottaga de svenska *radio- och TV-programmen* har förbättrats under senare tid. I slutet av förra året togs TV- och FM-sändarna i Gällivare, Pajala och Kiruna i bruk. Därigenom får en stor del av berörda område tillfredsställande mottagningsförhållanden. För de delar av området som härefter fortfarande saknar godtagbara mottagningsförhållanden kommer, såsom chefen för kommunikationsdepartementet framhållit i ett interpellationssvar i andra kammaren den 5 december 1961, ytterligare ansträngningar att göras för att befolkningen snabbt och i största möjliga utsträckning skall kunna få goda mottagningsförhållanden för såväl ljudradio som TV.

Inom handelsdepartementets verksamhetsområde berör betänkandet Karlsborgsverkens utveckling, småindustri och hantverk, malmtillgångarna, utbyggnaden av fiskehamnar, turistnäringen och upprättandet av en utbyggnadsfond för Tornedalen.

I betänkandet lägges stor vikt vid att genom stegrad efterfrågan inom *skogsindustrin* skapa avsättning för den tillgängliga skogliga råvaran. Länsstyrelsen understryker kraftigt betydelsen av fortsatt utbyggnad av ASSI:s anläggningar i Karlsborg.

Karlsborgsverkens anläggningar är av mycket stor betydelse för det industrifattiga Tornedalen. En fortsatt utveckling av verksamheten där måste därför framstå såsom angelägen. Såsom framhålles i betänkandet är det av särskild betydelse att avsättningen inte blott av barrvirket utan även av lövvirket tryggas. Ju dyrare virkestransporterna blir desto svårare torde det dock bli att finna avsättning för virket vid vikande konjunkturer. Man riskerar sålunda att konjunkturkänsligheten blir särskilt stor i Tornedalens skogsbruk så länge kostnaderna för transport fram till förädlingsplatsen är genomsnittligt höga. På längre sikt är en fortsatt utbyggnad av Karlsborgsverken även från denna synpunkt av betydelse för Tornedalen. Särskild proposition kommer att framläggas rörande statens skogsindustrier, varvid

även frågan om Karlsborgsverkens framtida utveckling beröres. Jag vill i detta sammanhang understryka att åtgärder för att öka den framtida skogsproduktionen och för att förbilliga virkestransporterna inom Tornedalen under alla omständigheter är nödvändiga.

Småindustri och hantverk är ett för Tornedalsområdet alltmer betydelsefullt komplement till jord- och skogsbruk. Standarden måste emellertid höjas hos befintliga serviceföretag, och en utbyggnad av serviceanläggningarna bör ske för att områdets behov av dylika företag skall bli helt täckt. En sådan utveckling skulle främjas om konsultpersonal i erforderlig utsträckning kunde ställas till förfogande. Detta bör möjliggöras genom att företagareföreningen i Norrbottens län får en med 100 000 kr. ökad medeltilldelning. Förslag härom framlägges i årets statsverksproposition under tionde huvudtiteln. Där framlägges även förslag om det i betänkandet behandlade avdelningskontoret av statens hantverksinstitut. Därmed kan kursverksamheten permanentas och utökas. Genom dessa åtgärder bör på sikt möjligheter skapas för utbyggnad och rationalisering av småindustri och hantverk.

I det föregående har jag framhållit betydelsen av Tornedalens skogstillgångar. Dessa tillgångar är ännu ofullständigt utnyttjade. En annan råvarutillgång, nämligen *malmen*, är helt outnyttjad. Dessa tillgångar är emellertid ännu inte så noggrant inventerade och undersökta, att gruvdrift kan planeras. En första uppgift på detta område bör därför vara att företa dylika inventeringar. Genom den järnmalmsinventering som avses påbörjad i Norrbotten redan innevarande budgetår kommer länets malmtillgångar att kartläggas. Därvid kommer vissa av de av länsstyrelsen nämnda projekten i Tornedalen att undersökas. Även grafitfyndigheter kommer att uppmärksammas.

Utbyggnaden av fiskehamnar sker inom ramen för den rationalisering som äger rum på hithörande område. Frågan om den fortsatta utbyggnaden har nyligen varit föremål för utredning inom sjöfartsstyrelsen. I sjöfartsstyrelsens planer — för vilka en närmare redogörelse har lämnats i årets statsverksproposition (se X ht s. 197 ff.) — ingår bl. a. en trålhamn i Bottenhavet. Definitiv ställning från Kungl. Maj:ts sida till vilka hamnbyggnader som bör komma i fråga för statsbidrag tages på grundval av ansökningar om dylikt bidrag.

Turistnäringen är svagt utvecklad i Tornedalen. Förutsättningar synes dock föreligga för att den framdeles skall kunna få större betydelse. De anordningar, som erfordras för att ta emot en växande turistström, måste huvudsakligen tillkomma genom lokala initiativ.

På hemställan av kommuner och friluftorganisationer m. fl. beslutar Kungl. Maj:t, efter hörande av statens fritidsnämnd, om bidrag ur fonden för friluftslivets främjande till bl. a. uppförande av semesterbyar och jord-

ningsställande av campingplatser. Beträffande campingplatserna avser bidragen i allmänhet sanitära anordningar. Jag förutsätter, att inkommande ansökningar från Norrbottens län om bidrag till semesterbyar och campingplatser kommer att prövas i positiv anda.

I tillskapandet av billiga övernattningsmöjligheter för landsvägsturister medverkar fritidsnämnden ekonomiskt genom de bidrag, vilka ur fonden årligen lämnas till Svenska turistföreningens vandrarsverksamhet. Som exempel härpå kan nämnas det förra året invigda vandrarhuset i Karesuando. Ytterligare projekt befinner sig under utredning.

Efter det att länsstyrelsen avlämnade sitt betänkande, har beslut fattats om att av malmvinstmedel bilda dels en fond för näringslivets framtida utveckling i Norrland benämnd norrlandsfonden, dels en fond för forsknings- och utvecklingsarbete benämnd malmfonden. Genom dessa fonder torde de önskemål länsstyrelsen framfört rörande en *utbyggnadsfond för övre Norrland* vara tillgodosedda. Genom Norrlandsfonden kommer möjligheterna att finansiera företagsamheten i Tornedalen liksom i andra delar av övre Norrland att underlättas. De i betänkandet föreslagna undersökningarna beträffande grafitens användbarhet torde vara av den art, att de kan komma till stånd genom malmfondens försorg.

I tornedalsutredningen har länsstyrelsen slutligen upphållit sig vid kommunernas ekonomiska förhållanden. I anslutning därtill vill jag erinra om att skatteutjämningskommittén den 19 september 1961 har avlämnat ett förslag angående ändrade grunder för *bidrag till skattetyngda kommuner*. I betänkandet föreslås bl. a. att staten — i avvaktan på den definitiva lösning av frågan om kommunalskatteutjämningen som kommittén har i uppdrag att lägga fram förslag om — skall höja anslaget till de s. k. skattelindringsbidragen från nuvarande drygt 15 till 45 milj. kr. om året under de två åren 1963 och 1964.

Utdebiteringen i tornedalskommunerna år 1961 enligt gällande bestämmelser och beräknade enligt de av kommittén föreslagna bestämmelserna framgår av följande sammanställning.

Kommun	Med skattelindringsbidrag enligt gällande bestämmelser	Med skattelindringsbidrag enligt skatteutjämningskommitténs förslag
Överkalix	19.60	15.40
Nedertorneå	19.68	15.54
Karl Gustav	18.50	14.90
Hietaniemi	19.30	14.85
Övertorneå	19.40	14.73
Korpilombolo	19.37	14.39
Tärendö	19.00	15.95
Pajala	19.37	14.67
Junosuando	18.30	16.46
Karesuando	18.80	17.11

Ett genomförande av kommitténs förslag skulle medföra en avsevärd lättning i skattebördan i Tornedalens kommuner. Därmed skulle länsstyrelsens förslag i detta avseende i stort sett tillgodoses. Kommittén har dessutom föreslagit en ökad tilldelning av s. k. extra bidrag, vilkas storlek dock inte kan beräknas på förhand. I enlighet med ett av 1961 års riksdag uttalat önskemål kommer ärendet att föreläggas riksdagen innevarande år.

Med det anförda har jag i korthet redovisat resultaten av den av 1954 års riksdag begärda utredningen om försörjningsläget i Tornedalen. Jag hemställer,

att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition för att bereda riksdagen tillfälle att yttra sig angående de i det föregående angivna riktlinjerna för utveckling av försörjningsmöjligheterna i Tornedalen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ian Lagergren

Innehåll

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Utdrag av statsrådsprotokollet den 3 januari 1962	2
<i>Inledning</i>	2
<i>Befolkningen</i>	4
Betänkandet	4
Hittillsvarande befolkningsutveckling	4
Framtida befolkningsutveckling	5
Yrkesfördelningen	5
Yttranden	6
<i>Jordbruket</i>	7
Betänkandet	7
Nuvarande förhållanden	7
Länsstyrelsens förslag	8
Yttranden	11
<i>Fisket</i>	17
Betänkandet	17
Nuvarande förhållanden	17
Länsstyrelsens förslag	18
Yttranden	19
<i>Renskötelsen</i>	21
Betänkandet	21
Nuvarande förhållanden	21
Länsstyrelsens förslag	21
Yttranden	22
<i>Skogsbruket</i>	24
Betänkandet	24
Nuvarande förhållanden	24
Möjlig avverkning	25
Intensifiering av föryngrings- och beståndsvårdsarbetet	26
Utbyggnad av skogsvägnätet m. m.	27

	Sid.
Särskilda åtgärder för det enskilda skogsbruket	29
Anslagsökning	32
Sysselsättningen	32
Yttranden	34
<i>Skogsindustrin</i>	41
Betänkandet	41
Råvarumarginalen	41
Utbyggnad av Karlsborgsverken	42
Framställning av flisbränsle	43
Yttranden	44
<i>Gruvdrift och järnhantering</i>	46
Betänkandet	46
Järnmalmerna inom Tornedalen	46
Grafitfyndigheter m. m.	46
Yttranden	47
<i>Småindustri och hantverk</i>	49
Betänkandet	49
Nuvarande förhållanden	49
Informationsverksamhet m. m.	49
Åtgärder branschvis	50
Kollektiva verkstadsbyggnader	51
Statens hantverksinstitut	52
Yttranden	52
<i>Turistnäringen</i>	54
Betänkandet	54
Nuvarande förhållanden	54
Länsstyrelsens förslag	55
Yttranden	56
<i>Kommunikationsväsende och elkraftförsörjning</i>	56
Betänkandet	56
Nuvarande förhållanden	56
Länsstyrelsens förslag	58
Yttranden	61
Utbyggnadsprogrammet för vägnätet	61
Järnvägstrafik, stambillinjer och busslinjer	61
Hamnanläggningar och sjöfart	64
Radiomottagningsförhållanden och telefonförbindelser	65
Elkraftförsörjningen	65

	Sid.
<i>Kommunernas ekonomiska förhållanden</i>	65
Betänkandet	65
Kommunernas ekonomi	65
Skattelindringsbidragen	66
Yttranden	67
<i>Departementschefen</i>	68